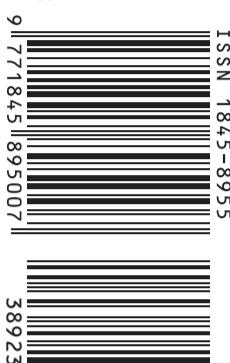

NOVOSTI НОВОСТИ

#1240

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 22/09/2023
1.33€ / 10 kn / 100 din

Izborna praćka

Sandra Benčić postala je jedna od vodećih ličnosti hrvatske politike na nacionalnoj razini, a personalizirana kampanja najbolji je način da Možemo! zamaskira unutrašnje slabosti. Iako će u ukazivanju na korupciju biti uvjerljivija od ostalih Plenkovićevih protukandidata, samo to neće biti dovoljno da se HDZ-u izbije vlast iz ruku

Benčić u cipeli

Sandra Benčić postala je jedna od vodećih ličnosti hrvatske politike na nacionalnoj razini, a personalizirana kampanja najbolji je način da Možemo! zamaskira unutrašnje slabosti. Iako će u ukazivanju na korupciju biti uvjerljivija od ostalih Plenkovićevih protukandidata, samo to neće biti dovoljno da se HDZ-u izbije vlast iz ruku

Po izbornim rezultatima
Možemo! bi se mogao
približiti SDP-u (Foto:
Marko Lukunić/PIXSELL)

ANDRA Benčić, supredsjednica stranke Možemo!, nije bila samo logičan nego, zapravo, i jedini mogući izbor za premijersku kandidatkiju: njezinoj političkoj marljivosti, artikuliranosti i borbenosti u prošle tri i pol godine nije bilo ozbiljne konkurenčije unutar stranke kojoj pripada, pa ni općenito u redovima opozicije. Istanje kandidatkije za premijerku nekoliko mjeseci prije parlamentarnih izbora, gledano iz perspektive Možemo!, pametan je politički potez, premda se premijerka, za razliku od predsjednika Republike, ne bira na neposrednim izborima, već o toj dužnosti odlučuje većina koja se formira u Saboru. Riječ je o pametnom potezu jer je, rekosmo, Benčić postala jedna od vodećih ličnosti hrvatske politike na nacionalnoj razini i jer Možemo! nema boljeg kandidata ili kandidatkiju, a onda i stoga što su u toj stranci ispravno shvatili da je maksimalno personalizirana kampanja najbolji način da zamaskiraju dvije svoje osnovne slabosti: prva je veoma uzak krug lica koja je šira javnost sposobna povezati s Možemo!, a druga je praktično nepostojanje te stranke izvan Zagreba, osim Suzane Jašić u Pazinu i Dušice Radojčić u Puli te možda još ponekoga ponegdje, primjerice, u Dubrovniku i Rijeci.

IMPRESSUM

Godina xxiv / Zagreb | petak, 22/09/2023

NOVOSTI #1240

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ

Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA

Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA

Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE

Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI

Goran Borković (Portal

Novosti), Petar Glodić,

Lujo Parežanić (Kultura)

REDAKTORICE

Ana Grbac,

Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI

Boris Dežulović,

Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA

Paulina Arbutina, Jerko

Bakotin (urednik Interna-

cionalne), Dragana Bošnjak,

Milan Čimeša, Zoran

Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Dragan

Grozdanić, Mirna Jasić Gašić,

Nenad Jovanović, Vladimir

Jurišić, Anja Kožul, Igor

Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara

Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pušić,

Hrvoje Šimičević i Nataša

Škarić

TAJNICA REDAKCIJE

Irena Bosnić

FOTOGRAF

Sandro Lendler

GRAFIČKI UREDNICI

Ivica Družak,

Darko Matošević

DIZAJN

Parabureau / Igor

Stanišićević & Damir Bralić,

Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE

Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',

Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane

sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade
Republike Hrvatske i
sredstvima Ureda za
ljudska prava i prava
nacionalnih manjina Vlade
Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/481198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Sandra Benčić sigurno će uspjeti da svojom osobnošću, energičnošću, stavovima i znanjem osvoji neki postotak glasova za Možemo! i u onim dijelovima Hrvatske – odnosno i u onim izbornim jedinicama – u kojima će se njezina stranka morati dobro pomučiti da pronađe četraest koliko-toliko kompetentnih ljudi za izbornu listu. Mimo toga, Benčić je uvjerljivija, politički autentičnija i puno bolje kotira u javnosti od Peđe Grbina, predsjednika i premijerskog kandidata SDP-a, a koliko god se SDP i Možemo! zasad suzdržavali od žešće i izravnije međusobne konfrontacije, i koliko god i jedni i drugi bili svjesni da ne mogu ni sanjati o budućoj vladajućoj većini bez postizborne koalicije sastavljene minimalno od rečene dvije stranke, nema sumnje da će se SDP i Možemo! više-manje natjecati za isto biračko tijelo. Benčić bi mogla biti faktor koji će sasvim približiti izborne rezultate stranke Možemo! rezultatima Socijaldemokratske partije, uz eskiviranje oštrog sukoba s Iblerovim trgom i Grbinom: čak neovisno o eventualnoj postizbornoj suradnji, Možemo! je u Zagrebu stabilno na vlasti uz podršku SDP-ovih gradskih vijećnika i gradonačelniku Tomislavu Tomaševiću nije baš svejedno hoće li ili neće imati tu podršku.

Možemo! će, dakle, nesumnjivo politički profitirati od relativno ranog izlaska s premijerskom kandidaturom Sandre Benčić, no neće iščeznuti unutrašnje slabosti koje se nastoji kamuflirati tom kandidaturom. Kako je moguće da Možemo! u protekle dvije godine i tri mjeseca, koliko ima vlast u glavnem gradu, ili u četrdesetak mjeseci, koliko su relevantna parlamentarna stranka, nije stvorio iole vidljive organizacije barem u ostalim velikim i većim gradovima u Hrvatskoj? Vremena su se, dakako, promjenila i brojnost ogranača širom države nije ni na parlamentarnim izborima više onako važna kao što je bila prije dvadeset pet ili petnaest godina, ali nije postala ni posve nevažna. Benčić je, primjerice, najavila da u kampanji planira obići cijelu Hrvatsku i izravno komunicirati s građanima, što ipak podrazumijeva da u svakom većem gradu postoji makar grupica članova ili simpatizera koji će se pobrinuti za to da se kandidatkinja ima kome obratiti, da ima s kime porazgovarati. U velikoj većini gradova, o općinama da i ne govorimo, Možemo! zasad nema takav krug ljudi, mada Benčić spominje neidentificirane grupe u Slavoniji, Dalmaciji, sjevernoj Hrvatskoj, na otocima...

SDP i dalje ima terensku prisutnost u mjeri koja nije zanemariva i zbog toga je, između ostalog, potencijalno najefikasniji koncept lijevog nastupa na izborima bio u predizbornoj koaliciji SDP-a i Možemo! sa Sandrom Benčić kao zajedničkom kandidatkicom za premijerku. To, međutim, nije bila realna opcija em zbog toga što SDP sebe i dalje smatra velikom strankom i misli da će biti ponižen ako ne bude imao svog pretendenta na Banske dvore, pa kakav god bio i kakve mu god bile šanse, em zbog toga što je Možemo! – sasvim legitimno – procijenio da ima još prostora za rast, pa i na račun SDP-a, da bi predizborni savez sa SDP-om u ovoj fazi zaustavio Možemo! u razvoju i lišio ih pune kontrole nad vlastitim političkim projektom te da bi se taj projekt počelo doživljavati podvarijantom SDP-a. Drugim riječima, Tomaševiću, Sandri Bančić i ostalima sad je važnije učvršćivanje vlastite stranke od va banque pokušaja degažiranja HDZ-a u opoziciju. Isto je krajnji smisao i rezolutnog odbijanja moguće postizborne koalicije s Mostom, pri čemu je u tom slučaju razlog odbijanja suradnje ustajavanje na ideološkoj pravovjernosti, što je, također, legitimno i razumljivo, no povećava HDZ-ove šanse za ostanak na vlasti.

Premijerski kandidat
SDP-a – Peđa Grbin (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

Kako je moguće da Možemo! tokom dvije godine i tri mjeseca čak ni u Zagrebu nije afirmirao barem nekoliko ljudi koji bi nešto značili u javnosti, u koje bi građani mogli steći povjerenje, koji bi donijeli novu političku vrijednost? Čini se da odgovor i na ovo i na prethodno pitanje, ono o slaboj teritorijalnoj raširenosti, nije u nesposobnosti ili u lijenosu stranačkog vodstva. Najbliže točnom odgovoru jest to da se radi o strateškoj nezainteresiranosti za privlačenje novih ljudi, to jest za izgradnju šire kadrovske strukture na svim razinama političkog djelovanja. Možemo! kao da se boji da će im se u redove uvući netko tko će ih pokušati iskoristiti za privatne interese, ili netko tko će im narušiti unutrašnju monolitnost, ili netko tko će ih kompromitirati na bilo koji način. Ta zatvorenost služi tome da se unaprijed osuđete unutrašnja nezadovoljstva i razilaženja, ali to je suprotno logici postojanja političkih organizacija u demokratskim društвima, naročito kad je riječ o organizacijama koje imaju ambiciju da upravljaju državom. Takav koncept dugoročno je neodrživ, jer da je održiv, onda bi takav pristup njegovale i druge partie u demokratskom svijetu.

Namjerni kadrovski deficit posebno je očit u Zagrebu. Više od dvije godine nakon preuzimanja vlasti u glavnom gradu, Možemo! nije uspjelo kompletirati novi pročelnički sastav, a pročelnici su na razini gradske uprave ono što su ministri na razini Vlade. Gradske pročelnici praktički ne postoje u političkom i javnom životu. Ni natprosječ-

no informirani Zagrepčani nisu u stanju navesti više od dva-tri imena i prezimena zagrebačkih pročelnika i pročelnica. Šalje se poruka da su nevažni svi osim gradonačelnika Tomaševića i njegove zamjenice Danijele Dolenec te donekle Luke Korlaeta, drugog gradonačelnikovog zamjenika, i još dva ili tri čovjeka iz sjene. To ne bi bila normalna situacija čak i kad bi upravljanje Zagrebom bilo savršeno, i čak da je Zagreb doživio opću procvat u prošle dvije godine, a upravljanje glavnim gradom, htjela-ne htjela, bit će Sandri Benčić ipak veći uteg nego vjetar u led. Pritom ne mislimo toliko na dosadašnje rezultate Možemo!-vlasti u glavnom gradu – rezultate koji nisu blistavi, ali nisu ni potpuna katastrofa – koliko na mogućnost da se veći dio kampanje Sandre Benčić svede na obranu Tomaševićevih potезa u vođenju Zagreba. Ako suparnici uspiju pretvoriti Benčić u odvjetnicu zagrebačke gradske uprave, njezina premijerska kandidatura bit će unaprijed osuđena na podbačaj.

Činjenica je da se u Zagrebu, u pogledu komunalnih i javnih usluga te prometne i svačake druge infrastrukture, ne živi kvalitetnije otkako je Možemo! na vlasti. Činjenica je i to da je suzbijena korupcija koja je cvjetala za vladavine Milana Bandića i da se novac više ne razbacuje na sumanute projekte koji su služili izgradnji Bandićevog kulta ličnosti i bogaćenju odabranih poduzetnika. Gradske financije sada su u znatno boljem stanju nego prije dvije godine, ali to postignuće previše je apstraktno da bi se moglo pokazati

**Kako je moguće
da Možemo!
u protekle dvije
godine i tri mjeseca,
koliko ima vlast u
glavnom gradu, ili u
četrdesetak mjeseci,
koliko su relevantna
parlamentarna
stranka, nije
stvorio iole vidljive
organizacije barem
u ostalim velikim
i većim gradovima?**

vati biračima u ostatku Hrvatsku kao nešto u čemu se Možemo! upravljački dokazao i u čemu može biti bolji od Plenkovićevog HDZ-a na državnoj razini. Uostalom, državne financije ne stoje ništa lošije od zagrebačkih. Sve ostalo što je napravljeno u Zagrebu u dosadašnjem mandatu – od zdravstva i školskog, preko stanovanja i zbrinjavanja otpada, do infrastrukturnog razvoja i kulture – nije baš za pokazivanje. Možda će biti nešto za godinu ili godinu i pol, ili u eventualnom drugom mandatu, ali sad je tako kako jest. Zagreb, ukratko, ne može poslužiti Sandri Benčić kao dobar ogledni primjer političkih nakana i sposobnosti njezine stranke na državnom nivou.

Ostat će inzistiranje na vlastitom poštenu, korumpiranosti HDZ-ove vlasti i podređenosti državnih institucija interesima HDZ-a. Premijerska kandidatkinja stranke Možemo!, zahvaljujući svom političkom talentu i liderском kapacitetu, u tome će biti uvjerljivija od ostalih Plenkovićevih protukandidata, ali samo to neće biti dovoljno da se HDZ-u izbjige vlast iz ruku. ■

Andrej Plenković (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

Ступ без срама

Да не би морала коначно и неопозиво угасити други ступ, Влада је сад изнашла двије мјере. Једна је тзв. козметичка, а друга ће јавне финанције оптеретити новом обавезом

ПРЕД нама је тако још једна реформа мировинског сустава. Но сваки пут кад се неки сет мировинско-политичких измјена барем полуслужбено назове реформом, унапријед знамо на чиму смо. Високопарни наслов самог чина крије опћу његову слабост. Овом приликом, Владин пакет мјера за помоћ умировљеницима сачињен је углавном од обрачунских усклађивања. Изузетак је нпр. увођење 13. годишње мировине. О томе се у медијима говори понајвише, али то ипак није потез реформског карактера, ако ћемо озбиљно. Фамозна 13. мировина, једноставно, пензионерска је божићница. А корисницима ће свакако добро доћи, као што већ постоји у 12 других земаља ЕУ-а.

Остatak пакета, ако занемаримо сервисно, нужно усклађивање с инфлацијом, намирењен је спашавању другог ступа мировинског сустава, премда не и спасу вриједности која је онамо усмјерена, тих око 19,1 милијарду евра. Спашават ће пропали финансијашки те политички конструkt у посједу приватних банковних или осигураватељских кућа. Акцију ћемо платити јавним новцем, али штета по државни будетионако је отпочетка уграђена у нарав тога шпекулантског механизма.

Но сучимо се с новим губицима које нам је проузорчио други ступ. У против-

кели три и пол године од избијања пандемије, преко рата у Украјини, инфлација се попела на укупних око 25 посто. Само у задњој години фондови другог ступа којима повјеравамо четвртину мировинских давања у просјеку биљеже пет посто-така губитка у пословању. Тај се губитак, нажалост, прибраја минусу који твори инфлација. Притом оних 19,1 милијарди евра није уредно сложен новац у банкнотама које само чекају да их прелистамо. То је номинална, почетна вриједност давања из радничких плаћа. Након тога она се исти час улаже у обveznici или дioničce. Цијена тих папира стално се мијења, па трговање њима и служи искориштавању таквих осцилација. Проблем настаје онда кад тржишни екстрашок драстично смањи вриједност цјелокупне штедње тј. улога, као што је случај у новије доба. Или, као што је било 2009. године с глобалном економском кризом. Но у међураздобљима није намакнут кумулативни принос који би то надокнадио.

Ако се итко пита како су упућене инстанце заиста вјеровale да ће нам ту штедњу дугорочно очувati на тржишту, чак ју осјетно увећати, одговор гласи – нису. Хрватска је притрлила тај модел онда кад су друге постсоцијалистичке државе Европе бежале од њега, а таквима је и био ексклузивно намирењен. Беспоговорно су га подржале двије највеће странке, ХДЗ и СДП. Претходно смо за размјерно малену своту продали готово комплетан државни банковни сектор, нетом скупо саниран јавним новцем.

Финансијске куће које оперирају другим ступом нису у свemu томе рискирале ама баш ништа. Смиšljen је да би се приватни финансијски сектор у Хрватској осјећао тако лагодно, е да би држава могла у континуитету рачунати на кредите. Потоњи су били неопходни већ и због дотад постојећег дефицита, али цијена задуживања бит ће затим енормно висока, изједајући укупне јавне финанције. Трошак је у тоталу, иначе, пригодно назван транзицијским, осим што из тог сегмента транзиције никако да изађемо. У међувремену је против њега ипак узео рогоборити низ економиста.

У једном тренутку, точније 2020. године, укидање другог ступа било је неформално најављено из самог Министарства финансија. Затечена вриједност би се национализирала, пребацila Хрватском заводу за мировинско осигурање или директно натраг у први ступ. Дефицит за исплату актуелних мировина не би тиме био ријешен, али се даљњи губитак не би увећавао у корист банковног профита. Идеја је убрзо поновно гурнута у задњи план, као да није ни постојала. Фондови су наставили с пропагандом која смјера на посве насупротан курс.

Контрастајалиште подразумијева, уместо гашења другог ступа, његово јачање додатним изузимањем давања из првог. Није ни то подузето, али су изнађене замјенске мјере у том правцу. У пакету Владине помоћи умировљеницима отприје неколико дана двије се односе на тај циљ. Једна је тзв. козметичка, а друга ће јавне финанције оптеретити новом обавезом. Треба усто рећи да је други ступ посљедње четири године већ био у стању својеврсне хибернације, силом описаных прилика.

Прве генерације пензионера који су почели добивати мировину из оба ступа показале су да им примања по том моделу бивају мања. Више би добивали кад би им се обрачунавала само по првом ступу. Очитијег доказа неефикасности другог ступа није могло бити. Новопеченим пензионерима омогућено је да бирају желели свој новац комбинирано или по старом суставу, и голема већина је оптирала за старо. Додатак остварен у ступу капитализиране штедње био је напросто премизеран. Стари модел и даље је самостално функционирао боље, какав год био.

Да не би морала коначно и неопозиво угасити други ступ, Влада је сад изнашла двије мјере. Будућим умировљеницима бит ће допуштено да при умировљењу преузму 20 посто своје штедње у из другог ступа одједном, намјесто досадашњих 15 посто. И друго, додатак на основну ми-

ровину изједначит ће се за оне који добијају из првог ступа и оне који примају комбинирано. Тај додатак, да појаснимо, стална је компензација разлике у израчуну вриједности мировине након методолошко-обрачунског заокрета с краја прошлог стόљећа.

Но будуће сравњивање тог додатка не служи онима који не желе остати у другом ступу, него се инсталира као стимуланс да би се и даље задржали тамо. Тако би им укупна мировина требала износити бар колико вриједи само из првог ступа. Штетни ефекти другог ступа по јавне финансије, дакле, бит ће одржани. Реално већа мировина из комбинираног модела још увијек ће се давати само бившим радницима с плаћом отприлике двоструко већом од просјечне, који су ту једини први добитници, уз банке.

Или заправо ипак не једини, с обзиром на чињеницу да ова власт у бити купује свој опстанак на рачун јавних финансија. Потоње су објективно преоптерећене, али је изаза откривен у распореду бремена отплате на најшире слојеве становништва и радништва. Ту већ задиром у подручје порезне политике, мада неодвојиве од укупне фискалне. Сва Владина кризна помоћ уствари се плаћа растућим јавно-финансијским минусом и размјерно све нам тежим ПДВ-ом. Овдје ваља убројити нпр. губитак који се преноси на Хрватску електропривреду, по ставци јавних субвенција за енергенте. Читаво вријеме имамо посла с прелијевањем и прикривањем нових обавеза те оптерећења, док се интегрална слика ствари прешућује. Ни проблем мировинског сустава не може се ријешити само укидањем другог ступа, без додатних фискално-политичких и других мјера. У те друге би се морало приододати и развојно-политичке кораке у смјеру реиндустријализације националне економије.

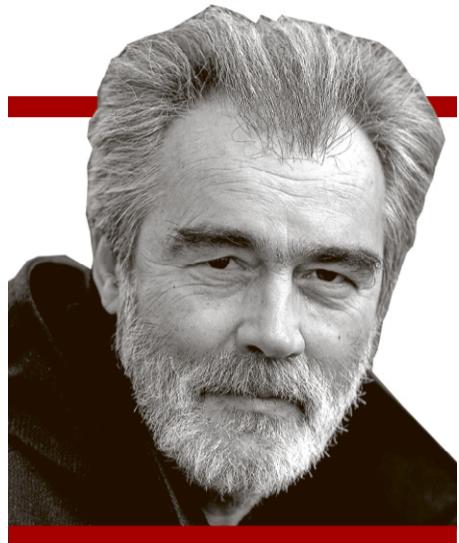
Јест, али онда би банке остале прикраћене за свој характ, а оне су дефинитивно кроз ово стόљеће увећале своју моћ у РХ. Па се такав маневар очито неће више тако лако ни дрогодити. Остат ћемо, сва је прилика, заробљеници тога готовог односа снага. Влада с ХДЗ-ом на челу проналази у томе и свој ужи страначко-политички интерес, пречесто клијентелистички те коруптиван. С приватним субјектима на тржишту, што јесу мировински фондови другог ступа, лакше се договорити и око утјеџаја на економију. Мада јој то није пошло за руком у лајском случају преузимања дијела Фортенове од мировинских фондова ради ХДЗ-ове контроле даљњих токова профита, ријетко се може чути да су успјели у низу других примјера. Усуглашавали су се око испомоћи овој или оној компанији и покретању бурзовних процеса, без обзира на то што се радницима-штедицама то није исплатило, напротив. Таквих је аквизиција било доста, и чак су гдјешто прозиване у медијима.

Данас медији углавном пасивно преносе мишљења аналитичара који навијају за либерализацију улагања из другог ступа. За мање државних обвезника и више корпоративних дioničce, укратко, више другог ступа. Таман кад би се помислило да је катализмички губитак фондова посљедица неодрживо ризичног модела, они сугерирају његово ширење. Засад га ипак неће бити, али претежак нам је већ и овај нови покушај његова спашавања кроз додатни јавни трошак. ■

Умировљеници ће убудуће
моћи преузети 20 посто своје
штедње одједном (Фото:

Патрик Мацек/PIXSELL)

PIŠE Viktor Ivančić

*Napadno prisutan
u javnim istupima
Porfirija i njegovih
pobočnika, 'Hrist'
je klasična žrtva
otmice: božanstvo
kidnapirano zbog
toga da bi, umjesto
u transcendentalne
tričarije, bilo
upregnuto
u 'srpsku stvar'.
'Hrist' je maskota
pomoći koje se
obavlja svedenje
duhovnog života
na nacionalnu
mobilizaciju*

Muke po Jovanu

PRIJE neku godinu, povodom nekog od važnih datuma, patrijarh Srpske pravoslavne crkve Porfirije Perić nazvao je Republiku Srpsku 'djelom pravde'.

Prije nekoliko dana, u saopćenju Svetog arhijerejskog sinoda SPC-a, kojim predsedava patrijarh Porfirije Perić, Federacija Bosne i Hercegovine nazvana je 'takozvanom'.

Zašto je za rukovodstvo Srpske pravoslavne crkve Federacija Bosne i Hercegovine 'takozvana', dok Republika Srpska ne samo što nije 'takozvana', nego je u svojoj konkretnosti još i 'djelo pravde'?

Najjednostavniji, a i najtočniji odgovor glasio bi da u 'takozvano' spada sve što nije srpsko. Prema stavu vrhovnog uma SPC-a, srpsko je esencija koja presudno definira realnost, a izvan granica toga opipljivog svijeta prostire se čista apstrakcija, nepoznata, nepriznata i prijeteća.

Nezgoda je što se to ne odnosi samo na administrativne jedinice, geopolitičke tvořevine ili paradržavne kreacije, trajne ili privremene, već i na istinu kao takvu. Vrhovni um SPC-a smatra da je jedino ono što je srpsko, odnosno pravoslavno, odnosno srpsko-pravoslavno, ujedno i istinito, dok je sve ostalo 'takozvano'. Nema objektivnih uvida, nema dokaznih materijala, nema činjenične građe koja će uzdrmati taj čelični zakon, jer on i nije ništa drugo nego religijom zamaskirana faktofobija.

Onaj tko, na primjer, ne usvoji zdravo za gotovo mit o (barem) sedamsto hiljada Srba mučki ubijenih u Jasenovcu, najzloglasnijem ustaškom logoru, ne može biti ni dobar Srbin ni dobar pravoslavac. On je, može se reći, takozvani čovjek: ljudsko biće kao utjelovljenje neljudskosti.

Istini za volju, distinkcija između Srbina i pravoslavca, po sudu vrhovnog uma SPC-a, potpuno je suvišna, jer vjera u Boga, iako poželjna, nije obavezna dok god se slijede upute njegovih zemaljskih agenata o bespogovornoj odanosti naciji. Napadno prisutan u molitvama i javnim istupima Porfirija i njegovih pobočnika, 'Hrist' je utoliko klasična žrtva otmice: božanstvo kidnapirano zbog toga da bi, umjesto u transcendentalne tričarije, bilo upregnuto u 'srpsku stvar'. 'Hrist' je maskota pomoći koje se obavlja svedenje duhovnog života na nacionalnu mobilizaciju.

Saopćenje Sinoda SPC-a, osim što još jednom utvrđuje nedodirljivost mita o 700.000 jasenovačkih žrtava, zapravo je retroaktivni obračun s Jovanom Čulibrkom, episkopom slavonskim, i upućuje na pičvajz u višim odajama klera, vjerojatno još uzbudljiviji u backstageu nego na javnoj sceni. Čulibrk je, naime, prije nekoliko godina na jednoj tribini konstatirao kako 'postoji državni projekt preveličavanja broja žrtava Jasenovca' i kako 'imamo slučaj revizionizma u Srbiji i Republici Srpskoj koji je masivan s naše strane', da bi neki portal te izjave aktualizirali ovoga ljeta.

Tada se Čulibrk referirao na srpsku promociju izraelskog povjesničara Gideona Greifa: 'Svi znamo ko je, svi profesionalni istoričari znaju ko je, svi znaju da je cirkus, jer Greif već govori o milion i 400 hiljada žrtava Jasenovca.'

Ne više ni o 700 hiljada, nego o milion i 400 hiljada, a nauka, struka šuti.' Pa još: 'Postavlja se pitanje etike u struci istoričara. Imamo državni projekt revizije, nemojmo se zavaravati, i struka se ponaša kao da se to dešava u nekoj drugoj državi.'

Iz saopćenja saznajemo da je Sinod SPC-a još tada episkopu slavonskom 'oduzeo pravo da se u javnosti oglašava o tom pitanju, znaјući unapred da će svi dežurni napadači na Srpsku Pravoslavnu Crkvu i na srpski narod, kako oni iz takozvanog regiona tako i oni iz same Srbije, izvršiti zamenu teza i usamljeno lično mišljenje prikazati kao stav same naše Crkve'.

Čulibrk se pridržavao zabrane, ali sada – nakon što je njegov davni istup izvaden iz naftalina, nakon što ga je javno napao Milorad

'tutti quanti', cijela lepeza srdžbom natopljenih klišeja čija se banalnost grije i baškari pod jarkim otadžbinskim suncem.

Ironija sudbine htjela je da etiketom heretika i nacionalnog izdajnika bude okićen onaj kojemu nije manjkalo nacionalističkog oduševljenja. Višegodišnji javni rad Jovana Čulibrka, doduše – zbog navade da historijske drame i lomove tumači u ključu pop-kulture – ima odlike svojevrsnog ideoškog bućkuriša u kojem je, kao na švedskom stolu, svatko mogao naći nešto za sebe, ovisno o afinitetima: od veličanja Karadžića i Mladića, preko uglazbljivanja stihotvorina vodećega pravoslavnog hitlerjupca i antisemita Nikolaja Velimirovića, pa do principijelne kritike srpske žrtvoslovne mitomanije.

Ta mitomanija, kako pokazuju očitovanje Svetog arhijerejskog sinoda, žanrovske se sve više približava pornografiji, između ostalog i zbog toga što hiperinflacija mučenika neizbjježno vodi u dosadu. Ipak, žestina nastupa iznova svjedoči o nepomirljivome nesporazumu između crkve i istine, a u krajnjoj liniji i naporu da se u javnom prostoru obesmisli sama kategorija istine.

U okviru crkveno-državnoga bračnog saveza, to je već zaista kućni posao primjeri crkvi: inzistiranje na religioznom pristupu serviranome povjesnom gradivu, na dužnosti da se u isto bespogovorno vjeruje, bez obzira na činjeničnu neutemeljenost onog što se propovijeda. To što istina da je jasenovačkih žrtava bilo nekoliko puta manje nego što stoji u svetim spisima (700.000) uopće ne dovodi u pitanje zločinački karakter ustaške NDH, pravoslavni komitet tiče se koliko i crno ispod nokta. Realno je ono srpsko, a sve drugo je 'takozvano'.

Zbog nekih razloga, međutim, vrhovni um SPC-a uvjeren je da se njegova rada razlikuje od one hrvatskih revizionista, čija je tradicija iznimno bogata: od Tuđmanova besramnog umanjuvanja broja žrtava Jasenovca u 'Bespućima povjesne zbiljnosti', preko upinjanja hrvatske ekspoziture Katoličke crkve da se pobožni ustaški suradnik Alojzije Stepinac proglaši svećem, pa do djelovanja 'Društva za istraživanje trostrukog logora Jasenovac', sa 'znanstvenim ciljem' pripisivanja logorskih zlodjela partizanima, a čiji je rad budžetskim novcem financirala hrvatska vlada.

No, iskustvo nas uči da se radi o dvije oštice istog mača, da se sumanuto preveličavanje i sumanuto poricanje strateški pothranjuju, i da je, uostalom, brojčano pumpanje genocida u Jasenovcu u najužoj vezi s negiranjem genocida u Srebrenici.

Također se pokazalo da je faktofobija neizbjježna stavka nacionalističke operative, kakvoj je Porfirijeva crkva, s onim 'Hristom' umotanim u trobojnu zastavu, svim srcem predana. A tu je i iskustvo vlastite kože: zlosretni episkop Jovan iz prve ruke može posvjedočiti da je, posegnuvši za istinom, namaknuo sebi omču oko vrata.

Sve to s tradicionalnim poimanjem 'uloge vjere u sekularnom društvu' odavno nema nikakve veze. Nametati laž kao kolektivnu obligaciju, kao svetu dužnost, nije ni kršćanski ni hrišćanski. To je idiotski. ■

Njegov davni istup izvaden
je iz naftalina - Jovan Čulibrk
(Foto: Josip Regović/PIXSELL)

‘Četnici’ u ponudi i potražnji

Portal HOP objavio je imena ‘četnika’ i ‘srpskih terorista’ u policiji. Općinsko državno odvjetništvo u Šibeniku odbacilo je kaznenu prijavu protiv glavnog urednika portala i nepoznatih autora ustvrdivši da su tekstovi objavljeni iz tiražnih, a ne mrzilačkih motiva. Dakle, na medijima je da ‘četnike’ ponude čitateljima, a na čitateljima da ih potraže

NAKON više od četiri godine Općinsko državno odvjetništvo u Šibeniku odbacilo je kaznenu prijavu Gonga, Kuće ljudskih prava i Centra za mirovne studije (CMS) protiv glavnog urednika portala HOP IGORA DRENJANČEVIĆA i nepoznatih autora zbog tekstova u kojima su objavljivali spisak imena ‘četnika’ i ‘terorista’ u hrvatskoj policiji. Općinska državna odvjetnica MARTINA BURIĆ donijela je takvo rješenje pod obrazloženjem da nije uspjela saznati tko su odgovorni pojedinci. To je, međutim, stvar od sporedne važnosti. Prijava je, naime, odbačena zato što publiciranje identiteta i prebivališta djelatnika MUP-a srpske nacionalnosti, s optužbama da su mučili i ubijali Hrvate u ratu, ODO Šibenik uopće nije video kao pozivanje na nasilje i mržnju. Državna odvjetnica je napisala da su tekstovi zapravo objavljeni iz tiražnih motiva, kako bi se potaknulo čitatelje da više dolaze na portal. ‘Iz sadržaja samih članaka ne proizlazi da bi se (nepoznati autori, op. a.) pozivali na čin kojim bi se vršilo nasilje ili iskazivala mržnja prema osobama srpske nacionalne manjine niti da bi to bio razlog zbog kojeg se članci objavljaju, već da bi se u stilu senzacionalističkog pristupa novinarstvu obratilo istomišljenicima nudeći im informacije koje bi ih potakle da čitaju i druge članke objavljene na portalu’, piše u odbaćaju prijave od 8. kolovoza ove godine.

Tekstovi koje je analizirala općinska državna odvjetnica i za koje je zaključila da su motivirani senzacionalizmom imaju naslove ‘Popis četnika u hrvatskoj policiji’ i ‘Popis srpskih terorista u MUP-u’. Kao medijsko žutilo opisani su sadržaji u kojima piše da su ljudi s popisa ‘četnici’ koji ‘nikada nisu procesuirani za svoje zločine i sudjelovanje u oružanoj pobuni protiv RH’. U prvom tekstu iz lipnja 2015. godine, koji je pročitan 1200 puta, imena su 133 ‘četnika’, a u drugom, pregledanom čak 17 tisuća puta i objavljenom u listopadu 2018., ona 33 ‘srpska terorista’. Pored svakog imena u oba teksta navedeno je u kojim hrvatskim policijskim postajama rade, gdje točno žive i za što ih terete: jedan je zlostavljao hrvatske civile, drugi je u Vukovaru organizirao oružanu pobunu, treći je sudjelovao u četničkom divljaju po istom gradu, peti je ondje pjevao da će klati Hrvate, šesti je sudjelovao u odvodenju hrvatskih vojnika, sedmi mučio hrvatske civile, osmi ih je ubijao, deveti u stanu imao četnički štab, deseti do danas živi u zauzetom hrvatskom stanu... Za sve navedeno, naravno, ni anonimni autor popisa ni portal HOP ne pružaju nikakve dokaze. Ovakav sadržaj je,

valja ponoviti još jednom, okarakteriziran kao ‘senzacionalistički pristup novinarstvu’ s ciljem da se ‘istomišljenike’ potakne da ‘čitaju i druge članke objavljene na portalu’.

U historiji hrvatskog pravosuđa prijave za netrpeljivost prema Srbima odbacivane su na razne kreativne načine, ali vjerojatno ne postoji slučaj gdje je takav šovinistički sentiment usitnjen i relativiziran kategorijom tržišta. Logika citiranih razloga pritom je besprijeckorna: iz službenog dokumenta Općinskog državnog odvjetništva proizlazi da su popisi ‘četnika’ i srpskih ‘terorista’ u MUP-u zapravo tabloidna roba, nešto poput vijesti o slavnima i bogatima. Oni su udica ili klikbejt za povećanje posjećenosti, žurnalistička niša s targetiranim publikom u Hrvatskoj, kao što postoje strastveni pratitelji aktivnosti MATE RIMCA. Nameće se zaključak da objavu ‘četnika’ i ‘srpskih terorista’ u hrvatskom represivnom aparatu DORH svrstava u privrednu zakonitost ponude i potražnje: na medijima je da ‘četnike’ ponude čitateljima, a na čitateljima da ih potraže.

Tako je odbačena kaznena prijava Gonja, CMS-a i Kuće ljudskih prava podignuta protiv glavnog urednika Drenjančevića i nepotpisanih autora opisanih tekstova. Spomenute udruge prijavile su glavnog urednika temeljem članka 325. Kaznenog zakona, prema kojem je medijsko poticanje na nasilje i mržnju na temelju nacionalne i etničke, u ovom slučaju srpske pripadnosti, kažnjivo s do tri godine zatvora. Urednik je prijavljen zbog toga što je javnosti učinio dostupnim navedene materijale, a nepoznati autori tekstova zato što su izravno poticali na ova kaznena djela. Udruge su pritom naglasile da je djelo kažnjivo ‘neovisno o nastanku posljedice’, odnosno ‘neovisno da li je bilo koja od navedenih osoba pretrpjela kakvu imovinsko i/ili neimovinsku štetu’. ‘Štovise, prema praksi Europskog suda za ljudska prava poticanje na mržnju ne mora nužno sadržavati poziv na čin nasilja. Dovoljno je da se izreknu zamisli u koje se žele uvjeriti drugi, što uključuje i samo iznošenje mrzilačkih stavova da se podvede pod pojmom poticanja na mržnju’, piše u prijavi. Kao što smo vidjeli, ODO Šibenik u startu nije smatrao da je postojala namjera da se mržnja širi, što je ključni preduvjet za podizanje optužnice. Osim što je senzacionalizmom okarakterizirala ove tekstove, državna odvjetnica poručila je da ‘na navedene članke nije bilo komentara korisnika’, niti su ljudi s liste slali zahtjev za ispravak netočnog navoda. To bi valjda trebalo sugerirati da efekt plasirane hajke nije urođio plodom, dočim nitko ništa nije komentirao ili ispravio.

Tekstovi možda nisu komentirani na portalu, ali su s njega godinama šireni po društvenim mrežama i reproducirani u sličnim medijima. Praksa nije prestala do danas. Na Facebook-stranicama članova Domovinskog pokreta identični opisi s portala HOP za pojedine osobe i dalje se objavljaju, uz dodavanje njihovih fotografija. Popis inače javno kola najmanje zadnjih 13 godina. Ispriča po forumima, a ubrzo je prenesen u razne medije. Na portalu Dnevno.hr, koji ga je objavio 2013. godine, piše da im ga je dostavio IVICA PANDŽA ORKAN, umirovljeni pukovnik HV-a krajnje desne provenijencije. No tek nakon što je 2015. godine popis završio na portalu HOP, došlo je do njegovog ponajvećeg širenja. Već nakon toga teksta Sindikat policije Hrvatske pozvao je MUP da reagira, i to više puta, ali do 2019. nisu dobili odgovor. Isti sindikat nije odgovorio na naše pitanje jesu li u međuvremenu odgovor dobili. Ni MUP, kojem smo poslali linkove na portale i društvene mreže gdje se popis i dalje nalazi, ništa nije odgovorio. Nakon što su spomenuti

The screenshot shows the HOP news portal's homepage with the following details:

- Header: 3.4°C Zagreb, Srijeda, veljača 13, 2019, Status preplate, Account.
- Advertisement: Villa D'Arte, Luksuzni odmor u čarobnoj Dalmaciji uz vrhunsku umjetnost!
- Navigation: Naslovna, Desk, HOP arhiva, Pišite nam, Lifestyle, Zanimljivo, Afere.
- Article Title: POPIS ČETNIKA U HRVATSKOJ POLICIJI
- Article Date: lipanj 5, 2015
- Article Content Summary: Svi navedeni četnici primljeni su po nalogu ministra policije Šime Lučina u isto vrijeme kada je otpušteno više od tisuću hrvatskih policijaca – prvih hrvatskih redarstvenika, nikada nisu procesuirani za svoje zločine i sudjelovanje u oružanoj pobuni protiv RH.
- Social Media Buttons: Share on Facebook, Tweet on Twitter, G+, Like 3, Tweet.
- Image: A small image of a building labeled 'čedo u policiji'.
- Section: ČETNICI U HRVATSKOJ POLICIJI
- Text: 'Antife' pod okriljem noći pošarale splitsku osnovnu školu 'Skalice'?
- Source: Županijske vesti, veljača 12, 2019.
- Text at bottom: Jedan od popisa s portala HOP

te civilne udruge podnijele kaznenu prijavu, prije otprilike dvije godine HOP je izbrisao oba teksta. No na istom portalu i dalje stoji treći iz 2015. godine, s naslovom 'Skandal: policija u Vukovaru prepuna srpskih terorista', s identičnim popisom ljudi i podacima o njihovom prebivalištu. HOP i pored toga obiluje desecima, ako ne i stotinama teksta sličnog sadržaja, u kojima lociraju Srbe po Hrvatskoj te ih optužuju za protuhrvatsku i četničku rabotu. Dva prijavljena teksta nisu, dakle, objavljena da tabloidnim šok-efektom privuku istomišljenike na portal raznovrsnog sadržaja.

Ako je prijava odbačena opisanim argumentima, manje je važno tko je potencijalni počinitelj. No ODO Šibenik se svejedno potudio to saznati. Do prije dvadesetak godina u Hrvatskoj se po Kaznenom zakonu moglo izravno goniti glavnog urednika zbog nepotpisanih tekstova. To više nije praksa, pa je istragom trebalo utvrditi izravne počinitelje. Iz ODO-a su razgovarali s više pojedinaca za koje su utvrdili da bi mogli biti povezani s

portalom HOP. Odmah su došli do problema koji je puno širi od jedne fašistoidne 'medijiske' platforme. Nešto što nalikuje na 'medij' po Zakonu o medijima, zbog činjenice da široj javnosti čini dostupnim informacije, nema elementarne tehničke podatke predviđene istim zakonom. Na portalu ne postoji zaokruženi impresum iz kojeg bi se mogla vidjeti puna redakcijska struktura. K tome, nisu zavedeni u registar elektroničkih medija, pa se ne može utvrditi ni tko je nakladnik, odnosno vlasnik. Više ispitanih pojedinaca, koji su na portalu označeni kao članovi uredništva, tvrdilo je da je to napravljeno bez njihova znanja nakon što su poslali nekoliko tekstova za objavu.

ODO je tako nabasao na Igora Drenjančevića, po mnogočemu glavnog protagonista ove priče, koji se u zapečku portala HOP potpisao kao glavni i odgovorni urednik. U razgovoru s istražiteljima, međutim, Drenjančević je negirao da je napisao ili objavio nepotpisane tekstove. Poručio je da ne zna tko je to napravio. Štoviše, doda je da tada uopće nije bio glavni urednik i da nije odlučivao o člancima. 'Također je rekao da ne zna tko su bili vlasnici portala ni tko je bio glavni urednik u to vrijeme', piše u odbačaju kaznene prijave, u kojoj je Drenjančević jasno naveo da je glavnim urednikom portala HOP postao tek u rujnu 2020., godinama nakon objave ona dva teksta. Odgovornost je sa sebe prebacio na INGRID RUNTIĆ, pod obrazloženjem da je ona bila predsjednica udruge 'Media Group', osnovane radi funkcioniranja portala, i da je upravo ona 'imala ovlasti za odlučivanje' o sadržaju. Intervjuirana Runtić to je negirala i rekla da je samo urednica kulture. Vratila je krivnju na Drenjančevića, ujedno potpredsjednika iste udruge. 'Bez njegova znanja i odobrenja ništa se nije moglo objaviti jer je on jedini imao potrebne lozinke', rekla je. Premda je inzistirala na tome da nema veze s navedenim tekstovima, Runtić je poručila da je njihov sadržaj istinit. 'Ona ne vidi ništa sporno u objavljuvanju istine. Ako netko smatra da su podaci neistiniti, može poslati zahtjev za demanti, a što nitko nije učinio', kazala je Runtić, iz čije se izjave vidi ista argumentacija o izostanku zahtjeva za ispravak informacija kojom je ODO Šibenik odbacio kaznenu prijavu.

U priču je potom ušao treći protagonist, puno zanimljiviji od očigledno posvadanih Runtić i Drenjančevića. Potonji je po-

najveću krivnju za funkcioniranje cijelog portala, pa i za objavu ovih tekstova, svalio na odvjetnika KREŠIMIRA KRŠNIKA. Rekao je da je u vrijeme objave tekstova, dakle najmanje od 2015. do 2018., portal 'vodio i financirao pokojni odvjetnik Kršnik te da je isti odlučivao o svemu vezanom uz portal'. Kršnik je za života bio jedan od poznatijih hrvatskih odvjetnika povezanih s desnim krugovima, generalsko-braniteljskim miljeom i pokojnim MILANOM BANDIĆEM. Više puta branio je hrvatske časnike u Hague. Kao Bandićev odvjetnik i bliski prijatelj sudu je 2014. godine nudio jamstvo u vidu stana za njegovo puštanje na slobodu. Osim što je bio odvjetnik Bandića i njegovih suradnika, poput IVICE LOVRICA, Kršnik je bio Bandićev bliski prijatelj. Uz Drenjančevića, i neki drugi ispitani pojedinci spominjali su 'odvjetnika' involuiranog u rad portala HOP, ali nisu znali o kome je točno riječ. Budući da je Kršnik preminuo u svibnju 2021. godine, nije moguće provjeriti je li i u čije ime financirao i iz pozadine vodio ovaj portal.

Na koncu istrage državna odvjetnica zaključila je da su odluke o objavi sadržaja donosili i Drenjančević i Runtić. Budući da nije pronašla materijalne dokaze o tome tko je od njih točno publicirao nepotpisane tekstove, napisala je da nije moguće krivnju svaliti na prijavljenog Drenjančevića. Čak i da nije zaključila da je bila riječ o senzacionalizmu, već o mržnji, donijela bi dakle isti pravorijek.

Neki od problema u cijeloj priči su činjenica da je Drenjančević u ovoj istrazi bestidno lagao i to što se čini da ODO Šibenik toga nije bio svjestan. Niz javno dostupnih podataka neosporno pokazuju da nije postao glavnim urednikom u rujnu 2020., kako je ovdje tvrdio, već godinama prije toga. Na LinkedIn profilu je napisao da je na toj dužnosti od 2013. godine. Pretraga arhive portala HOP pokazuje da je istom titulom sam sebe nazivao od istog razdoblja do danas, pa tako i 2015. i 2018. godine. Urednik koji se kopirao u neistinama kad je trebao odgovarati za huškačke objave HOP-a, glavnim se i odgovornim urednikom u isto vrijeme predstavljao i pred drugim tijelima. U odgovorima na više prijava Novinarskom vijeću časti zbog nekih odvratnih tekstova on je sam napisao da je glavni urednik portala HOP i sugerirao da snosi odgovornost za objavu sadržaja. Bilo je to 2016. i 2017. godine, između objave prvog i drugog popisa 'četnika'. U istom je

O pisanju portala HOP MUP se nije očitovao ni na zahtjev Sindikata policije (Foto: Jurica Galočić/PIXSELL)

razdoblju kao glavni urednik naveden u više sudskih postupaka za klevetu, zbog tekstova u kojima se neoprezno potpisao. Općinsko državno odvjetništvo u Sisku potvrdilo nam je, na koncu, da je protiv 'hrvatskog državljanina 1967. godišta', odnosno osobe iste godine rođenja kao glavni urednik Drenjančević, u ožujku 2022. podignuta optužnica zato što je u jednom tekstu 2017. godine na portalu HOP otkriven identitet djeteta. Tekst je nosio naslov 'Krvožedni četnik napao 7-godišnje dijete i psovao majku ustašku'.

Tužbe protiv portala HOP otkrivaju posredno i problem s desecima drugih 'medija' koji su se namnožili na desnom rubu, posebno za vrijeme pandemije. Za klevetu se po zakonu mogu tužiti novinar i nakladnik. Budući da su autori najgorih potjernica u pravilu anonimni, kako u ovom tako i u drugim medijima sličnoga profila, njihove žrtve ne mogu ih prekršajno i kazneno goniti. Također preostaje nakladnik, odnosno vlasnik medija. No ovakvi mediji nisu registrirani pa se ne zna tko je vlasnik. Ako eventualno dođe do ročišta, onda prozvani pojedinci negiraju svoje pozicije. Drenjančević je tako u jednom postupku oslobođen zato što je tvrdio da je on tek jedan od urednika i da je iz objave sadržaja potpisano s 'HOP Urednik' mogao stajati bilo tko. Kad je tužena Ingrid Runtić, predsjednica udruge 'Media Group', na čije ime je zakupljena domena portala HOP, sud je utvrdio da vlasništvo nad domenom ne znači i vlasništvo nad portalom.

Izgrađen je tako nemali eko-sustav 'medija' koji na sudovima nemaju novinare, glavnog urednika ni izdavača, samo zamaskirane autorske razbojnike koji uništavaju ljudima život. Na djelu je skoro savršen zločin kojim se nekažnjeno šire neprispodobive količine dezinformacija, laži i mrzilačkih kampanja. Prema logici Državnog odvjetništva iz Šibenika, to je ništa drugo nego puki senzacionalizam, legitimno ponašanje medija na slobodnom tržištu. Takva ocjena je inače napisana u trenutku kad Šibenska policija i sud hvataju i osuđuju građane srpske nacionalnosti zbog objave fotografija koje veličaju SAO Krajinu na svojim privatnim Facebook-profilima, pod optužbom da iz mržnje vrijede nacijonalne osjećaje građana RH. ■

Jedan protagonist ove priče krivnju za funkcioniranje portala svalio je na odvjetnika Kršnika. Rekao je da je u vrijeme objave tekstova, dakle najmanje od 2015. do 2018., portal 'vadio i financirao pokojni odvjetnik Kršnik te da je isti odlučivao o svemu vezanom uz portal'

BORIS BUDEN

San o nacionalnoj suverenosti je odsanjan

Nemoguće je ponovo doseći onaj stupanj ravnopravnosti na kojem je Hrvatska bila u bivšoj jugoslavenskoj federaciji. Evropska unija nije ništa drugo nego jedan još prilično utopijski projekt postnacionalne suverenosti koji realno potiskuje činjenicu novih hijerarhija, neofeudalnih odnosa izravne ovisnosti, čitavu dijalektiku dobitnika i gubitnika

SFILOZOFOM, publicistom, kulturologom i prevoditeljem BORISOM BUDENOM razgovarali smo na nedavno održanom 11. Fališu – festivalu alternativne i ljevice u Šibeniku o transformaciji Europske unije, domaćem Zakonu o jeziku i nacrtu Zakona o medijima, o hrvatskoj prošlosti i budućnosti, tranziciji, ratu u Ukrajini, migracijama i drugim temama.

S obzirom na to da kao austrijski državljanin puno duže uživate u blagodatima EU-a od nas koji smo joj pristupili prije jednog desetljeća, moramo vas pitati kako vam se danas čini Unija?

S Europskom unijom više se uopće ne identificiram, ne doživljavam je kao nekakvu

zajednicu kojoj pripadam. Uza sve transformacije, to nije ona Unija otprije desetak i više godina. Uzmimo samo jedan primjer, naizgled ne toliko značajan koliko simptomatičan. Mislim na jezičnu politiku Europske zajednice koja je bila zasnovana na plemenitoj ideji jezične raznolikosti. Sva djeca u EU-u trebala su učiti tri jezika: materinji, engleski i jezik susjeda. Unija je čak imala komesara za jezik koji je trebao sprovoditi tu politiku. Nakon nekoliko godina sve je to propalo; Poljaci su recimo učili susjedni njemački, dok Nijemci nisu učili poljski jezik, Slovenci su učili talijanski, ali ne i obratno itd. Drugim riječima, ravnopravnost je samo nominalna. To je istinaiza ponosne tvrdnje da je hrvatski jezik priznat kao jedan od službenih jezika Unije. U stvarnosti, taj jezik je na dnu realnih jezičnih i kulturnih hije-

rarhija u Evropi, u kojoj danas vlada neka neosrednjovjekovna diglosija – ne samo u komunikaciji nego i u svim višim diskursima znanja, ekonomije, politike i kulture govori se engleski, paradoksalno, jezik zemlje koja nije više članica Unije, dok nacionalni jezici, neki više, neki manje, sve više sliče nekadašnjim predstandardnim, prednacionalnim vernakularima, narodnim jezicima koji su se govorili u svakidašnjem životu. Ono što je veliki hrvatski umjetnik MLADEN STILINOVIC rekao početkom devedesetih, da umjetnik koji ne govori engleski nije umjetnik, danas vrijedi za sve, za političare, konobare, znanstvenike, inženjere, iznajmljivače apartmana itd. Pod tim uvjetima načelo jezične ravnopravnosti, odnosno jezične suverenosti jest iluzija. Ali to vrijedi i za ekonomiju, politiku, kulturu. Nemoguće

je ponovo doseći onaj stupanj ravnopravnosti na kojem je Hrvatska bila u bivšoj jugoslavenskoj federaciji. Opceno, san o nacionalnoj suverenosti je odsanjan. EU i nije ništa drugo nego jedan još prilično utopijski projekt postnacionalne suverenosti koji realno potiskuje činjenicu novih hijerarhija, neofeudalnih odnosa izravne ovisnosti, čitavu dijalektiku dobitnika i gubitnika.

**Jezična
i kognitivna pustoš**

Gdje je tu Hrvatska, kakva je njezina budućnost?
Hrvatska javnost ne misli u kategorijama dugoročnih perspektiva. Njezin pogled u

budućnosti nije ništa manje mitski nego njezin pogled u prošlost. Mi govorimo o stoljeću sedmom iako znamo da je nacija moderna pojava, da o njoj ne možemo govoriti ako je većina ljudi nepismena, ne zna čitati ni geografske karte pa još nema predodžbu o nekakvom cjelovitom teritoriju, da ne govorimo o zajedničkom jeziku, kulturi, onome što danas nazivamo identitetom. Bez obzira na to što djeca uče o hrvatskoj povijesti u školi, hrvatska nacija nije bitno starija od nekih sto pedeset godina. S druge strane, premda je jednom rođena, mi ne možemo zamisliti da će i jednoga dana umrijeti, da je dakle konačna. Ona predočava svoju budućnost u kategoriji takozvane relativne vječnosti. Zato je danas u vremenu globalnog zatopljenja i prijetnje nuklearnom katastrofom lakše zamisliti kraj svijeta nego kraj hrvatske nacije. U tom smislu moguće je reći da je hrvatska budućnost u hrvatskoj prošlosti. Hrvatska nacija u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj, u bivšoj Jugoslaviji, imala je budućnost koju danas više nema. Ako je vjerovati statistikama Eurostata, depopulacija se u Hrvatskoj ubrzava. Do kraja stoljeća, ako se ne dogodi neko čudo, u Hrvatskoj će šezdeset posto ljudi biti starije od 65 godina. Da li ćemo to još uvijek moći zvati nacijom? A jedini koji se oko toga uzbudjuju su nacionalistički demografi kojima je etnička čistoća važnija od budućnosti. Živimo kao u onom vicu o čovjeku koji se spotaknuo s 25 kata i dok pada negdje na razini desetog kata kaže: 'Pa dosad je sve u redu.'

Spominjali ste jezičnu politiku EU-a, a nama se spremi novi Zakon o jeziku kako bi se, kako kažu zakonodavci, zaštito identitet hrvatskog naroda kroz jezik?

Kao da više ništa ne postoji izvan horizonta identiteta. A nekada smo živjeli bez tog identiteta, izgleda da nam nije trebao, dok danas kao da nema života bez njega. Evo, i Evropa se sve više konstituirala kao zajednica nekakvog identiteta, nekih, kako se to danas kao mantra ponavlja, *european values*, a što se pod tim misli ostaje nejasno. Naravno, riječ je uvijek o onome što Englezi zovu *cherry picking*, arbitarnom odabiranju onih lijepih i plemenitih karakteristika, demokracije, vladavine zakona, ekonomskog prosperiteta, a ne o dominaciji, eksploraciji, krizi ili, ne daj bože, fašizmu, Auschwitzu. Ali ta veza između jezika, naše jezične prakse i identiteta je također arbitarna, proizvoljna i u tom smislu ideološka. Ideologija međutim nisu nekakve misli koje su u suprotnosti sa stvarnošću. Ideologija nisu ni stavovi ni kulturna politika Matice hrvatske ili HAZU-a; ideologija su same te institucije, one nisu ništa drugo nego materijalizirana ideologija, ideja da nam nekakvo vijeće mudrih starača iščitava budućnost. Zakon o jeziku je s te strane promašena priča. Oni još uvijek čiste jezik, žele očistiti urbani prostor od *fast fooda*, ali ne pada im ništa na pamet kada je riječ o digitalnom odumiranju hrvatskog jezika. Prije par godina upravo je jedno temeljito istraživanje odnosa evropskih jezika prema digitalnoj tehnologiji došlo do zaključka da većina, uglavnom manjih jezika Evrope, konkretno 21 od njih 30 koje su istraživali, neće, kako su doslovno naveli, 'preživjeti digitalno doba'. Naravno da je hrvatski među njima.

Na šibenskom predavanju spominjali ste vezu između jezika i deindustrializacije?

U Dalmaciji, uostalom kao i u Istri i na cijeloj obali, nema više brodogradnje. Hale su prazne, ali nitko ne postavlja pitanje što to znači u jezičnom i kognitivnom smislu. Prilikom recimo mislim na ono znanje radnika i inženjera koji su se obrazovali na vlastitom jeziku – inženjeri kemije i radnici kemijske

industrije koji su umiješali boje, elektroindustrije koji su proizvili i položili kablove, strojari koji su projektirali, istokarili i montirali turbine, zavarili metalne konstrukcije, sve je to obavljeno na našem jeziku, tako da svaki taj brod treba zamisliti kao ogromni jezični i kognitivni monument, materijalizirani svijet ideja i riječi. To su brodovi koji su potonuli i povukli za sobom jedan velik i važan dio našeg jezika. Iza toga je ostala silna jezična i kognitivna pustoš, koja međutim naše čuvare jezika ne brine. Oni sada pendrekom spašavaju hrvatski jezik, utjeruju umjesto *fast fooda* hrzu hranu, da nam ona valjda ne pobegne.

U svom eseju 'Zapad u ratu: O samoograđivanju liberalnog uma' koji je lanjskog

aprila, dakle nedugo nakon napada Rusije na Ukrajinu objavljen na njujorškom portalu e-flux Journal, postavljate pitanje tko ili što je taj Zapad, što predstavlja taj pojam. Također ste napisali da Ukrajinci vode rat kao opunomoćenici, zastupnici Zapada – o čemu zapravo ovdje govorimo i kakav je vaš pogled na taj rat?

Ukrajina plaća cijenu vlastitih iluzija o onome što zovemo Zapadom, premda nemamo nikakvu jasniju ideju što bi to realno moglo značiti. Ali to ni drugdje nije jasno. Britanski Guardian recimo nikada ne piše taj pojam velikim slovom, za razliku od drugih. Izgleda da je riječ o nekom normativnom identitetskom bloku, ali nitko ne zna koje su njegove granice, tko njime upravlja, koji je to zapravo identitet. Govori se o zapadnim demokracijama, ali mehanički zbir nacional-

nih demokracija nije još nikakva nadnacionalna demokracija. Zapad nema parlament a donosi odluke, nema ministarstvo obrane a vodi ratove, financira ili sankcionira, a nema ministarstvo finansija ni centralnu banku. Nitko ne zna što je to, ali zato Ukrajina vidi sebe kao zastupnika Zapada. I sâm ZELENSKI govori o Ukrajini koja brani zapadnu civilizaciju od, valjda, nezapadnog barbarstva. Znači, Ukrajina ratuje, ali ne samo za svoj teritorijalni integritet nego i za zapadnu civilizaciju. U tom smislu, dakle ideološki, a ne samo u smislu konkretne vojne, materijalne i političke podrške, to je zamjenski rat. Glavni problem je upravo u artikulaciji te civilizacijske razlike, povlačenju jasne i sada već krvave granice između civilizacije i barbarstva. Sve smo to mi prošli u našim ratovima devedesetih, kada se branilo tako-

zvanu evropsku, iako tada još ne i zapadnu civilizaciju protiv balkanskog barbarstva. Mi to svaki dan čujemo sa svih strana političkog spektra kada se kaže da je ovo ili ono 'civilizacijsko, a ne političko pitanje'. Ali tko ima pravo artikulirati tu civilizacijsku razliku, povlačiti tako sudbonosne granice? U tom smislu kažem da je rat u Ukrajini *proxy war* – zastupnički rat, da je on u svojoj ideoškoj samoreprezentaciji rat ultimativnog graničenja između civilizacije i barbarstva. To je taj njegov ideoški višak smisla, s onu stranu činjenice da je Rusija ta koja je napala Ukrajinu i otima njezin teritorij. I to je odgovor na pitanje što je taj Zapad. E pa Zapad je upravo taj akt – danas kravog – razgraničenja od onoga što on navodno nije, u smislu one dobro poznate sintagme *The west and the rest* (Zapad i ostatak).

Iznijeli ste i podatak da su u Ukrajini usred rata doneseni zakoni na štetu radnika i radnika?

Ukrajina je prošlog ljeta promijenila zakon u smislu totalne deregulacije tržišta radne snage, čime je svojoj radničkoj klasi oduzela gotovo sva prava i servirala je na pladnju kapitalu. Da li će to pomoći obrani Ukrajine? Da li će to osnažiti ukrajinski suverenitet? Ukrajina je, uz Rusiju i Čile, država najvećih klasnih razlika u svijetu. U tim zemljama skoro četvrtina nacionalnog bogatstva priпадa oligarsima, s tom razlikom da su oligarsi u Rusiji još ovisni o ruskoj političkoj birokraciji, o autokratu PUTINU, dok je u Ukrajini obrnuto, politika je ovisna o oligarsima koji u odnosu na Zapad imaju status kompradorske klase, dakle u konačnici služe interesima stranog kapitala.

Od Haidera do Meloni

Brine li vas skretanje Europe udesno, od Poljske i Skandinavije do Italije i njezine premijerke Meloni? Predavač ste na sveučilištima u Austriji i Njemačkoj, živite u Berlinu, odakle su glasovi neonacističke desnice također sve glasniji.

Njezina opasnost nije u otvoreno fašističkoj politici, već upravo u onoj kakvu GIORGIA MELONI vodi. Da odgovorim kao Austrija-

Ideologija nisu stavovi ni kulturna politika Matice hrvatske ili HAZU-a; ideologija su same te institucije, one nisu ništa drugo nego materijalizirana ideologija, ideja da nam nekakvo vijeće mudrih staraca iščitava budućnost. Zakon o jeziku je s te strane promašena priča

nac: sjećam se trenutka u kojem je prvi put u Evropi jedna desna populistička stranka, Slobodarska stranka pod vodstvom JÖRGA HAIDERA, ušla u vladu. Čitava se Evropa užasnula. Govorilo se tada da će Austrija biti izbačena iz EU-a, u evropskim metropolama održavane su demonstracije, u Beču sa stotinama hiljada ljudi. Sve se promijenilo. Italija ima postfašističku vladu i nitko se zbog toga ne uzbuduje. Već sada možemo zamisliti Evropu u kojoj će antifašizam postati anomalija ili, još gore, opasna forma komunističkog totalitarizma. Mislim da je to u bliskoj vezi s transformacijom EU-a u identitetsku zajednicu.

Svjedočimo neprestanoj migrantskoj križi, Hrvatska je također u tom kolu. Pritom se ne kriju antimigrantski sentimenti? Što je to što zovemo migrantima? To je danas pojavnina forma svjetskog proletarijata. U tom smislu migracije su preduvjet funkcioniranja globalnog kapitalizma, koji ne može bez njih. One su direktni proizvod granica, koje su prije svega instrument upravljanja tim globalnim kapitalizmom. Granica nije na prostu prepreka, nego je uvijek neka vrsta filtera, ona ne sprečava migracije, nego ih regulira. Razvijene zemlje ne mogu više opstati bez migracija. Njemačka treba pola milijuna uvozne radne snage godišnje. Nema rasta bez migracija. Kako antimigracijska desnica nije antikapitalistička, znamo da njezin cilj nije sprečavanje migracija, nego novi apartheid, nova rasno ili etnički definirana klasna vladavina. Gore mi, bijeli Evropljani, dolje oni, žuti, smeđi, crni; nama profit, njima rad. To je ono što generira političku mobilizaciju antimigrantskih sentimenata.

Na tome se očito mogu mobilizirati zajedno Hrvati i Srbi, kao što se nedavno dogodilo u Krnjaku, gdje država najavljuje izgradnju migrantskog kampa? Ne bi bilo prvi put da se Hrvati i Srbi slože na reakcionarnoj političkoj platformi. Tako je, uostalom, bilo i davne 1848., kada su se složili pod banom JELAČIĆEM...

Možete li podsjetiti na tu epizodu? Riječ je o tome da je povratak tog spomenika u Zagreb početkom devedesetih bio shvaćen kao velik demokratski čin, a da se nije pitalo tko je taj habsburški sluga na konju. Inače, u konkretnim diskusijama u to doba o Jelačiću povjesničarka MIRJANA GROSS imala je druge stavove, ali je u tom trenutku već bila usamljena. Dakle, Hrvati i Srbi su pod Jelačićem složno sudjelovali u gušenju demokratske, republikanske revolucije u Beču u oktobru 1848. u ime feudalnog apsolutizma, dovodeći na vlast FRANJU JOSIPA. Odigrali su mračnu kontrarevolucionarnu

razvoja koji je imala u Sovjetskom Savezu prije skoro četrdeset godina. Niti jedna zemlja bivše Jugoslavije nije ostvarila takve stope rasta kojima bi mogla dostići zapad, a istočna Evropa u cjelini daleko zaostaje za prosječnim globalnim rastom od 3,8 posto. Teoretičari koji su radili bilancu 'šok-terapije' koja je uvedena nakon pada komunizma danas predlažu da pojma tranzicije, koja je stvorila uglavnom gubitnike, zamijenimo pojmom krize. To je ono što je započelo 1989/90. i traje do danas – kriza.

Poraz vjere

Što je s vjerom, probudenom nakon pada komunizma? Granica između crkve i države u nominalno sekularnoj državi sve je tanja, čak se čini da je nema?

Kada govorimo o slavnom, veličanstvenom povratku vjere u javnost i javni život, ulasku u državne institucije, sistem obrazovanja, osvajanje javnosti od strane Crkve, odnosno institucionalizirane vjere, onda to poistovjećujemo s renesansom vjere u Boga. To je pogrešno. Riječ je o renesansi crkvene moći i utjecaja u društvu, a ne o produbljenju vjere. Prije bi se moglo govoriti o nekoj vrsti ateizacije same vjere, njezinoj totalnoj kulturalizaciji. Uspješna je utoliko ako je svedena na privjesak nacionalnog identiteta. To je prije poraz nego pobjeda vjere. Ona je postala moćna, ali u svojoj kulturaliziranoj, identitetskoj formi. Kod nas su vjera i hrvatstvo odnosno srpstvo do te mjere poistovjećeni da je pitanje postoji li iza toga uopće nekakva duboka, transcendentna vjera u Boga.

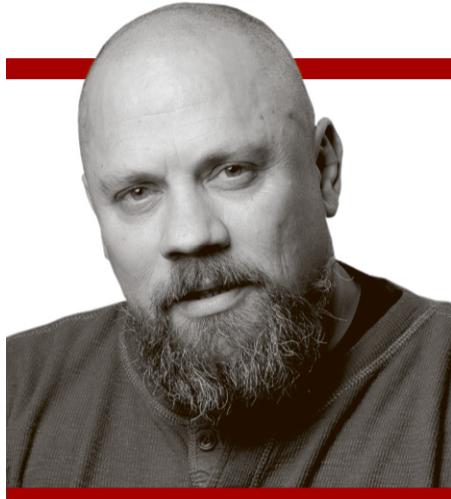
Možemo li s te strane promatrati fenomen muškaraca koji svake prve subote u mjesecu kleče na trgovima gradova i mole se za duhovnu čistoću?

Prvo treba reći da su ti takozvani klečavci u biti institucija dobro organiziranog civilnog društva. Pred nama se rada jedno veoma moćno desno, konzervativno, proto-, para- ili -klerofašističko civilno društvo koje sve više zauzima javni prostor i nastupa zajedno s *pro life* inicijativama u okviru nekakve renesanse ideje obitelji i slično. I tu će nužno doći do sukoba, a da će se država u svemu tome praviti blesava i pozivati na svoju sekularnost i svoju nevinost, iako svi znamo na čijoj je strani. Tragedija je međutim u tome da se ova desekularizacija ne odvija onako kako su liberalni teoretičari očekivali. Vjerovali su da će u postsekularnom svijetu one pozitivne, moralne vrijednosti vjere u boga obogatiti društvo i učiniti ga više demokratskim. Ali to se ne događa. Naprotiv!

U radnom nacrtu novog Zakona o medijima izjednačeno je promoviranje komunizma i nacifašizma. Dakle, zbog anti-fašističke prošlosti uskoro bismo mogli završiti na sudu?

Odgovor je veoma jednostavan: hrvatska država se kroz taj novi zakon, upravo s tim tezama evropeizira, zato što je to oficijelna politika EU-a koja u tri deklaracije o prošlosti i kulturi sjećanja izjednačava komunistički te fašistički i nacistički totalitarizam. U Evropskom parlamentu su gotovo sve stranke glasale za tu rezoluciju, uključujući socijaldemokrate i zelene. Dakle, hrvatska država ne čini ništa što EU demokratski nije odlučila. Živjela Evropa! Ali to sam već spomenuo. Problem je u tome što se ta evropska zajednica želi utemeljiti u nekakvom identitetu, kao što je to pokušala međuratna jugoslavenska kraljevina. Zato se više ne mogu poistovjetiti s projektom tih takozvanih euroatlantskih integracija. To ide u krivom smjeru. Svaka forma transnacionalne suverenosti koja se zasnova na identitetu je utopija ili, još gore, distopija. ■

Vicešampioni sveta

PIŠE Boris Dežulović

Srbi i Hrvati prosto ne umeju da podnesu pobedu. Ima naroda i sportista, svi znamo, koji ne umeju da podnesu poraz, ali Srbima i Hrvatima on je prirodno stanje, oni samo poraženi imaju sportskog i istorijskog smisla, svaki njihov poraz u finalu nekog šampionata sveta njima je tek podsećanje na slavne istorijske poraze kojima su definisani

Ne vredi. Prosto ne vredi. Džaba sve. U tri od tri najpopularnija sporta na svetu naši su nesrečni mali narodi ozbiljne svetske supersile – Srbi su trostruki prvaci Evrope u košarci, dva puta svetski šampioni i još dva puta viceprvaci sveta, Hrvati svetski fudbalski vicešampioni i još dva puta treći na svetu, a NOVAK ĐOKOVIĆ, od oca Srbina i majke Hrvatice, osvajač dvadeset četiri Grend Slema i najbolji tenisač u istoriji čovečanstva – pa opet ne vredi. Sve utaman. Kad su Srbi i Hrvati u nečemu najbolji na svetu, to njima znači samo to da svi ostali ne vrede ništa. A kad su u nečemu drugi najbolji na svetu, njima to znači samo jedno: da su – sem što su, razume se, najbolji – ujedno i žrtve čudovišne svetske zavere i istorijski neupamćene nepravde.

Ostali, manje manji i nesrečni narodi, najboljost na svetu razumeju na banalno linearan način: svetsko prvenstvo u nečemu njima je tek takmičenje zemalja u nečemu, da se vidi ko je u tome nečemu najbolji na svetu. U takvom, Srbima i Hrvatima potpuno nepoznatom i stranom videnju stvari, svetski šampion jednako je prvak u Srbiji i Hrvatskoj, kao što je prvak i u Tadžikistanu, Obali Slonovače ili Papui Novoj Gvineji. Svetski prvak je prvak gde god stao nogom, svuda i kokekude. To je sam smisao prvačenja sveta.

Ne, međutim, i u Srbiji i Hrvatskoj. U Srbiji i Hrvatskoj biti svetski šampion neka je njihova, blesava i posve interna stvar. Upravo dijametralno suprotno od Amerikanaca, koji svoj nacionalni šampionat u košarci, bejzbolu ili hokeju arogantno nazivaju ‘svetskim prvenstvom’, pa prvaka Amerike časte ‘prvakom sveta’ – zbog čega im se onda ceo taj ‘svet’ smeje – Srbima i Hrvatima zvanično je svetsko prvenstvo u košarci ili fudbalu zapravo tek šampionat Srbije ili Hrvatske: mandat svetskih šampiona ili vicešampiona njima završava na Bajakovu ili u Batrovčima, zavisno da li je reč o fudbalu ili košarci.

Pre pet godina svet je tako bio šokiran nastupom hrvatske fudbalske reprezentacije na Mundijalu u Rusiji, gde je fantastična generacija LUKE MODRIĆA, IVANA PERIŠIĆA, IVANA RAKITIĆA i MARIJA MANDŽUKIĆA herojskim bitkama u eliminacijskim utakmicama dogurala do samog finala protiv moćne MBAPEOVE Francuske: nakon što je upravo u Francuskoj 1998., kao prvi debitant još od EUZEBIJEVOG Portugalja 1966., osvojila senzacionalnu broncu, Hrvatska se sada našla i u samom finalu svetskog prvenstva, kao najmanja država na svetu još od praistorijskog Urugvaja iz tridesetih godina prošlog veka. ‘Kockasti’ su bili hit prvenstva, ceo planet navijao je za šašave i simpatične, ali fanatično borbene Hrvate, koji su pola časa do kraja finalne utakmice još uvek bili samo jedan gol do produžetka i najvećeg čuda u istoriji fudbala.

Hrvatska se naposletku vratila kući kao srebrna, druga dakle najbolja na svetu u najpopularnijem svetskom sportu, i milion ljudi izašlo je na ulice Zagreba da pozdravi vicešampione. I kako su svoj istorijski uspeh proslavili hrvatski reprezentativci, na čelu s kapitenom Modrićem, najboljim igračem

Mundijala i te godine najboljim igračem sveta, prvim uopšte nakon 2007. koji nije bio MESI ili RONALDO?

Pozvali su na binu ustaškog šlager pevača MARKA PERKOVIĆA TOMPSONA, pa kreveljeći se zajedno sa njim otpevali nacističku tužbalicu ‘loša bila četres’ peta, rasula nas preko svijeta’, sa sve arijevskim refrenom ‘plave krvi, bijelog lica, rađaju se nova dica’! Pa bog te jebo, ja se izvinjavam: vicešampion si sveta, fudbalske ikone dive se i klanjaju twojoj fanatičnoj borbenosti i blistavom talentu, deca u Africi kupuju twoje dresove i tuku se po zemljanim terenima ko će da bude Luka Modrik, a ti urlajući u mikrofon žališ što je HITLER izgubio Drugi svetski rat! Pa nije tebe, majmune, ‘četres’ peta rasula preko svijeta’, nego dve hiljade osamnaesta, nisi postao rasuta svetska zvezda kao Firerova podguzna muva, nego kao fudbaler, aman zaman!

Ali ne vredi, sve utaman. Hrvatski fudbaleri polomili su se u Rusiji porazbijavši Misisjevu Argentinu i odigravši s produžecima i penalima celu jednu utakmicu više od Francuza, krv su ispišali po travi i otišli do kraja, a sve samo da bi bili zvezde provincijske svadbe negde u ličkoj vukojevini, sa pedeset janjaca na ražnju i lokalnim pevačem ustaških bećara. Prosto ne vredi. Džaba sve.

Pre koju nedelju, samo poslednji primer, nekad moćna Srbija na prvenstvo sveta u košarci otišla je više-manje kao potpuni autsajder, ne samo kao jedina bez naturalizovanih američkih plejeva, nego i bez NIKOLE JOKIĆA, prvaka i MVP-a američke NBA lige, u ovom trenutku najboljeg košarkaša sveta. I u fantastičnoj kampanji, baš kao i hrvatski fudbaleri pet godina ranije, otišla do samog kraja, do finala sa novom košarkaškom silom, Nemačkom, i to istoga dana kad je u svom trideset šestom finalu Novak Đoković na US Openu igrao za svoj dvadeset četvrti Grend Slem, absolutni rekord u muškoj i ženskoj konkurenциji.

Srpski košarkaši naposletku su se vratili kući kao srebrni, drugi dakle najbolji na svetu u drugom najpopularnijem svetskom sportu, dok je Đoković rutinski rešio mладог ALKARAZA, buduću prvu svetsku zvezdu, i sto hiljada ljudi izašlo je na ulice Beograda da pozdravi šampiona i vicešampiona. I kako su svoj istorijski uspeh proslavili srpski košarkaški reprezentativci, predvodeni najboljim svetskim teniserom ovoga i svih ostalih vremena?

Zatražili su da im se na razglas pusti popadija DANICA CRNOGORČEVIĆ, pa kreveljeći se zajedno sa njom otpevali srpski veselicu

‘Veseli se srpski rode’ – ‘ogrijalo sunce sa Kosova polja ravna/zasijale svetinje iz vremena davna’ – sa sve velikosrbadijskim refrenom ‘nek se srpski barjak vije/ od Prizrena do Rumije’! Pa bog te jebo, ja se izvinjavam: vicešampion si sveta u košarci i najveći teniser u istoriji, ikone sporta dive se i klanjaju twojoj fanatičnoj borbenosti i blistavom talentu, deca u Aziji tuku se po parkiralištima ko će da bude Džoker Nikola, a ko Džoker Nole, a ti urlajući u mikrofon žališ što je SLOBODAN MILOŠEVIĆ izgubio rat! Pa nisi ti, majmune, viceprvak Slobine krnjave i okljaštene Savezne Republike Jugoslavije, pa da ti se ‘barjak vije od Prizrena do Rumije’ – al’ se razvejao, svaka mu čast! – već si ti viceprvak celoga sveta, tvoj se barjak vije od Prinstona do Rumunije, nisu tebi ‘zasijale svetinje iz vremena davna’, nego medalje od nedelje, aman zaman!

Ali ne vredi, sve utaman. Srpski košarkaši i Nole živi su se polomili po Filipinima i Njujorku, krv su ispišali po parketu i betonu i otišli do kraja, a sve samo da bi bili zvezde provincijske svadbe negde na ibarskoj magistrali, sa pedeset prasića na ražnju i lokalnom pevačicom velikosrbadijskih liturgija. Ne vedi. Džaba sve.

Srbi i Hrvati, shvatili smo na kraju, ne umeju da pobedjuju. Prosto ne umeju da podnesu pobedu. Ima naroda i sportista, svi znamo, koji ne umeju da podnesu poraz, ali naši mali nesrečni narodi nisu takvi. Srbima i Hrvatima poraz je prirodno stanje, oni samo poraženi imaju sportskog i istorijskog smisla, svaki njihov poraz u finalu nekog šampionata sveta njima je tek podsećanje na slavne istorijske poraze kojima su definisani: Hrvatima na ‘lošu četrdeset petu’ i poraz u finalu Drugog svetskog rata, a Srbima na lošu devedeset devetu i izgubljena sva četiri Grend Slem, u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i na Kosovu.

Plus Masters u Crnoj Gori. Takvi su, eto, Srbi i Hrvati, rođeni vicešampioni sveta. Njihov svet je mali, prostire se od Batrovaca do Bajakova, i u njemu ne živi niko sem njih. Na prvenstvima takvog tesnog i memljivog sveta nema prvaka, nema pobednika: Srbi i Hrvati, mali bedni gubitnici i žrtve neupamćenih istorijskih nepravdi, uvek su pretposlednji, večiti drugi. Vicešampioni sveta. ■

INTRIGATOR

Doktor Hadeze i mister Hajd

Nakon prvobitnog proglašavanja slučaja ustaške zastave na utakmici reprezentacije smisljenom konspiracijom, ispalio je da je jedan od 'navijača' sin istaknutog HDZ-ovca

NIŠTA u ovoj zemlji nije istovremeno toliko općepoznato i misteriozno kao ustaško znakovlje. Njegovi širitelji u javnom prostoru zato su kroznično podvojene osobe kakve moraju činiti jedno dok pričaju nešto posve drugo. Razlog je zavjerenička obrana višeg političkog interesa u delikatnome medunarodnom okviru. Heraldika, ornamentika i semantika u vezi s Endehazijom zbog toga je sveprisutna na uličnim zidovima i raznim okupljanjima, pa i virtualnim, ali se sistematicno prešućuje. Reakcije na ustašku zastavu s nastupa hrvatske nogometne reprezentacije u Rijeci prošli tjedan dovele su tu praksu do nevidenog urnebesa.

Kad se pojava (ne)mile trobojnica više nije mogla iznegirati, uslijedio je zaplet čiji se unutarnji smisao može rastumačiti tek uz definiranje navedene pragme. Prvo se jest i to negiralo, dabome. Ignorira se svaki put, a odgovorni se svakom sličnom nalazu iščudavaju kao novootkrivenom kontinentu. Na društvenim mrežama ovom prilikom se najprije sumnjalo da je zastava uopće bila istaknuta. Kasnije, da je sadržavala ikakav sumnjiv element izuzev, možda, prvog bijelog polja na hrvatskom grbu.

No zatim se pojavila fotografija koja na zastavi prikazuje ono U, obrubljeno tropletim ramom. Tu je već bilo teže demantirati ustaškost barjak-aranžmana. No u međuvremenu je lansirana priča da su izgrednici zapravo ubaćeni provokatori, a s njom su prednjačili prvi ljudi reprezentacije i nacionalnog saveza,

ZLATKO DALIĆ i MARIJAN KUSTIĆ. Baš kao da tribine i kontekst reprezentacije odavno nisu najvidjenja podloga za preslikavanje širih ideoloških procesa. Odmah su izvijestili da je posrijedi podvala radi oštećivanja Hrvatske uoči dočeka Turske u Osijeku, upućujući na agente iz monitoring-organizacije Football Against Racism in Europe (FARE).

Nakon potvrde da FARE nema veze s tim, policija daje šture informacije o počiniteljima, nekim momcima iz okolice Čakovca, da bi na spomenutim mrežama krenule smrtno ozbiljne šale o manjini čiji bi pripadnici prodali rođenu mater za cent, kamoli ovo. Pa i kad je riječ o zastavi režima koji je tu manjini trijebio proporcionalno izrazitije negoli čak jedne, s oproštenjem, Srbe. Ipak, veselje je trajalo kratko, a ubrzo se ispostavilo da su momci, eto, nekakvi tamo Hrvati. Slabi su to Hrvati, glasile su reakcije – Medimurci, i nije se čuditi njihovoj uplenjenosti u grubu urotu protiv ove zemlje.

Tad je stigla vijest da ne samo da su Hrvati, nego je glavni od njih sin glavnog HDZ-ovca u općini. Ne samo da je sin, nego mu je bio suučesnik u fizičkom napadu na policajce i goste izvjesnog lokalnog u tom kraju prije pola godine. Novi proces nad njima završio je uz novčane kazne te zabranu dolaska na utakmice reprezentacije, ali premijer ANDREJ PLENKOVIĆ je već bio zatvorio riječki slučaj, što se tiče politike. Izjavio je da nitko od počinitelja s utakmice nije u HDZ-u. A valjda je i bolje tako naizgled mutavo reagirati, jer tko zna što bi se još otkrilo, kako je krenulo nakon svakog sljedećeg poricanja.

Moguće je da bi se otkrilo da je nezgodno podvojen sam HDZ, i ova zemlja skupa

s njim, i javnost naša takozvana, medijska i šira. Izgledno je da bi se iza crtača tolikih ustaških simbola po ulicama ukazao sam dominantni hrvatski režim, uz normalizirano nacionalističko stajalište okosnice društva. Dalić i Kustić ispalili bi sitne varalice, sa svom obiteljskom nadrifiologijom. Izmišljanje nove, absurdne zavjere radi prikrivanja one stare i realne i prevladavajuće teško da bi moglo rezultirati dostojnjom i uvjerljivijom poantom.

■ Igor Lasić

Profitiranje na minimalcu

Zašto Hrvatski sindikat telekomunikacija organizira 7. listopada u Zagrebu prosvjed za radnike A1 Hrvatska?

Uprava A1 Hrvatska je povećala cijene usluga 8,5 posto, ali istovremeno uopće ne želi pregovarati o povećanju plaća radnicima. Koliko su neprimjerene plaće radnika A1 Hrvatska najbolje govori podatak da je u najnižem platnom razredu, u kojem radi oko 400 radnika ili 20 posto svih zaposlenih, minimalna plaća 590 eura. Usaporedbi radi, potrošačka košarica za jedan mjesec iznosi 950 eura. Prije godinu dana pokrenuli smo pregovore za kolektivni ugovor i održali deset službenih sastanaka, ali nismo se, nažalost, maknuli dalje od početka. Poslodavac uporno opstavlja početak pregovora i time nas tjeran na prosvjed pod nazivom 'Radimo, a živimo na rubu siromaštva'.

Koјi su vam glavni zahtjevi?

Želimo da Uprava A1 Hrvatska nakon 24 godine poslovanja u našoj zemlji potpiše prvi kolektivni ugovor, a naši zahtjevi su: povećanje minimalne plaće za sto eura, dakle sa 590 na 690 eura, odnosno razmjerno povećanje u svim platnim razredima, uskladjenje plaća s rastom troškova života i da postojeća prava – topli obrok, božićnica, prekovremeni rad, otpremnine i dr. – budu zagarantirana kolektivnim ugovorom, jer ih Uprava sada proizvoljno mijenja. Organizirat ćemo razne sindikalne akcije u cijeloj Hrvatskoj sve dok Uprava ne potpiše kolektivni ugovor.

Na reklamne kampanje A1 troši gomilu novca, dok su radnici na minimalcu?

Iz toga je vidljivo da profit kompanije stalno raste, a istovremeno, nažalost, standard radnika pada. A1 Hrvatska je jedan od najprofitabilnijih kompanija u Hrvatskoj, koja se bogati na štetu radnika i njihovog standarda. U odnosu na svoje kolege u Austriji, odnosno tvrtki majci, radnici u A1 Hrvatska su radnici drugog reda. U Austriji imaju kolektivni ugovor, plaće im uskladjuju s troškovima života i imaju dobar socijalni dijalog.

Kako komentirate odgovor Uprave A1 na vaše istupanje?

Uprava se hvali da je A1 Hrvatska jedna od kompanija s najvećom prosječnom plaćom, a više od 70 posto radnika radi za plaću manju od prosječne. Poslodavac u plaće računa fiksne dodatke, kao što su topli obrok i prijevoz. Poslodavac nas optužuje da sindikat samo traži konflikte, ali upravo oni odbijaju pregovore i krše zakon. Uprava daje nezakonite otkaze, čak osobama s invaliditetom, te unatoč sudskim presudama. Pregovore uvjetuju potpisivanjem izjave o tajnosti, što mi odbijamo jer bi to značilo da ništa što ispregovaramo ne smijemo otkriti radnicima.

■ Mirna Jasić Gašić

Medu navijačima bila je istaknuta jedna ustaška zastava (Foto: Igor Šaban/PIXSELL)

Sumnja u prave namjere

Aktivistkinja Sanja Sarnavka vrlo je skeptična u vezi provedbe svega što je obećano u cilju bolje zaštite žrtava rodno uvjetovanog nasilja

PROŠLOTJEDNO predstavljanje izmjena više zakona s ciljem osnaživanja i bolje zaštite žrtava rodno uvjetovanog nasilja naišlo je na salve oduševljenja. Naravno, izuzev pripadnika desnice koji su ogreznici u konzervativizam. S posebnim ovacijama dočekana je pomalo neočekivana odluka PLENKOVIĆEVE vlade da u novu verziju Kaznenog zakona uvrsti femicid kao posebno kriminalno djelo, za koje će biti zapriječena kazna od najmanje deset godina do dugotrajnog zatvora. No sada kada su se dojmovi ponešto slegli, vrijeme je za novu turu briga: kako će se provoditi u praksi sve što je obećano. To pitanje kao goruće ističe aktivistkinja SANJA SARNAVKA, koja je ispred Zaslavlja Solidarna sudjelovala na sastanku s premijerom.

— Kako već imam neke godine i iskustvo, odmah sam izrazila skepsu i otvoreno rekla da je pohvalno sve što je najavljenito, ali da je pitanje kada će se konačno početi primjenjivati neki ranije doneseni zakoni i odluke Vlade, kako bi žrtvu konačno stavili u središte pažnje. Uostalom, svakodnevna praksa demantira početno oduševljenje — govori Sanja Sarnavka.

Kroz Fond za žene, u kojem je aktivna naša sugovornica, Zaslavlja Solidarna finansijski pomaže žrtvama nasilja. Uglavnom je riječ o siromašnim ženama koje si same ne bi mogle priuštiti plaćanje podstanarstva ili skupih odvjetničkih usluga.

— U takvim postupcima vidimo ne samo koliko su oni dugotrajni, nego i očajno nepredvidljivi jer doslovno ovise o raspoloženju i stavovima neke sutkinje ili suca. Također, jasno je da je sve što se sada događa dio pre-

dizborne kampanje u sklopu koje Plenković na simboličkoj razini stalno osuđuje nasilje i najednom forsira promjene zakona — kaže Sarnavka.

Dodata da sumnju dodatno pobuđuje iščitavanje nedavno objavljenog izvještaja Grupe stručnjaka za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO), neovisnog tijela zaduženog za praćenje primjene Istanbulske konvencije, a onda i popratnih komentara Vlade. Neki od njih, kaže aktivistkinja, toliko su nevjerojatni da su burleskni. Ponajviše onaj u kojem Vlada odgovara da ogroman utjecaj Crkve na društvo navodno obuzdava kroz obrazovni sustav — i to uvođenjem predmeta 'Svijet i ja' koji pohađaju samo učenici koji ne idu na vjerouauk.

— S druge strane, kako da od sutkinja i sudaca uopće očekujemo da razumiju Istanbulsku konvenciju ako Pravni fakultet na najvećem sveučilištu u zemlji, onom zagrebačkom, ima Katedru za obiteljsko pravo koju vodi osoba koja ne voli žene — govori Sarnavka, referirajući se na profesoricu DUBRAVKU HRABAR.

Ona je, naime, nedugo nakon premjrove najave požurila dati izjavu za Narod. hr, portal udruge U ime obitelji, u kojoj je uvođenje femicida kao posebnog kaznenog djela komentirala sljedećim riječima: 'Zar život žene vrijedi više od života muškarca?' Dodala je i da se kao žena zbog toga osjeća — povrijedeno.

— Pritom se u ovom kontekstu radi o jednom od važnijih fakulteta jer s njega izlaze gotovo svi budući državni odvjetnici, suci i drugi pravnici koji će se baviti rodno uvjetovanim nasiljem. Naravno da život žene ne vrijedi više od života muškarca, ali statistika pokazuje da su žene puno češće žrtve i da je to uvjetovano rodnom stereotipnom podjelom — govori Sanja Sarnavka.

— Uostalom, već neko vrijeme imamo kle-

čavce na ulicama, a po kojima ni Dubravka Hrabar, i to samo zbog toga što je žena, ne bi mogla biti šefica katedre ni sveučilišna profesorica. U njihovom svijetu ona bi trebala sjediti doma i dočekivati supruga s toplim obrocima i friško ispeglanim vešom — ističe naša sugovornica.

■ Tamara Opačić

LEKSIKON TRANZICIJE

Zeleni grad

NEDAVNE provedbe odlukā gradske vlasti o širenju pješačke zone, novim biciklističkim stazama i novoj regulaciji prometa u užem centru Zagreba očekivano su našle na podijeljena mišljenja i stavove u lokalnoj populaciji.

Dok sami građani — u čijem su prvenstvenom interesu prakse koje se promoviraju takvim politikama — mahom pozdravljaju takve odluke i njihove provedbe, uz očekivanja da je to samo početak oblikovanja za svakodnevni život ugodnijeg Zagreba, dotle su neke partikularne grupe u tome prepozname opasnost po vlastite materijalne interese. Recimo vječito nezadovoljni i glasni taksi — skupina za koju znamo da u sebi njedri sve i svašta, prisjetimo se samo njihovih agresivnih ispada otprije 10+ godina, kada se započelo otvarati lokalno tržište taksija usluga i ta lukrativna niša izvlačiti iz monopola Zagrebačkog taksija. Oni su načinili pokretanje peticije zbog takvih odluka gradskih vlasti.

Općenito, gradskoj vlasti u Zagrebu koja je došla nakon MILANA BANDIĆA i naslijedila njegovu tegobnu ostavštinu definitivno nije nimalo lako. Koju god temu da otvore i što god da pokušaju promijeniti u Zagrebu, nailaze na otpore i raznorazne opstrukcije interesnih skupina koje nerijetko imaju klasičan kriminalno-mafijaški profil. Ako se nekom situacije lančanih velikih kvarova, recimo na vodoopskrbnoj infrastrukturnoj mreži u gradu, ili prizori cijelih kvartova koji bi preko noći osvanuli s pokidanim vrećicama i smećem rasutim izvan kontejnera, čine simptomatičnim i sumnjivim, na dobrom je tragu. Pridodaju li se tome odvratna i maliciozna medijska razapinjanja, na primjer ono nedavno u kreaciji Jutarnjeg lista po kojem Možemo! politikom tzv. odrasta (engl. *degrowth*) 'vraća komunizam na mala vrata' (avaj, da barem), slika postaje potpunija. No dečki i cure iz zagrebačke zelene ljevice nemaju alternativu u vidu popuštanja i povlačenja pred hijenama, bilo iz moćnih poslovno-profitnih krugova kojima redovito sekundiraju mediji poput spomenutog, bilo pred natražnjacima iz desno-konzervativnih i neofašističkih miljeva.

Ako je krajnji doseg takve politike svojevrsna suvremena 'komunitarnost' na način uspostave modernog 'zelenog grada' s njemu pripadajućim reciklažno-prirodnno-energetskim i eko-održivim elementima urbanosti, u redu, onda barem tako. Sve to istovremeno ne znači da nama koji Možemo! pratimo i drugarski kritiziramo slijeva treba prestati biti sporan djelomičan zazor te političke platforme od nezaobilaznih i ključno važnih tema za ljevicu, poput statusa rada i radništva u društveno-ekonomskim okolnostima predatorskog kapitalizma. Kao što nije nevažno, ne samo iz simboličkih razloga, njihovo znakovito izbjegavanje teme Titovog trga u Zagrebu. Navodno bespotrebno trošenje energije na konfrontacije s ustašofilskim pajacima ne može biti izgovor.

■ Hajrudin Hromadžić

Što sa prevencijom?

STROŽE kazne za femicid su dobrodošle, ali je nužno ojačati i preventiju, složile su se učesnice tribine 'Hoće li strože kazne za nasilnike smanjiti nasilje?' koja je održana u prostorijama Privrednika u Zagrebu. — Uglavnom smo zadovoljni najavom i sa držajem prijedloga novog zakona. Nasilje nad ženama i njegovo sankcioniranje, ali i poboljšanje položaja žena neka su od pitanja kojima se intenzivno bavimo. Pripadnice nacionalnih manjina i one u ruralnim područjima još su u lošijem položaju zbog patrijarhalnog stava prema ženama, koje su vlasnice tek 20 posto OPG-ova. Prije 60–70 godina žene su bile ravnopravnije, i naše bake znale su se zauzeti za svoja prava — rekla je DRAGANA JECKOV iz Kluba zastupnika SDSS-a.

— U zadnjih desetak godina na kaznu zatvora osuđeno je 73 počinilaca, a 27 posto na kazne dugotrajnog zatvora. Ipak, više od pola počinilaca osuđeno je na manje od minimalne kazne, pa su na slobodi za nekoliko godina jer se kao olakšavajuće okolnosti uzimaju smanjena ubrojivost, kajanje, dotadašnje nekažnjavanje, sudjelovanje u ratu, odlikovanja, pa i doprinos oštećenica — rekla je Jeckov.

— U proteklih 20 godina ubijeno je 400 žena, od toga lani njih 13. Intimni femicid je kontinuirani proces i najlakši je za sprečavanje jer postoji mnogo znakova po kojima se prepozna. Ako se on ne prepozna, ne može se ni sprječiti, a edukacija sudaca nije dovoljna — kazala je feministkinja i stručnjakinja za obiteljsko nasilje LANA BOBIĆ.

Podsjetila je na podatke Državnog zavoda za statistiku da je 37 posto žena žrtava nekog od oblika obiteljskog nasilja. Lani su partneri ubili 13 žena, dok niti jednog muškarca nije ubila partnerica, rekla je i dodala da je broj lažnih prijava oko dva posto.

Politologinja DUNJA BONACCI SKENDERBOVIĆ naglasila je da se femicid može sprječiti i da je proces kontinuiran, od prisilne kontrole i ljubomore do nasilja nad ženom ako ona hoće otići. Istaknula je da je od 32 slučaja femicida samo deset partnera počinilo samoubojstvo. Podsjetila je da Istanbulska konvencija uz kažnjavanje predviđa i zaštitu žrtava, međuresorsku suradnju i prevenciju. Za Vladu su zakonske izmjene korak od mnogo milja, ali očekujemo daljnji napredak, zaključila je.

■ N. Jovanović

Članice Fonda za žene, Sanja Sarnavka u sredini (Foto: Robert Anić/PISELL)

IVO GOLDSTEIN

Tuđmanova pomirba je promašena

Ako je trebalo razvijati nekakvu ideju pomirbe, onda je trebalo raditi na srpsko-hrvatskom mirenju jer je tih godina bilo jasno da se te dvije politike žestoko antagoniziraju i da srljamo u rat. Dakle, način na koji je Tuđman zamislio ideju pomirbe je besmislen

POVJESNIČAR IVO GOLDSTEIN nedavno je objavio knjigu 'Povijesni revizionizam i neoustaštvo - Hrvatska 1989. – 2022.' u nakladi Frakture, koja se može promatrati i kao završni dio njegove svojevrsne trilogije koju je započeo 'Jasenovcem',

a nastavio 'Antisemitizmom u Hrvatskoj – od srednjega vijeka do danas'. Na skoro 700 stranica Goldstein analizira nastanak i razvoj tih fenomena u Hrvatskoj u posljednjih tridesetak godina, utjecaj politike i Crkve na njih te njihov utjecaj na društvo i shvaćanje povijesti.

Koji je bio motiv za pisanje knjige?

Nakon što sam 2018. objavio knjigu o Jasenovcu razmišljao sam što dalje. Pišući o Jasenovcu stalno sam se suočavao s povijesnim revizionizmom. Ideja je bila da sve svoje tekstove u časopisima, znanstvene i stručne,

kolumnе, objavim u jednoj knjizi. No kada sam ih skupio, video sam da to nema smisla objavljivati. To su uglavnom dokumenti vremena i ne daju cijelovitu sliku. Sve što sam dotad napisao o različitim aspektima revizionističkih i neoustaških mitova bio je tek mali dio onoga što sam trebao istražiti, napisati i

staviti u jednu prihvatljuvnu cjelinu. I to sam, mislim, učinio ovom knjigom.

Knjiga ima znanstvenu aparaturu, ali je zapravo velika polemika i rasprava s revolucionistima i uopće s hrvatskom stvarnošću, tim njenim segmentom, u posljednjih više od 30 godina. Može se zaključiti da su revolucionizam i rehabilitiranje ustaštva procesi koji nisu pravocrtni, ali jesu dinamični i agresivni.

Pisao sam o tome kako su se mitovi stvarali i razvijali u emigraciji od 1945. godine, pa onda što se po pitanju kulture sjećanja radilo u socijalističkoj Jugoslaviji i Hrvatskoj. Godine 1989/90. ne samo demokracija nego i raspad Jugoslavije i ratovi dali su revolucionizmu, neoustaštvu, ali i neočetništvu i drugim 'neo' na ovim područjima, vjetar u leđa. To je dinamičan proces koji je imao nekoliko faza. Devedesete su opterećene ratom, činjenicom da je i druga strana razvijala svoj revolucionizam – njihovim se mitovima kontrapostiralo stvaranjem 'naših' mitova. U jednom relativno kratkom, ali istovremeno događanjima vrlo bogatom procesu u hrvatskoj su kulturi sjećanja potpuno zamjenjene uloge. Do 1990. prava su strana bili partizani pa malo-pomalo, iako to službena politika nigdje nije izričito rekla, za dobar dio sudionika u raspravi prava strana postaju ustaše i NDH. Sudionici u raspravi su različiti, polaze s različitim pozicijama, neki s neoustaškim, neki s konzervativno katoličkim. Osnovno pitanje i odgovor na njega su vrlo jednostavni. Je li NDH bila neka vrsta normalne hrvatske države i može li ona biti dio hrvatske državotvorne tradicije?

Tito pobijedio i Hitlera i Staljina

Ne može ni u Izvořišne osnove Ustava.

Naravno da nije ušla u njih. Međutim, različiti tumači na javnoj sceni, uključujući i predsjednika TUĐMANA, po tom su pitanju lavirali i nikada nisu bili jasni. Tuđman je za domaću publiku ostajao nejasan. U inozemstvu se ponosio antifašističkim naslijedom, svojim sudjelovanjem u partizanskoj borbi, u kontaktu sa stranim državicima to je naglašavao. Kod kuće je to uglavnom prešućivao.

Koliko je Tuđman zaslужan za revolucionizam? Dosta pišete o njemu, posebno o ulozi knjige 'Bespuća povjesne zbiljnosti'.

U više poglavljia pišem o njemu. 'Bespuća povjesne zbiljnosti' su jedan od prvih pokušaja stvaranja nove kulture sjećanja. Potom je Tuđman počeo promovirati ideju pomirbe koja je implicitno povjesno-revolucionistička, jer *de facto* abolira ustaše. Tu je, naravno, i problem tumačenja povijesti Jasenovca i Tuđmanove fiks-ideje da se u Jasenovcu podigne memorijal svima poginulima za Hrvatsku. Kada je Tuđman video da su i unutrašnji i vanjski otpori toj ideji prejaki, pokrenuta je propagandna ofenziva u dokazivanju da je i nakon oslobođenja 1945. Jasenovac funkcionirao kao logor, ali da ga sada vode komunisti i da se u njemu ubija. Zbog svojih fiks-ideja koje je gurao nevjerojatnom upornošću Tuđman je otvorio prostor za radikalnija tumačenja ovoga o čemu govorimo. On nikada nije bio na Bleiburgu. Bleiburg i Križni put objašnjavao je činjenicom da svaka država ima revolucionarno razdoblje i kao primjer je naveo Francusku revoluciju. Tvrđio je da TITO s Bleiburgom nije imao ništa, pokušao ga je abolirati tvrdnjom da masovna ubojstva niti je naredio, niti ih je mogao sprječiti. Govorio je o pomirjenju ustaša i

partizana te njihovih sinova i unuka. To se moglo odnositi i na mene kao partizanskog sina, ali mojoj generaciji takvo pomirenje nije bilo potrebno. Vršnjake s kojima sam se družio u to doba nisam ni pitao što su njihovi očevi radili za vrijeme rata, a ni oni mene ili svoje druge prijatelje. Za neke smo znali da su im očevi ili stričevi bili na drugoj strani, ali to nam nije bilo važno. Moglo je biti važno samo nekima u Tuđmanovoj generaciji koji su željeli raščićavati u svojoj glavi neke račune iz mladosti. Ako je trebalo razvijati nekakvu ideju pomirbe, onda je trebalo raditi na srpsko-hrvatskom mirenju jer je tih godina bilo jasno da se te dvije politike žestoko antagoniziraju i da srljamo u rat. Dakle, način na koji je Tuđman zamislio ideju pomirbe je promašen i besmislen. Uostalom, mirenje unutar zdravog liberalno-demokratskog društva je bespotrebno, ljudi prirodnog imaju različita mišljenja. Tuđman nije razumio liberalnu demokraciju.

Stvorio je HDZ koji ma različite faze i koji još do Sanadera govori 'antifašizam da, komunizam ne'. Kako to napraviti u Hrvatskoj u kojoj su antifašistički pokret vodili i organizirali komunisti? Bez komunista nema antifašizma u Hrvatskoj i Jugoslaviji. AVNO i ZAVNOH su vodili formalno nekomunisti IVAN RIBAR i VLADIMIR NAZOR. Međutim, jasno je da su komunisti imali vodeću ulogu u pokretu, počevši od Tita. Antifašistički pokret je dao Titu snagu da se nakon 1945. suprotstavi STALJINU – njemu je bila namijenjena uloga pijuna u Staljinovim rukama, a on je to prestao biti. Tito je jedini koji je pobijedio i HITLERA i Staljina. Hrvatska je od tih pobjeda imala nemjerljive koristi.

Pišete da se skrupulozna historiografija teško nosi s revolucionizmom. Zašto? Profesionalna historiografija poštuje načela struke i formalne logike. Historičar ima određene teze, znanja o temi i sakuplja i analizira činjenice. Sve ih stavlja na stol, i one koje idu prvočno teži u prilog i one koje ne idu. On tijekom istraživanja može i revidirati staveve kako bi došao do konačnih objašnjenja. Revolucionisti rade po načelu odvjetnika. Oni iz gomile podataka koje imaju u predmetu uzimaju samo one činjenice koje njihovo stranci idu u prilog, ostaje zanemaruju ili guraju pod tepih. To je legitimno ako ste odvjetnik, ali neprihvatljivo ako ste historičar. Iz tako istrgnutih podataka mogu se izvući bilo kakve teze i zaključci. To je ono što revolucionisti rade.

Posljednjih desetak godina može se čuti da su svi totalitarizmi isti. Koliko to do prinosi revolucionizmu i koliko je suprotno Tuđmanovoj ideji pomirbe jer totalitarizmi nisu isti?

Naravno da nisu isti. To je priglupa teza, pogotovo u jugoslavenskom ili hrvatskom kontekstu. Čak i neki visoki dužnosnici tvrde da je Jugoslavija bila totalitarna do 1990. godine. To nije točno i to se može dokazivati banalnim činjenicama, primjerice time da je golema većina jugoslavenskih građana tada imala pasoš i da su mogli slobodno putovati u inozemstvo. Jugoslavija je mogla biti totalitarna najkasnije do 1952. Komunizam kao ideja nosi u sebi osnovnu poruku ravnopravnosti. Maoizam i staljinizam su negacija toga, ali iz jednog odvjetka tog istog komunističkog pokreta razvila se socijaldemokracija. Proteklih se desetljeća koncept razvijao u nekim zapadnim državama i one su se najviše približile idealu države blagostanja. Nacionizam i fašizam nose u osnovi ideju nejednakosti jer se zasnivaju na rasnoj teoriji i čitave

narode smatraju inferiornima. Dakle, svi totalitarizmi ne mogu biti isti. U hrvatskoj varijanti ta se floskula još dodatno izvrđava pa se znalo 'vaš' totalitarizam demonizirati, a 'naš' minimizirati i uljepšavati. Smiješno je i žalosno bilo gledati najviše dužnosnike kako na komemoraciji u Jasenovcu šute jer su tobože prestravljeni zločinom koji se ondje dogodio, a na Bleiburgu lažu o ubijanju žena i djece.

Kako gledate na ulogu Katoličke crkve u Hrvatskoj u tome? Pišete o nizu prelata. Početkom devedesetih, u vrijeme nadbiskupa FRANJE KUHARIĆA, povjesnog revolucionizma u krilu Crkve gotovo da nije bilo. Glas Koncila u to vrijeme uređuje Živko Kustić koji je znao što je ustaštvo i odbacivao ga je. Njegovim odlaskom i Glas Koncila se mijenja, a u punoj snazi povjesni revolucionizam na stranicama tog lista dolazi do izražaja zadnjih desetak godina.

Nije riječ samo o Glasu Koncila.

Točno. Riječ je o različitim drugim aktivnostima Crkve. U knjizi navodim niz primjera iz kojih se to vidi. Recimo, spomenik na Babinoj gori kod Karlovca podignut je 2005. uz pomoć župnika i komemorira tobožnju likvidaciju 300 pitomaca domobranske dočasničke škole i građana Karlovca. Činjenica jest da je 5. svibnja 1945. tih 300 pitomaca vlakom prebačeno u Zagreb i da su bili smješteni na Josipovcu. U kaosu povlačenja prema Bleiburgu jednostavno su zaboravljeni. Partizani su došli dan-dva kasnije i neke mobilizirali, neke poslali u školu, neke doma. Nitko nije stradao.

Osvrnamo se na spomenike napravljene prije 1990. koji su masovno uništavani, među njima i remek-djela poput Bakićevog spomenika u Kamenskoj. Koliko je to bio revolucionizam, koliko *damnatio memoriae*, a koliko ideja da se devedesetih promijeni ishod rata iz 1945.?

Rušenje spomenika posredno je svakako revolucionizam, uništavanje spomenika uništava memoriju. BAKIĆEV spomenik u Kamenskoj, KRŠINIĆEV spomenik TESLI u Gospicu i AUGUSTINČIĆEV spomenik partizanu u Gradcu sušeni su u veljači 1992. u razmaku od nekoliko dana. Posve je jasno da je postojala generalna naredba da se ti spomenici ruše. Naknadno, nakon 'Bljeska', postojala je naredba da se ruši BOGDANOVIĆEV spomenik u Jasenovcu, ali je general MLADEN KRULJAC odbio to učiniti. U knjizi pišem o uništavanju povjesne memorije, ali naglašavam koliko su vrijedna umjetnička djela koja su uništена. Bakićev spomenik je bio najveći apstraktni spomenik u svijetu. I bio je prekrasan. Kršinić je vrhunac hrvatskog kiparstva 20. stoljeća. Augustinčićev partizan je njegov jedini spomenik u Dalmaciji. Njegova skulptura 'Mir' izložena je pred ulazom u zgradu UN-a u New Yorku. Prije nekoliko godina obnovljena je novcem Vlade, spomenik u Gradcu obnavljaju mještani sami. Zna se točno koja je jedinica HV-a došla, od lokalnog župnika dobila sajlu i kamionom potezala spomenik dok nije srušen.

Zli su postali добри

Centralni toponim povjesnog revolucionizma je Jasenovac. O njemu se govori kao o logoru koji je postojao i poslije rata, broj žrtava ustaškog logora groteskno se umanjuje. Istovremeno se zaboravlja da je NDH ubijala i na drugim mjestima, u drugim logorima, po selima, slala ljudi u Auschwitz.

I na stratišta poput Dotrščine, Rakovog potoka. Povjesni revolucionizam u Hrvatskoj ima opću orientaciju, ali ona nije detaljno razrađena. Jedna od varijanti jest da se ustaški zločin svede na Jasenovac. Iako su postojala brojna druga stratišta, nisam nesklon da se u nekim situacijama govori samo o Jasenovcu. Naime, on je snažan simbol logora smrti u kojem je manjima radila, a većina je odmah odvedena na ubijanje. To je snažna osnova u stvaranju slike o NDH kao mišljeno zločinačkoj državi. Oni koji o povijesti žele nešto shvatiti iz svega toga mogu zaključiti da Jasenovac nije efemerna činjenica, nešto što se dogodilo slučajno. To je bila smisljena politika. Dekonstrukcija tih činjenica je revolucionistička ili neoustaška želja. Devedesetih su se stari ustaše vratile u Hrvatsku, pa onda PAVELIĆEVE kćeri, pa SREĆKO PŠENIČNIK, Pavelićev zet. Oni su govorili da je Jasenovac bio popravna kolonija za one koji su radili protiv države i da u njega Srbi ili Židovi nisu deportirani samo zato što su to po vjeri ili nacionalnosti. Takve teze već dugo nemaju širu potporu i zato je trebalo naći topos koji će natpričati ustaški Jasenovac. Jedna od mogućnosti je bila da se govori o poratnom, komunističkom Jasenovcu. Druga mogućnost je bila da se nametne teza da su Bleiburg i Križni put nešto još gore od Jasenovca. Da bi se mit o Bleiburgu etablirao trebalo je lagati da su ondje ljudi ubijani samo zato su bili Hrvati ili da su ondje ubijani žene i djeca. I tako smo došli do toga da se u dobrom dijelu javnosti vjeruje kako su ustaše ubijali u Jasenovcu, a partizani na Bleiburgu i Križnom putu i u poslijeratnom Jasenovcu. U konačnici, to je opet izjednačavanje svih totalitarizama.

Kako gledate na Plenkovića, njegov odnos prema ustaškom pozdravu i tvrdnju o dvostrukim konotacijama? Bili ste i član onog povjerenstva, u javnosti nazvanog povjerenstvom za suočavanje s prošlošću. Plenković je došao na vlast 2016. godine i video da ima problema s kulturom sjećanja. Neoustaše su krenuli s peticijom da 'Za dom spremni' postane službeni pozdrav Hrvatske vojske. Plenković je formirao povjerenstvo u kojem nas je bilo 17. Ono nije imalo nikakvu izvršnu ili zakonodavnu moć. Naša je preporuka bila da se 'Za dom spremni' može isključivo koristiti 'na dogadjajima na kojima se odaje poštovanje braniteljima koji su poginuli za RH boreći se pod tim insignijama', a da je inače taj pozdrav zabranjen. Međutim, Vlada nije reagirala ikakvom odlukom, niti je donesen ikakav zakon. Naša preporuka se ne poštuje. Na komemoracijama na godišnjicu 'Bljeska' ili 'Oluje' i u drugim prilikama pojavljuju se ljudi u majicama HOS-a koji u vrijeme provedbe tih operacija više nije postojao. Oni ondje nemaju što raditi. Revolucionizam sužemo na 'Za dom spremni', a on je samo mala manifestacija svih revolucionističkih strategija i teza. On je snažan simbolički pozdrav koji dodatno zagađuje javnost; njegova zabrana neće riješiti stvar, ali mogla bi biti pokazatelj da se nešto čini.

Knjigu završavate pesimistično. Tvrđite da su neoustaštvu i povjesni revolucionizam ušli u mejnstrim, da su postali sastavni dio dominantnog narativa u kulturi sjećanja. Imate pravo. Daleko smo od zdravog odnosa prema svojoj prošlosti i kulturi sjećanja. Sve se preokrenulo. Dobri su postali zli, a zli su postali dobri. Sve ovo o čemu govorim nije samo akademska diskusija, ona itekako ima konzakvene na opću situaciju danas. Društveni sunovrat kojem svjedočimo neposredno je posljedica i posve izokrenute kulture sjećanja. ■

Porin bez glamura

Rekli su mi da politički aktivist mogu biti izvan Porina. Zabranili su mi da dalje snimam u prihvatilištu. Rečeno mi je da budem tiho, da Porin pripada MUP-u i da nisam državljanin Hrvatske, nego samo tražitelj azila, priča nam Vladislav Ariničev koji je nedavno snimio i objavio kratki video o nedostojanstvenim uvjetima života u zagrebačkom Porinu

Za djecu u Porinu više nema organiziranih posebnih aktivnosti
(Foto: Privatna arhiva)

NASLOV kratkog video uratka objavljenog 10. septembra na YouTubeu bio je 'Katastrofa u centru za azil u Zagrebu'. U njemu nas glas VLADISLAVA ARINIČEVA vodi kroz prljave prostorije i hodnike prihvatilišta za tražitelje međunarodne zaštite Porin u kojima po podu spavaju ljudi. Nekoliko dana kasnije, video je maknut s YouTubea.

S Ariničevom, tražiteljem azila iz Rusije, nalazimo se u toplo subotnje popodne u kafiću nedaleko od Porina. U Hrvatskoj je od decembra lanske godine, u Porinu živi već devet mjeseci.

— Snimio sam video u nedjelju, objavio ga na YouTubeu i poslao mejlom na razne adrese. Nakon toga su malo počistili Porin, a kroz tjedan je u prihvatilište pristiglo manje ljudi nego inače. Vjerljivo su te ljude zaustavi-

li na granici, ne vjerujem da ih je slučajno odjednom osjetno manje. Mene su u srijedu pozvali na razgovor s upravom – priča nam Ariničev.

Blokirali su mu karticu koja služi za ulazak u Porin, a na ulazu ga je dočekao papir na kojem je uz fotografiju njegovog lica pisalo: 'Blokiran, treba sutra 14.09. na recepciju. Ne puštati van centra.' Porin je inače prihvatilište otvorenog tipa, ljudi koji u njemu borave u statusu tražitelja međunarodne zaštite mogu izlaziti i ulaziti u centar, uz poštivanje zabrane izlazaka i ulazaka između 23 sata i šest ujutro.

— Iz uprave su me pitali što želim postići videom. Rekao sam da želim pomoći. Kazali su mi da ne pomažem, da ako želim pomoći trebam uzeti opremu za čišćenje i čistiti ili donirati novac nekoj organizaciji. Rekli su mi da politički aktivist mogu biti izvan Porina.

Zabranili su mi da dalje snimam u prihvatilištu. Rečeno mi je da budem tiho, da Porin pripada MUP-u i da nisam državljanin Hrvatske, nego samo tražitelj azila. Ako nastavim, da će me izbaciti iz Porina – kaže Ariničev.

Da podsjetimo, bivši dugavski hotel prenamijenjen je u prihvatilište 2011. Pod ingencijom je MUP-a, kojem je glavni partner u svakodnevnom upravljanju prihvatilištem Hrvatski Crveni križ. Iako je otvorenog tipa, oko njega je u martu 2020. podignuta žičana ograda.

Ariničev nam govori da unatoč zastrašivanju nema namjera odustati od informiranja javnosti o životu u Porinu. Izloženost raznim taktikama zastrašivanja nije mu strana, Rusiju je napustio zato što ga se teretilo za politički aktivizam.

— Nisam htio prihvatići rat, prosvjedovao sam. Da sam ostao u Rusiji, sada bih bio u

zatvoru. Prijatelji su mi pomogli s novcem da napustim zemlju. Obitelj mi je ostala onđe. Brat radi u vojsci, imam i tri mlađe sestre, roditelji mi stare. Najstarije sam dijete, osjećam odgovornost za njih. Opasno je da sa mnom komuniciraju jer sam optužen za pomaganje teroristima – priča naš sugovornik.

Ako u nekom trenutku i dobije azil, nađe stan za najam i odseli se iz Porina, brine ga što se time neće riješiti problem – u Porinu ostaju ljudi koji žive u nedostojanstvenim i opasnim uvjetima. Prisjeća se kako je stanje u prihvatilištu bilo bolje krajem lanske godine, kada je tek stigao u Hrvatsku.

— Bila je zima i nije bilo puno ljudi, bilo je slobodnih soba, sustav je funkcionirao. Pred ljetom se situacija pogoršala. Ljudi su spavali po hodnicima, na travi ispred Porina. Znatno se povećao njihov broj, a broj radnika u Porinu ostao je isti. Cijenim rad svih radnika,

od onih u kuhinji do čistačica i zaštitara. Ne mislim da je problem u njima, jednostavno ih je premalo. Ne stižu sve počistiti, održavati – kaže.

Porin ima kapacitet za smještaj 600 osoba, ali se znalo dogoditi da po hodnicima i ispred prihvatilišta borave dodatne stotine ljudi.

— Nekada su redovi za večeru golemi, znalo se desiti i da nestane hrane. Ljudi jedu s nogu i na podu, nema mjesta za sve da sjednu. Puno je smeća od paketa u kojima se dijeli hrana, skupljaju se žohari i muhe. Pisao sam i Čistoći zbog odvoza otpada – objašnjava Ariničev.

U prvim mjesecima boravka u Hrvatskoj učio je jezik i volontirao u organizacijama koje pomažu izbjeglicama i migrantima. Nakon toga je počeo tražiti posao, a tvrdi da je u potrazi imao sreće zato što je električar i njegov je zanat tražen. Međutim, nije lako doći na posao spremjan i uredan, ako radnik živi u Porinu.

— Nitko ti u Porinu ne pomaže u traženju posla i informiranju o radnim pravima. Poštećilo mi se da su mi u jednoj organizaciji mogli pogledati ugovor o radu koji mi se nudio. Sada radim u Končaru, imam ugovor na tri mjeseca. U čitavom Porinu imamo na raspolaganju samo pet perilica za rublje, a sada rade samo tri. Bilo je perioda kada je radila samo jedna. To mi je bio velik problem, desilo se taman u periodu kada sam dobio prvi posao. Došao bih s gradilišta i nisam stizao oprati uniformu, uvjek je bila gužva oko perilice – kaže Ariničev.

Na posao odlazi svaki radni dan u šest ujutro, a s njime završava u četiri popodne. Zbog toga nikada nije u Porinu u vrijeme kada je ondje i liječnik (dva sata dnevno, od ponedjeljka do petka, od 13 do 15 sati), niti stigne na dva od tri obroka na koja ima pravo. — Ne stignem na doručak i ručak, zato sam zamolio da mi omoguće dvije večere. Jednu obično sačuvam i ponesem ujutro na posao. Ali ljeto je i bilo je vruće. U sobama je četvero ili petero ljudi, a nemamo ni klimu ni frižider, pa mi se obrok znao pokvariti. Probudio bih se i shvatio da će ujutro opet biti bez doručka – priča.

Tražitelji azila imaju pravo na mjesecnu naknadu od trinaest eura novčane pomoći, što nije ni približno dovoljno za snalaženje u novome gradu dok traže posao i čekaju rješenje zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Neki Porin napuštaju već nakon nekoliko tjedana, dok je za druge boravak znatno duži i ponekad se protegne na više godina.

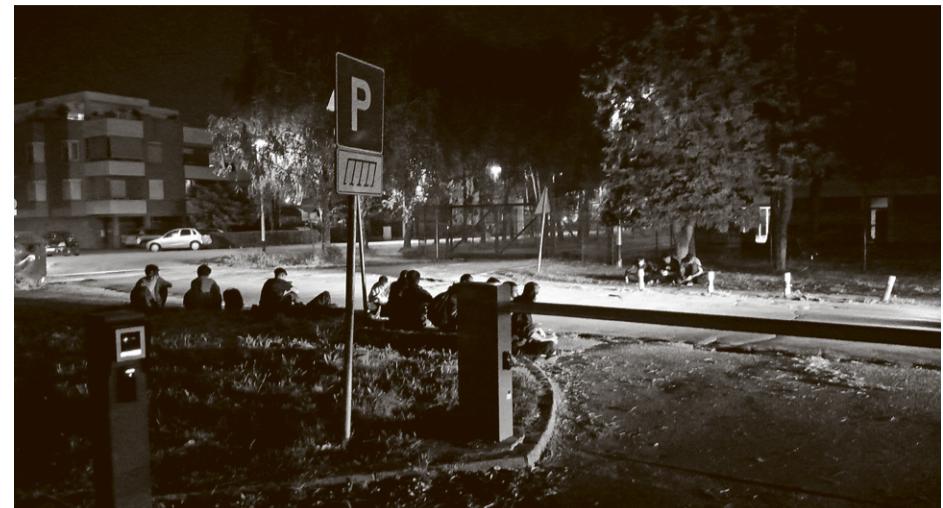
Ariničev ističe da ima sreće jer je ruski jezik blizak hrvatskom i nakon pola godine je uspio komunicirati na hrvatskom i snaći se na poslu. Ali njegov zahtjev za azil još uvjek je u limbu.

— Kažu da će procedura trajati šest mjeseci, nakon toga se produži na još šest mjeseci. Nakon tih godinu dana, produžuje se po tri mjeseca. Ako tražite posao, to je jako zeznuto, poslodavcu morate reći da imate samo taj papir za tri mjeseca i onda opet čekate da dobijete produženje. Ne možete ništa obećati, ni njemu ni sebi – kazuje naš sugovornik.

Na intervju za azil čeka se mjesecima, pritom ljudi za njih nemaju odgovarajuću pravnu podršku, a u međuvremenu postaju psihički sve iscrpljeniji. Mnogi se boje izlaziti iz Porina, kretati se gradom, a čak i da postoji volja i odvažnost – nemaju finansijskih mogućnosti da išta po Zagrebu otkrivaju i istražuju.

— Ljudi moraju paziti da ne propuste raspored za obroke, moraju dugo čekati da obave neke stvari, poput pranja odjeće i skupljanja pomoći, npr. odjeće od Crvenog križa. Tako prođu dani, svaki je isti. Ne možeš birati hranu koju jedeš, odjeću koju nosиш. Ne možeš se baviti poslom koji te zanima. Takav život uništava duh. Čovjek se mora

Tražitelji azila krake vrijeme na parkingu
(Foto: Privatna arhiva)

stalno vlastitom voljom gurati, truditi se da postati dio zajednice u koju je stigao. Izgubiš vezu sa stvarnošću, samopouzdanje, svijest da si biće koje se može izražavati, doprinijeti svijetu, živjeti smislen život – dočarava nam Ariničev svakodnevnicu u Porinu.

Takav se život štetno odražava i na djecu, koja se po čitave dane samo prešetavaju po Porinu, naročito najmladi koji nemaju mogućnost odlaska u školu. Za njih u Porinu više nema organiziranih posebnih aktivnosti, koje su ranije provodile različite nevladine organizacije. O efektu koji je izbacivanje organizacija iz Porina imalo na život ljudi u prihvatilištu razgovaramo i sa SAROM KEKUŠ iz Centra za mirovne studije (CMS).

— CMS je još 2018. izgubio pristup prihvatilištu. Razlog tome bila je pravna podrška obitelji MADINE HUSSINY, kao i općeniti javni rad CMS-a u zagovaranju prestanka nezakonitog protjerivanja i nasilja policije prema osobama u pokretu. Službeno obrazloženje bilo je da je u Porinu prisutno dovoljno organizacija i da jednostavno nema potrebe za našim radom. To je, naravno, daleko od stvarnosti jer su potrebe tražitelja smještenih u prihvatilištu bile i ostale iznad kapaciteta ondje prisutnih organizacija – podsjeća Kekuš.

S početkom pandemije koronavirusa većini drugih organizacija takođe je onemogućen rad u Porinu. Takva je praksa možda bila donekle razumljiva u pandemijsko vrijeme, ali njen nastavak i nakon toga, bez naznake promjena, ukazuje na to da pandemija nije bila (jedini) razlog takve odluke. Uz MUP u Porinu su u posljednje četiri godine prisutni samo Hrvatski Crveni križ i medicinska podrška Médecins du Monde – MdM, a čini se da će tako i ostati. Pri tome MdM nije stalno prisutan, ove godine ih primjerice u Porinu

nije bilo od aprila do početka septembra. To je tim više problematično jer je broj dolačaka i zahtjeva za azilom veći nego ikada, a znatno su povećana i vraćanja po tzv. dublinskoj uredbi, kojom ljudi u Hrvatsku pristižu iz drugih zemalja članica Europske unije.

— Od početka godine više od 24 tisuće osoba zatražilo je zaštitu u Hrvatskoj, a većina ih dolazi iz Afganistana, Ruske Federacije i Turske, što jasno pobija argumente vladajućih i političara da se radi o ekonomskim migrantima. Trenutačni kapaciteti Porina nadilaze sve dostojanstvene te higijenski i zdravstveno primjerene uvjete za smještaj osoba koje traže zaštitu. Znali smo da će ulazak u Schengen povećati migracije u Hrvatsku, kao i sekundarna kretanja, pa je pitanje zašto se nove prostore aktivno počelo tražiti tek ove, a ne prethodnih godina – komentira Kekuš.

Već smo u razgovoru s Ariničevom natkrnuli koliko je spor proces traženja azila u Hrvatskoj, a ishodi su podjednako poražavajući – izuzetno mali postotak tražitelja uspije ostvariti pravo na zaštitu. Kekuš ocjenjuje kako trenutačna situacija samo potvrđuje koliko su hrvatski azilni i integracijski sustav slabo napredovali u posljednja dva desetljeća.

— U dvadeset godina, koliko sustav postoji, odobreno je tek 1.055 međunarodnih zaštit, od čega ove godine samo 15 azila. S takvom

Kapaciteti prihvatilišta daleko su ispod potreba
(Foto: Privatna arhiva)

stopom odobrenih zaštita sramotno je osobe optuživati za zlouporabu sustava sekundarnim kretanjem u druge države članice, koje su njihove zahtjeve ipak sposobnije kvalitetno obraditi i odobriti zaštitu mnogima koji su u Hrvatskoj bili odbijeni – kaže.

Kod nas su još uvjek na čekanju politike i prakse koje pružaju dostojanstvene uvjete prihvata i skrbi i uključuju novopridošle ljudi u zajednicu.

— Nažalost, sve što posljednjih tjedana čujemo i vidimo ukazuju na slijepo izvršavanje EU-politika, umjesto dugoročnog promišljanja zaštite i suživota, ponovno nauštrb izbjeglica i lokalnog stanovništva – poručuje Kekuš.

Za kraj se još vraćamo Ariničevu, njegovim željama i planovima u novoj zemlji.

— Kažu da dobijemo sve kada dođemo ovde i da trebamo biti zahvalni. Ali razmislite, za odgoj gradanina, obrazovanog i sposobnog za rad, inače treba osamnaest godina života. Mnogi od nas u novom društvu kreću od nule, kao bebe. Ne možemo preko noći naučiti sve. Sada kada imam posao mogu pomalo razmišljati o tome kako će živjeti nagodinu, a ne samo sutradan. Osjećam da ima budućnosti, da ima mene u budućnosti. Nadam se da će mi moći priuštiti da unajmim stan, ne želim ovisiti o drugima – priča on.

U Rusiji nije imao mogućnosti za studiranje, morao je raditi od osamnaeste godine života. Prije dvije godine, već blizu tridesetih, planirao je napokon upisati fakultet, studirati matematiku.

— Rat je tome presudio. Ostaje mi to kao velika želja, iako sam je ponovno morao potisnuti. Gledam oko sebe u Porinu i jasno mi je da ne mogu skakati u visine. Realnost je taka da prvo moram pokušati napraviti neke druge, puno bazičnije korake. Nadam se da u tome neću biti sam, slaba su naša društva ako se o tome ne možemo zajednički brinuti – zaključuje. ■

Poruka uz blokirani karticu (Foto:
Privatna arhiva)

Huškanjem do klikova

Dok karlovačka policija puni stupce s prekršajima i kaznenim djelima osoba s hrvatskim državljanstvom, desne političke stranke i mediji zazivaju lepezu zločina čiji su počinitelji, kako pokušavaju sugerirati, migranti na Kordunu

USAMO tri septembarska dana, Policijska uprava karlovačka utvrdila je čak 200 prometnih prekršaja. Od toga je 17 osoba zatećeno za volanom u alkoholiziranom stanju, dok je jedan mladi vozač s 2,2 promila u krvi izazvao prometnu nesreću u Tušiloviću. Jasno je da nema gore prijetnje za dake pješake od pijanih vozača. S druge strane, već mjesec dana, svim sredstvima nastoji se prikazati da sigurnost djece na Kordunu, osobito ženske, ugrožavaju migranti koji su u povećanom tranzitu preko ovog područja.

Veći dio lokalnih medija i nacionalne televizije ustrajno rade na medijskoj kampanji protiv ljudi u pokretu. Neetičnim izvještavanjem o 'velikoj opasnosti' na terenu, neodgovorno se odnose i prema stanovnicima ruralnih područja. Pod krinkom brige i zastupanja interesa malog čovjeka, a zapravo samo zarad klikova na još jedan senzacionalistički naslov, izlažu mještane koji u javnosti ponavljaju gotovo identične izjave.

Svašta se može pročitati i čuti: ne isključuje se mogućnost samonaoružavanja, raz-

mišlja se o napuštanju kućnih pravoga, neki govore da dijete neće pustiti ni sekunde bez nadzora, da više neće moći slobodno brati glijive, a ima i takvih besmislica da ni za vrijeme rata nije bilo ovakve nesigurnosti. Populističke izjave i priopćenja lokalnih ogranka desničarskih stranaka mediji prenose u cijelosti, bez provjere njihovih navoda i bez ograničavanja od izražene nesnošljivosti.

Kada se krajem avgusta pojavila vijest o izgradnji migrantskog kampa u Dugom Dolu kod Krnjaka, i kada su lokalni političari pohitili da organiziraju prosvjed i peticiju, rijetki glas razuma bili su upravo stanovnici kordunskih sela. U prvim televizijskim prilozima na ovu temu intervjuirani su iskreno rekli da nisu imali problema s migrantima, da su im davali vodu u prolazu i da su ih vidjeli kako beru njihov kukuruz – zato što su bili gladni. Konstantno dizanje tenzija na televiziji, u eteru i na portalima, moljakanje lokalnih političara da MUP pojača policijski nadzor i postavi još čvršći režim na granicama, prouzrokovali su naponskijetku kod mještana osjećaj straha od nadolazećih migranta.

Dok karlovačka policija puni stupce s prekršajima i kaznenim djelima domaćih ljudi, desne političke stranke i mediji u simbiozi zazivaju lepezu zločina koje bi, kako pokušavaju sugerirati, trebali počiniti prolaznici s Bliskog istoka i iz afričkih zemalja. Uz već raskrinkanu lažnu vijest o napadu migranata na vlak u Plaškom, najgnusnija podvala koja se primila na terenu, a i mi smo je mogli čuti u nedavnom obilasku Krnjaka, je ona o navodnom slučaju ili sklonosti migranata seksualnom napastovanju. Otuda dolazi neutemeljena zabrinutost za žene i djevojčice. Zato nije naodmet ponoviti statistiku: najveći broj silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja počinjavaju osobe koje je žrtvama poznate. U više od 70 posto slučajeva žrtva od ranije poznaje počinitelja.

Niz naslova potпадa u grubo kršenje etičkih i profesionalnih načela: 'Ministar otiašao iz Slunja, migranti ponovno na cestama'; 'Gdje su nestali migranti s ulica?'... 'Profesoricu svjedoči: Učenica mi kaže da s njih 30 bude sama na stanici'; 'Zastupnik Troskot iz Slunja okupiranog migrantima: Ljudi, or-

ganizirajte se i zaštitite'; 'Migranti i učenici u istom autobusu, roditelji ljuti: Tko je to dozvolio?'; 'Krnjak ogorčen migrantskim kampom u Dugom Dolu: Županice, dodite ovdje i pitajte lude. Ne radite protiv svog naroda.'

Kako govori Melisa Skender, novinarka i glavna tajnica Hrvatskog novinarskog društva, negativno izvještavanje o migrantima nije nova pojava. Navodi prijavu iz 2019. kada je novinarsko Vijeće časti zabilježilo naslov s OG portala i Kaportalata: 'Novi ulov karlovačke policije: na autocesti kod Novigrada hvatali migrante pa zaplijenili 136 kilograma marihuane.'

— Problem s našim medijima je što ne idu na integritet i vjerodostojnost, manje se oslanjaju na čitalačku, gledalačku ili slušalačku publiku, a više na klikove temeljem kojih pikiraju na oglašivače. Novinarski Kodeks časti je u skladu s međunarodnim standardima koji reguliraju novinarsku profesiju kao profesiju od javnog interesa. U ovom kontekstu to je u drugom planu. Pretpostavljam da postoje novinari koji u svom radnom vijeku nisu pročitali Kodeks – komentira Skender.

SToga je naivno očekivati da su do određenih medijskih kuća, novinara i urednika, došle 'Preporuke za medijsko izvještavanje o migrantima i izbjeglicama' autora Helene Popović, Krune Kardova i Drage Župarića-Iljića. Tamo se, među ostalim, navodi da je važno izbjegavati senzacionalističke i stereotipne pristupe u obradi tema migracija i izbjeglištva. Preporučuje se izbjegavanje uopćavanja migranata i izbjeglica kroz prizmu sigurnosti i kriminaliteta te naglašavanja nepremostivih razlika u ostvarenju suživota i interakcije (jezičnih, etničkih, religijskih) između domicilne i useljene populacije. Također, kada se izvještava o djelima vezanim uz prekršaje ili kaznenu odgovornost migranata i izbjeglica (individualni slučajevi), autori navode da treba izbjegavati generalizaciju svih migranata i izbjeglica kao kolektivno odgovornih prijestupnika. Skender napominje da su na djelu tržišni mehanizmi nauštrb profesionalnog novinarstva, a problematičan je i urednički kadar.

— Tekst sam po sebi ne mora biti uvredljiv i sporan, kontra pravila struke, ali može biti opremljen tako da bi privukao klikove. Tu se obično gađa na najnije emocije. U genetskom kodu imamo upisan strah od nepoznatog, a onda netko na tom strahu potencira što veći doseg publike, zanemarujući funkciju i ulogu novinarstva – objašnjava novinarka. Ona podsjeća da se u Kodeksu više puta ponavlja da bi novinar trebao biti nepristran. Još više, kod izvještavanja o migrantu je sporan i onaj osnovni postulat novinarstva, a to je i pravilo dva neovisna izvora. Skender govori da to ne znači da novinar pita dva susjeda o strahotama koje prezivljavaju zbog migranata, sugerirajući im pritom odgovore na pitanja.

— To znači da bi trebali razgovarati i s migrantima. Narativ koji se vuče kroz medije postaje službeni narativ. Zato je novinarstvo javno dobro jer kreira javno mnjenje i stvara društvenu klimu – naglašava Skender.

U HRT-ovojoj emisiji Otvoreno načelnik Uprave za granicu Zoran Ničeno izjavio je da od početka ove godine PU karlovačka bilježi ukupno četiri kaznena djela oštećenja tude stvari na području Slunja te da nema dokaza da su provale i krađe počinili migranti. Ova važna informacija je potpuno zanemarena u javnosti. Melisa Skender zaključuje da ovaj podatak naprosto ne ide uz agendu koju mediji prezentiraju kako bi došli do što veće publike. ■

Policija privodi migrante u Slunju (Foto: Antonio Bronić/REUTERS)

Дуг пут до регистрације

Нека већа имају проблема са уписом у регистар

Љетошње су олује погодиле многе дијелове Хрватске, па и Вуковарско-сријемску жупанију: јесу ли све штете већ отклоњене и саниране?

Последице олује су до сада мање-више отклоњене и то пре свега захваљујући жупанијским институцијама и општинама које гравитирају зво-у. Тако су чак и неки општински начелници лично помагали у санацији оштећених кућних кровова. Но мада је највећи део оштећења саниран, понекде се то још ради, па сам пре пар дана био у теренском обиласку једне школе која се обнавља а коју полази део ђака српске националности. Има још таквих установа у Жупанији, али смо се ради брзог реаговања успели вратити уобичајеном ритму живота наше заједнице.

Жупанију је 'закачила' и тзв. свињска куга?

Јесте, али рубно – око Гуње и према Винковцима, где је угинуо или еутаназиран већи број свиња; сам Вуковар и његова околица нису у толикој мери захваћени, јер су на улазима и излазима из насеља са повећаним ризиком од ширења те болести, ради потенцијалног илегалног промета животињама постављене полицијске контроле. Исто тако, људи не могу сами да се упуштају у свињокољу, то мора да се обави под надзором великих фирм које се иначе тиме баве. Морам да кажем и то да је већи дио ОПГ-ова добио средства за дезинфекцију и опрему за израду санитарних баријера.

Јесу ли након мајских избора мањинска вијећа у потпуности правно регистрирана?

Мада су избори за мањинска већа и представнике националних мањина одржани још у почетку маја и већина већа је до сада конституисана, нека до данас имају проблема са уписом у регистар. Шта се наше српске заједнице на жупанијском нивоу тиче, пут до решења о упису већа

је био дуг, али смо га напослетку добили. Будући да на подручју Жупаније имамо Координацију већа и представника националних мањина, за нека већа фале решења, а она су услов да се оформи такво тело. Мислим да је са већима на нивоу градова и општина све у реду, али ми није јасно зашто се за жупанијски вснм толико чекало, кад након избора у том телу није било промена председника и заменика. Они су исти као у прошлом мандату. Дакле, надлежни су имали све податке, па мислим да би убудуће све правне радње требало брже решавати, да већа могу нормално да функционишу. То је посебно важно ради Координације, којој ниједно веће не може да приступи ако нема решење о упису у регистар. Поред тога, иако већа неких других мањина имају проблема са трошковима промociјe, у нашој је заједници фактички све већ исплаћено, добром делом и зато шта је СНВ био носиоц свих листа.

Дакле, жупанијски вснм је након конституирајуће сједнице наставио свој рад у континуитету, јер није било значајнијих промјена у сазиву и функцијама?

Тако је, па се ради тога већ припремамо за наступајућу Дечју олимпијаду, нашу традиционалну годишњу манифестацију којом окупљамо децу предшколског узраста, а пројектно је финансира Управа за сарадњу са дијаспором и Србима у региону Министарства спољних послова Србије; осим самих општина, у обезбеђењу дела средстава и организацији помажу Спортско-рекреативно друштво Срба у Хрватској, СНВ, Српски демократски форум и Заједничко веће општина. Место Олимпијаде сваке се године мења, па је лани одржана у Вуковару, а ове ће године домаћин, на свом фудбалском терену, да буде Трпнића – и то 18. октобра. У тој манифестацији иначе учествују деца из обданишта и група чији се програм проводи на српском језику и хириличном писму. Прошле је године на Дечјој олимпијади било тек нешто мање од двеста учесника, а ове очекујемо барем 160 или 170 предшколаца; тачан број не могу да кажем, јер се пописи још израђују. Деца се по традицији такмиче у четири дисциплине – у трчању на 50 метара и штафети 4x25 метара, скоку у даљ и граничару, екипној игри. Учесници јако воле Олимпијаду јер сви добивају медаље, а додатне се додељу онима који освоје једно од прва три места у свакој од дисциплина. Сем тога, то им је велик доживљај јер се кроз игру друже са вршњацима из своје, али и других хрватских жупанија. Лани смо тако имали учеснике из Белог Манастира, односно Осечко-Барањске жупаније, а ове је године у плану да се у Трпнићу сконцентришу и малишани из Пакраца.

■ Ненад Јовановић

МАЊИНСКИ ЗАСТУПНИК

Дијалога није било

XРВАТСКИ сабор је након дводесетне паузе расправљао о коначном приједлогу Закона о изборним јединицама за избор саборских заступника. Актуални закон престаје важити 1. октобра темељем одлуке Уставног суда. Предложеним Законом, као и досад, остат ће десет изборних јединица, плус двије које се односе на избор заступника националних мањина и држављана с пребивалиштем изван Републике Хрватске, у којима се бира по 14 заступника. Основно полазиште броја бирача у свакој изборној јединици су подаци из Регистра бирача.

Како је навео СДСС-ов БОРИС Милошевић, у саборској расправи могло се чути много критика на процес припреме Закона: да нису поштивана темељна начела и препоруке Венецијанске комисије, да није било било политичког дијалога, да није срећен попис бирача односно да се све темељи на лажним бирачима. Казао је да су се поједини заступници дотак-

једнаког бирачког права. У својој одлуци навео је и чињеницу да су према подацима које су добили из Регистра бирача и успоредном Попису становништва из 2021. утврђене јако мале разлике. Тиме се ствара привид да чак 94,4 посто укупног броја грађана Републике Хрватске има бирачко право – рекао је заступник и подсјетио да Регистар бирача није исто што и Попис бирача.

Што се тиче изборног права мањина, Милошевић је казао да се усвајањем Уставног закона о људским правима и правима етничких и националних заједница или мањина из 15. децембра 1991. гарантирало да ће мањине брати своје заступнике.

— Тај је Уставни закон био припремљен на основи приједлога Венецијанске комисије, стручне скупине Вијећа Европе, а био је предувјетом да Бадинтерова комисија, арбитражна комисија у оквиру Мировне конференције о Југославији, препозна Хрватску као државу способну за самосталност и суверенитет. То представља конститутивни елемент хрватске државности – нагласио је Милошевић. Као примjer је навео Финску гдје припадници шведске мањине имају посебну

Права јесенска сједница у Сабору (Фото: Патрик Мацек/PIXSELL)

ли посебне изборне јединице за мањине сматрајући да се бира превелик број мањина.

— Слајем се да није било политичког дијалога и криво ми је због тога. Сматрам да у израду оваквог политичког закона треба кренути врло рано у мандату како би се могла провести квалитетна припрема и расправа о свим бројкама нашег изборног система. А то не укључује само Закон о изборним јединицама, већ и Закон о изборима заступника, Закон о регистру бирача па и Устав којим је прописана добна граница од 18 година која се може преиспитивати, да ли је спустити на 16 или не. У овом мандату нисмо имали пуно прилика за политички дијалог и консензус – оцијенио је Милошевић. Када је ријеч о вишку бирача у односу на број становника, Милошевић је констатирао да је то истина и да бројке не лажу.

— Уставни суд је након скоро тринаест година, када је први пут дотакнуо ову тему, својим посебним извешћем донио одлуку којом је укинуо Закон о изборним јединицама. Уставни суд је то направио јер је закључио да тренутни изборни систем темељен на десет изборних јединица значајно одступа од уставног начела

изборну јединицу у којој гласују за свога заступника у државном парламенту.

— У Хрватској, на свим изборима осим 1992., за мањине у Хрватској било је заштићено само пасивно бирачко право припадника мањина, па су они морали одлучити које ли гласати као грађани за редовите страначке листе или као припадници мањине у посебним изборним јединицама. Међу разлозима због којих је диса припадника националних мањина одлучио своје право конзумирати у општој, а не у посебној, мањинској јединици, бирајући политичке опције без мањинског националног предзнака, у ситуацији наглашеног противмањинског, поготово противсрпског расположења у друштву – засигурно су и нелагода те страх од изјашњавања пред присутними на бирачком мјесту – објаснио је Борис Милошевић.

Закључно је додао да важећа изборна правила угрожавају тајност гласачког опредељења националних мањина. Због тога, навео је, при будућим расправама о изборном законодавству потребно размотрити како заштитити тајност бирачког права припадника националних мањина.

■ Ања Кожул

Сељак, њива, ОПГ

Постати сељак поново је ин. Не мари што то није рјешење за већину оistar-јелог становништва. Сељак се враћа на велика врата, као сеоски подузетник. Да узгаја стоку, егзотично биље или прави врхунске сиреве и вина

Однос села и града стара је тема знатности, али и свакидашњег живота. Још је МАРКС говорио о 'идиотизму села', но мијењао је своје мишљење о сељацима. Но пустимо сада Маркса и испричајмо скромнију причу о односу спрам села у 'хрватској идеологији'. Ипак, задржимо се још мало на класицима. Јевицарски писац БЕРТОЛТ БРЕХТ написао је пјесму 'Сељак се стара о својој њиви' у којој каже: 'Сељак се стара о својој њиви, / гаји стоку, плаћа порезе, / Прави дјецу да не би морао да држи слуге и / Зависи од цијене млијека.' А затим нешто о грађанима: 'Грађани говоре о љубави према родној груди, / О здравом сељачком соју и о томе / Да је сељак темељ нације.' Наставак пјесме обрће ова два дијела и тиме показује Пирову побједу грађанске идеологије над сељачким животом. Могли бисмо рећи да је то судбина сваке 'сељачке странке' у капитализму, при чему не мислим само на ону која се тако и зове.

И хдз се волио позивати на здравог хрватског радника и сељака. Што смо добили, знамо. Па ипак се критика хрватске криминалне приватизације фокусирала на уништење индустриских подuzeћа. Као да и пољопривреда није, већ у првом валу, добро уништена. Док се још нису умијешали међународни капиталисти, локална је 'сеоска буржоазија' у брзоплетном настајању растраничала пик-ове и подијелила земљу најприје локалним директорима, шефовима тих истих бивших, сада 'приватизираних' пик-ова, равнательима школа и болница. Не мари што нови власници нису имали појма о пољопривреди. И тако су они убрзо по-

стали прекупцима земље. Сељак је у нас, а нарочито онај везан за неку прерађивачку индустрију у свом крају, пропао готово брже од градских радника. Оно што му је најмање ишло на корист била је политика ЕУ-а, која је фаворизирала окрупњавање посједа и тзв. обитељске фарме. Идеја да ће од постојећих сељака-радника настати фармери била је катастрофа у зачетку. Видјет ћемо, фармери ће доћи касније. И то углавном из града.

Али је зато у критици новонастале тзв. транзицијске ситуације у идеологији сељак страдао од својих несуђених савезника. Колико је редака исписано о томе како су наше сукобе, разарање државе и ратове скривили сељаци. Притом се, додуше, није мислило само на пољопривреднике, већ на неки имагинарни 'сељачки менталитет'. По тим критичарима наши су ратови посљедица предмодерних племенских сукоба, урођене везаности сељака за крв и тло. Иако им је у реалитету понуђена само крв, а тло им се одузимало. Још је испало да су ратови за југославенско наслеђе смишљени на селу. Ако су они исправа и смишљани по баракама и у подрумима подузећа, то је сигурно било у градовима. Наши 'сељаци' били су не само урбани, већ добрим дјелом и у структурима бивше власти. Карте глајансе су исправа на опскурним, а касније на свјетским позорницама, на које су позивали новонастале државе и њихове 'државнике'. Они којима се то све гадило често су ствар приписивали примитивизму судионика у 'преговорима'. А овај примитивизам повезивали с необразованошћу. А то је све карактеристика сељака. Не мари што су око столова били

утглавном доктори знатности (најчешће правници и лијечници, док је за Хрватску био довољан један доктор повијести).

Све то за Хрватску добро се изразило у институцији 'Херцеговаца' која се своди на мит како су дошли дивљи људи с камењара и потjerali питоме, из плодних равница, ваљда. Феноменологија свакидашњег живота говорила је о онима у бијелим чарапама, коцкастим главама и слично. То показује да нетрпељивост не треба тражити само по линијама етничких подјела, већ она може бујати и унутар једне нације. Хрватска се 'распала' на регије, у којој је свака друга регија оној прво била сумњива за недовољно добро хрватство. Што хоће ти Далматинци, Истрани итд.? То су све 'сељаци' без правог националног осјећаја. Родило се нешто што је касније ипак названо 'урбани расизмом'. Погођени ратом и расељавани, прави сељаци могли су то гледати из све веће даљине. Били су жртвеним јањцима, али не и субјектима у својој ствари.

Ишто сад? Тко год је могао, побјегао је са села. Било је боље бити расељени избеглица у Загребу него остати сељаком у девастираној провинцији. И онда се одједном дододио преокрет, идеолошки, наравно. Једном када су први сељаци темељито уништени, када су им испод ногу изучени темељи егзистенције, нова мода почела је рекламирати ни мање ни више него одлазак из града на село. У неком чудном русовском заносу 'повратка природи' почело се рекламирати појединачне егзистенције које су напустиле 'удобност градског живота' или чак уносне каријере за нови сељачки живот. Толиких похвала ОПГ-овима, као коначно пронађеном облику 'обитељских господарстава', никада није било више него данас. У испражњена села треба вратити људе. Али како? Тако да ће они постати фармерима, по свим узусима ЕУ-а. И више од тога. Они ће постати нашим моделима изврсности. Нетко тко производи врхунске намирнице и пласира их на свјетско тржиште.

И тако је постати сељак сада поново ин. Не мари што то није рјешење за већину оistar-јелог становништва које је још остало на селу. Сељак ће се вратити. И то на велика врата, као наш сеоски подузетник. Па ни не мора бити 'наш'. Ми смо сада као једна уљућена европска земља отворени и

за све странце, ако су из западног свијета (и Британци су добри, иако нису из ЕУ-а), који су спремни да напусте своје досадне уредске послове за компјутерима и прихвате се тежачког рада. Да узгајају стоку, егзотично биље или праве врхунске сиреве и вина. Ништа зато што је у тим малим бизнисима главна алатка опет компјутер. И што је рад на таквом имању једнако отуђен као и онај уредски, ако не и више. Власници-радници хвале се како раде од јутра до вечери, али то им не пада тешко јер раде за себе. Нитко им не броји превремене сате. Синдикат је за њих мислећа именица. Они су сретнији напокон немају шефа. И окружени су прекрасном природом.

А та мистика природе, као близине испуњеног живота, иако би могла имати зрнце рационалности, уздигнута је у божицу апстрактног негирања капиталистичке реалности. Идеологија тврди да су нови сељаци успјели умаћи систему. Да за њих не вриједи продуктивистичка логика и логика профита. Они нису под притиском глобалне подјеле рада, не притишиће их свјетско тржиште. А од свега тога пате људи у градовима. Значи ли то да ћемо се сви одселити на фарме и узгајати биље и стоку и да ће свијет постати једна одржива аркадија?

Ту постоји једна мала квака. Та 'обитељска господарства' могућа су само у свијету у којему осим њих постоје и пољопривредна индустрија и велика привреда, ма како расељена она била. Идеја 'обитељских господарстава', када она из различних разлога није била дозвољена аутоhtonim сељацима, била је и остала средњокласном или малограђанској идејом. Јер си само средња класа, у свом међуположају између велике буржоазије и радника, може приуштити овај животни стил. Врхунско вино, да. Али коме? Ако не претпоставимо да произвођач зна све своје купце по особно и не шаље им свој производ на кућну адресу, а они су уз то имућни, он је навезан на велике дистрибутивне трговачке ланце и на сто других начина је дио система. Идеја да ће неки ексклузивни ОПГ-ови избjehi капитализму је утопистичка илузија, а проблематична је и она да ће их, ако су већ дио система, оплеменити. Јер њихова производња није класно неутрална. То је производња средње класе за исто такве или још богатије купце. Она не може надомјестити масовну индустриску производњу нпр. хране. Нетко ће рећи - па она то и нећe. Неки људи пронашли су своје нише из којих опскрbljuju људе у другим нишама. И што је ту лоше? Како не желimo и сами упасти у морализам док морализам идеологије малих подузетника у пољопривреди проказујемо, рецимо само да њихов рад није рјешење свих проблема, за које се они издају. Уосталом, и они су подложни хировима тржишта па неки успијевају, а други пропадају.

А што је с нашим 'сељачким питањем' с почетка текста? Очito је да оно у данашњем начину производње нигде, па ни код нас, не може бити ријешено. Зато је могуће да нпр. крај најсувременије фарме коза пролази пастир са својим стадом, од којег често нема корист ни за осигурање минималне егзистенције. Али то 'хрватску идеологију' не смета да сада на сва уста говори о благодатима повратка на село (забаван примјер је ногометна звијезда која у слободно вријеме воли брати крумпире, на имењу рођака). А 'нови сељаци' само ће помоћи да се докрајче они стари. За њих ће остати вриједити разлика између сељака као пољопривредних радника и сељака као менталитета, који је својом примитивношћу угрозио нашу урбану културу. ■

Сељак је у нас пропао готово брже од градских радника
(Фото: Сандро Лендлер)

IVA ČUPIĆ Ljudi se zbog mojih video manje boje zmija i pauka

Do pred stoljeće su se samo žene iz bogatih obitelji bavile znanošću, a paralelno se potkopavalo otkrića koja nisu išla u prilog rodnim ulogama. Cijela teza o muškarcima lovциma i ženama koje čuvaju djecu se gurala kako bi se osigurala njihova 'poslušnost'

VA ČUPIĆ je biologinja i vanjska suradnica na Zavodu za molekularnu biologiju Instituta Ruđer Bošković. Primarni znanstveni interes su joj pauci. Njima i drugim beskralježnjacima posvetila je Instagram profil Samsa Critters, na kojem je prati skoro 16.000 ljudi. Pred njenom kamerom svi su vrijedni priče – od omraženih zmija dinarskog krša do neuglednih insekata zagrebačke svakodnevice. Čupić se predstavlja kao neurodivergentna arahnologinja, jer joj je uz brigu za lizere životinjskog svijeta važno pričati i o dostupnosti psihološke podrške za sve ljude kojima je potrebna. Za ovaj se razgovor nalazimo na jezerima Savica. Kroz beskralježno jezersko carstvo provodi nas s osmijehom koji joj ostaje na licu i dok se pred sumrak gubimo po odlagalištima otpada.

Evo nas na jezerima Savica. Zašto smo se našle ovdje?

Ovo je ostatak prekrasnih dijelova meandrirajuće Save kojih nažalost više uglavnom nema. Ovakvih je močvarnih dijelova po Novom Zagrebu bilo puno, ornitološki i entomološki su zanimljivi. Razna fascinantna bića se ovdje mogu sresti, pa mi je dragoo doći ovdje šetati. Evo, ova gospoda na vodi su vodene stjenice. Predatori su, znaju loviti dosta veće organizme od sebe. Imaju vanjski skelet koji je dosta čvrste strukture, kao i drugi kukci, a čvrstim prednjim nogama hvataju plijen. Op, ono dvoje se pare, pogledaj! A vidi tamo na listu, kakva mala beba puža!

Prekrasan puž! Idete na terene diljem Hrvatske, ali podjednako ste entuziastični oko susreta s raznim životnjama po Zagrebu, što ljudima možda djeluje iznenadujuće. Tko sve živi ovdje s nama u metropoli?

Iznenadujuće je da ljudi nikad ne uzmu u obzir vlastite stanove. U njima se svašta može naći, ne radi se samo o ruralnim dijelovima Zagreba i područjima poput ovih jezera. Diljem svijeta žive beskralježnjaci, a kukci su najbrojniji organizmi na zemlji, zahvaljujući brzoj izmjeni generacija, manjoj veličini tijela i potrebi za hranom, raznolikosti... U blizini ljudi živi velik broj različitih vrsta pauka, kao i brojni jednakožni rakovi i stonože za koje ljudi često misle da su kukci. Ljudi se susreću s puno životinja koje ne mogu imenovati ili ih naprosti vide kroz prizmu štetnika pa o njima ne žele dozнати više. To se vidi kad nam mediji serviraju priče o raznim najezdama, a koje gotovo nikad nisu najeze, nego se može zapaziti aktivnost odr-

Strahovi i gađenje su dio kulture, tako se stvaraju i održavaju. U gradovima često postoji prijezir prema svim životnjama koje slobodno u njima žive, koje nisu kućni ljubimci. Golubovi, vrane, žohari, komarci, smrdljivi martini, puževi golači, pauci. Uzimmo za primjer pauke. Interesantno je promatrati u kojim dijelovima svijeta ima najviše arahnofobije. Arahnofobia postoji primarno u SAD-u i Europi. Kada gledate južnije ili istočnije, toga uglavnom nema. U afričkim zemljama postoji razna mitologija vezana za pauke, u nekim su zemljama i dio prehrane, primjerice u Aziji. Pritom su pauci koji

slih jedinki samo u tim mjesecima. Tako je svake godine s crnim udovicama, koje žive u jednogodišnjim ciklusima. Njih je uvijek otprilike jednak broj, ali je stvar u tome da samo u određeno doba godine, kroz kolovoz i rujan, možemo vidjeti odrasle jedinke. Prije toga ih ljudi ne zamjećuju jer su male, teže za pronaći i prepoznati.

Posebno su me opsjedali pauci

Spomen crnih udovica podsjeća na epizodu iz vašeg djetinjstva, koju ste spominjali u ranijim intervjuima. Jednu crnu udovicu ste tada pripitomili, to je bio važan trenutak?

Nisam je baš pripitomila, ali je jesam uzela sebi doma (smijeh). Bila sam oduševljena kad sam je uspjela izmati. Imala sam absolutnu fiksaciju na sve što se kretalo po zemlji i kamenu, a posebno su me opsjedali pauci. Jedno od najranijih sjećanja mi je baš na porodicu pauka koja se zove Thomisidae, po naški 'račji pauci'. Imaju duge prednje nožice i kreću se postrance. Neke vrste budu žarkih boja i na vegetaciji čekaju svoj plijen. Gledala sam ih na cvijeću kako love i crtala to u bilježnicu. Davala sam im neka svoja imena, pošto nisam ništa znala o njima, tada to nisi mogao guglati.

Živate u Zagrebu, ali obiteljski vučete korijene iz okolice Drniša. Tamo su se događala ta prva druženja s paucima. I dalje volite odlaziti u taj kraj? Da, to je selo Trbounje pokraj Drniša, zaseok Čupići. Poseban kraj, najviše me veseli ići dolje. Kada sam bila mala, nisam pretjerano voljela te odlaske, zato što smo obično išli na par dana godišnje. Nije bilo vremena za proučavanje, zastajanje na jednom mjestu. S dvanaest sam godina pronašla tamo tu prvu crnu udovicu i otkrila svašta drugo što me fasciniralo: zelumboće, razne zmije, prekrasne vučje pauke. Nakon toga par godina nisam odlazila dolje i u tom periodu sam se jako zaželjela drniškog kraja, shvatila sam da mi nedostaju organizmi koji tamo žive.

U trenutku postavljanja ovog pitanja čućimo na podu, motrimo narančastog puža golača, a vi primjerom pokazuјete kako mu pružiti prst da ga malo gricne. U vašem pristupu nema ni straha ni gađenja, dapače. Baš su strah ili gađenje najčešće reakcije mnogih ljudi u susretu s ovakvim životnjama. Kako to?

Strahovi i gađenje su dio kulture, tako se stvaraju i održavaju. U gradovima često postoji prijezir prema svim životnjama koje slobodno u njima žive, koje nisu kućni ljubimci. Golubovi, vrane, žohari, komarci, smrdljivi martini, puževi golači, pauci. Uzimmo za primjer pauke. Interesantno je promatrati u kojim dijelovima svijeta ima najviše arahnofobije. Arahnofobia postoji primarno u SAD-u i Europi. Kada gledate južnije ili istočnije, toga uglavnom nema. U afričkim zemljama postoji razna mitologija vezana za pauke, u nekim su zemljama i dio prehrane, primjerice u Aziji. Pritom su pauci koji

Zoologija nije tržišno pogodna jer nije direktno prilagodljiva za ekonomiju i gospodarstvo. Nešto se u biologiji po tom pitanju pomalo mijenja, u onom segmentu koji se najeksplicitnije dotiče klimatskih promjena

ondje žive puno veći i prosječnoj osobi 'strašniji', a postoji puno veći broj vrsta medicinski značajnih za ljudi. Pa ipak, generalna populacija prema njima ne osjeća iracionalan strah ili gađenje.

Stalo vam je do educiranja ljudi i široke dostupnosti znanja. Čitajući komentare na vašem Instagramu čini se da je značajan broj onih kojima ste s vremenom promijenili mišljenja o beskralježnjacima. Dijelite li taj dojam? Neki mi kažu da se zbog mojih videa, slika i tekstova manje boje zmija i pauka. Neki komentiraju da su doznali nešto što su imali potrebe reći nekome drugome. To mi je sve jako dragoo. Pokrenula sam profil jer sam htjela stavljati fotografije s terena za druge studente biologije, ali onda su me frenovi koji nisu biolozi počeli ispitivati o njima. Tako je profil s vremenom prestarao u edukacijsku platformu.

Crtanje mi je također ljubav

Pokazujete nam na šašu uz jezero i razlike između klasičnih mreža koje pauci pletu, s paukom u sredini mreže, i onih u kojima se paukovo skrovište nalazi pri kraju najdeblje niti koja izlazi iz sredine mreže. Kažete oprosti svakoj mreži koju ste dosad malo otpetljali?

Ajoj, da! To mi je jednom rekla prijateljica koja je sa mnom bila u šetnji, da sam sto puta izgovorila 'oprosti'. Ja to ni ne primijetim, nisam toga svjesna. Valjda mi je uvijek malo bed što im se diram u život. Ako se bavi arahnologijom, za određivanje vrste većine pauka moraš uzeti uzorak, što znači sakupiti ga u alkohol. Dakle, moraš ubiti velik broj životinja da bi mogao odrediti vrste za faunistička istraživanja. Takva uzorkovanja njihovim populacijama ne rade štetu, istraživanja im mogu donijeti samo korist, ali meni je to i dalje grozno. Nekad mislim da sam loša znanstvenica, jer nikako da se pomirim s tim dijelom posla (smijeh).

Prolazimo kroz visoku travu, izlazimo na zapuštenu prugu. S jednog drveta

visi 'Welcome to Folka BBB' majica. Izgleda da smo zalutale na odlagalište otpada. Svaki teren vam je zanimljiv, kakvu priliku vidite u ovom otpadu pred nama?

Moglo bi tu biti dobrih komada za okretanje. Vidim crjepove, a to je odmah obećavajuće. Prevlačno je ipak za zmije, nažalost. Što se terena tiče, htjela bih ići na neke lokacije po Slavoniji, nisam tamo puno bila. Nisam imala priliku posjetiti ni puno otoka, što bih jako voljela. Otkad sam završila faks, u slobodno vrijeme idem najčešće samo na kratke izlete, puno toga ne stignem proučiti kako bih htjela. Najviše terena odradujem u sklopu Hrvatskog biospeleološkog društva, većinu toga u slobodno vrijeme.

Kad je inozemstvo u pitanju, velika su vam želja Madagaskar i Tajland. Bliži li se realizacija toga? I kako funkcioniра suradnja među biologima iz različitih zemalja, čime je uvjetovana?

Nije još blizu realizaciji, ali u planu je. Zbog zadržljivoće bioraznolikosti me privlače ti topliji krajevi. Zmije i pauci su tamo fascinantni, želim ih sresti i uživo. Ne bih išla na ta mjesta turistički, voljela bih da je u sklopu nekog istraživanja, a to je teže organizirati. Ovom granom biologije se bavi jako malo ljudi, pa je lako doći do svjetskih stručnjaka i često su otvoreni za suradnje. Najjednostavniji način za uključiti se u rad negdje u inozemstvu je preko doktorata, postdoktorata, internshipsa... Ovo su tipovi poslova koji nikad neće donijeti neku veliku zaradu, a radi se puno. Zato u njima ostanu uglavnom oni koji je to strast, koje goni neka druga vrsta motivacije. To je s jedne strane lijepo, da postoji takav entuzijazam, a s druge strane je malo ulaganja u znanost tužno jer se tako ovo područje ne može sustavno razvijati, niti u njemu mogu ravnopravno sudjelovati svi koji bi možda htjeli. To se primijeti već tijekom studiranja na PMF-u. Dio ljudi ispadne jer moraju raditi paralelno uz studij, ne mogu si priuštiti sudjelovati na ekstra aktivnostima, nemaju mogućnosti za dodatna ulaganja u svoju edukaciju. A to su sve stvari koje se kasnije vrednuju ako se želi zaposliti na biologiji.

Kako ste vi uspjeli proći kroz sve to? Super, zato što sam imala sreću i mogućnost da slijedim svoj entuzijazam i interes. Imala sam razne opcije kada sam završila faks, kombinirala sam terene i kabinetski posao. A onda mi se javila mentorica MARTINA PAVLEK, pitala me bi li kod nje radila doktorat o podzemnim paucima. To je tema koja me izazito zanima i znam da mogu računati na kvalitetnu podršku. Naravno da mi nakon doktorata ostaje problem traženja posla, tim ciklusima nema kraja. Ali sada sam fokusirana na ovaj period. Pavlek mi je otvorila svijet podzemlja koji sam prije totalno ignorirala. U mojoj su glavi pauci podzemlja bili dosadni, mali i blijedi. Ali nakon što me prvi teren u špilji na koji sam usputno otisla oduševio, završila sam speleoškolu i na čestim terenima uvidjela o kakvo kompleksnoj i neistraženoj fauni se radi.

Zašto je toliko toga još uvijek neistraženo u području kojim se bavite?

Uglavnom je neistraženo zato što je slabo financirano. Generalno zoologija nije tržišno pogodna jer nije odmah i direktno prilagodljiva za ekonomiju i gospodarstvo. Nešto se u biologiji po tom pitanju pomalo mijenja, u onom segmentu koji se najeksplicitnije i najdirektnije dotiče klimatskih promjena. To će se ubuduće sve bolje financirati, iako se i dalje uglavnom radi o projektnoj dinamici financiranja.

Spomenuli ste dobru mentoricu Pavlek. Ima li još ljudi ili trenutaka koje pamtite, koji su vas potaknuli?
Bilo je i situacija i ljudi. Situacija je bila ta da sam se na trećoj godini faksa zaposlila kao grafička dizajnerica, a zatim kao ilustratorica. Htjela sam se odmaknuti od biologije, osjećala sam se razvučeno, iscrpljeno. Početna plaća za ilustratore

Ostao mi je dječji zanos oko biologije i na tome sam zahvalna. Imam teških dana, ali nisam izgubila žar za biologiju. To me spašava

u *gaming* industriji je bila dobra, i tako sam ušla i u to. Crtanje mi je uvijek bilo velika ljubav uz biologiju. Iako sam se s Likovne Akademije prebacila na PMF jer su mi falili biologija i znanost, u jednoj fazi sam mislila da je bolje da radim u industriji. Brzo sam shvatila da me *gaming* ne interesira na toj razini, pogotovo jer me crtaju uvijek vuklo bilježiti biologiju. Zahvaljujući tom iskustvu vratila sam se onome što istinski živim, makar bilo lošije financirano. Presudni su bili i ljudi koje sam upoznala po terenima, fenomenalna mirmekologinja ANA JEŠOVNIK koju sve interesira, puno toga zna i rado dijeli znanje. Tu je i MLADEN ZADRavec koji dijeli iste karakteristike i entuzijazam kao i Ana.

Beskralježnjaci drže bazu ekoloških procesa

Pišete na profil i o ženama u znanosti. Zašto vam je to važno?
Povjesno se uvijek potkopavalo žene i njihov rad, među ostalim i otkrića u znanosti. Do pred stoljeće su se samo žene iz bogatih obitelji bavile znanostima, a i njima je to obično bio hobi jer nisu smjele sudjelovati jednakim kao i muškarci. Puno je borbe trebalo da se to promjeni. Ali nije samo to važno reći, bitno je i da se paralelno potkopavalo

znanstvena otkrića koja nisu išla u prilog rodnim ulogama koje su dominantno uspostavljene u 19. stoljeću. Cijela teza o muškarcima lovcima i ženama koje samo čuvaju djecu je krivi koncept koji se gurao u 19. stoljeću kako bi se osigurala 'poslušnost' žena u društvu. Isto tako ne postoje niti alfa vukovi, što se danas često koristi kao opis visoko pozicioniranog muškarca i potkrepljuje neistinitim 'činjenicama' iz prirode kao dokaz da je to 'normalno'. Te je koncepte teško iskorijeniti, iako su relativno nova pojava u društvu. Hijerarhija patrijarhata igra svoju ulogu u kapitalističkom sustavu, a to se jako sporo mijenja. Ljudi nastavljaju popravljati, reducirati i koristiti razne floskule kad se pozivaju na tzv. prirodne datosti. Mogu i ja tako reći da kod nekih vrsta ženke pauka obično pojedu mužjake nakon parenja i nabaciti to kao argument za kanibalizam jer je 'to tako u prirodi'.

Koliko terarija trenutačno imate doma i što je u njima?

Ne puno, nemam više toliko vremena da se tome posvetim. Imam tri zmje, nešto paukova, škorpiona i striga, par paličnjaka. A imam i dvije mace i jednog psa. Oni nisu u terarijima (smijeh). Terarije je dovoljno pogledati jednom u tri tjedna. Mačke, a pogotovo psi, puno su veća odgovornost. Jao, sisavci!

Koje ste promjene primijetili tijekom godina istraživanja, mijenja li se način

života i brojnost pojedinih populacija beskralježnjaka?

Kad sam bila dijete, u Mikulićima je uvijek bilo puno lažipauka. Njih ljudi često zamijene za porodicu pauka Pholcidae, ali lažipauci nemaju otrovne žljezde, dva segmenta tijela kao pauci niti predljive bradavice ili osam očiju. Bilo ih je po zidovima kuće dok sam odrestala. Nakon srednje škole nisam više vidjela niti jednog. I dalje nam je kuća jednako daleko od šume, ali klimatske promjene rade svoje. Kako se smanjila količina vlage, tako su ostali više vezani uz šumu, a manje van šumskih staništa. To je anegdotalni primjer. Drugi bi bio nešto što se zove fenomen vjetrobranskog stakla. Kada si se prije vozio autom bilo je učestalo pronaći hrpu kukaca, primjerice leptira i skakavaca koji su ostali zalijepljeni na autu nakon vožnje. Sada nema skoro ničega i to je široko primjećeno, što ukazuje na to da se radi o ozbiljnog problemu. Beskralježnjaci drže bazu ekoloških procesa. Bez sisavaca bi ekosustav Zemlje mogao opstati, bez beskralježnjaka ne bi.

Osim strahova i gađanja, postoje i estetski kriteriji u pristupu zaštiti životinja?

Imamo popularne akcije u stilu 'zaštитimo tigrove', iako se izumiranjem tigrova zapravo ne bi puno toga promjenilo za ljudе. Želimo ih zaštитiti zato što su lijepi, zato što čovjeku izgledaju strašno, veličanstveno. Akcija 'zaštитimo kukce' ne zvuči ni približno toliko atraktivno. Estetska hijerarhija je bitna u pristupu svim vrstama, zato primjerice povjesno, a i danas imate puno više ljudi koji se bave leptirima, nego paučima. Leptiri kod nas imaju i narodna imena i literaturu koja im je posvećena. Za pauke ne postoji ništa slično. Od preko osamsto vrsta pauka u Hrvatskoj, narodno ime ima samo nekolicina. Nije to slučaj samo sa životinjama, možemo usporediti i običan kamen i dijamant, kupus i ružu i slično.

Pišete i o mentalnom zdravlju. Zašto vam je ta tema važna?

Fale nam informacije, stigma je velika, pogotovo van Zagreba. Važno mi je pisati o neurodivergentnosti, o poteškoćama unutar zdravstvenog sustava, o manjku radne snage, skupoći psihoške podrške. Osam godina sam tražila pravu terapeutkinju i odgovarajuću terapiju. Našla sam je, ali privatno, i imam sreću da si to mogu priuštiti. Činilo mi se korisnim za druge iznijeti svoje iskustvo, a i meni je puno pomogla otvorenost oko toga. Imam sreću da u mojoj branši nikoga ne smeta takva otvorenost. Manja je stigma u znanosti oko takvih poteškoća, profiliranje se uglavnom ne odvija na tim osnovama.

U teškim ste se danima vraćali terenima. Jesmo li u pravu ako pretpostavimo da to hrani vaš entuzijazam, nadu?
Kažu mi nekad ljudi da vole ići sa mnjom na terene jer se oduševljavam svime i tako prenesem entuzijazam. Ne treba puno da me nešto obuzme. Ostao mi je taj dječji zanos oko biologije i na tome sam zahvalna. Imam teških dana, ali nisam izgubila žar za biologiju. To me spašava.

Trovači svemira

Od lansiranja Sputnjika 1 u oktobru 1957., Zemljina se orbita pretvorila u nepregledno odlagalište smeća. Stvaranjem krhotina može nastati gusti pojas svemirskoga otpada koji će onemogućiti bilo kakve aktivnosti oko Zemlje, zbog čega se razvijaju tehnologije koje bi čistile orbitu

PROUČAVAJUĆI strastveno matematiku i fiziku, uz čitanje JULESA VERNIA, ruski znanstvenik KONSTANTIN CIOLKOVSKI krajem 19. stoljeća izračunao je temelje raketne tehnike i skicirao ono što će kasnije postati svemirskim postajama. Zanesen impozantnošću tada novokonstruiranog Eiffelova tornja u Parizu, 1895. u knjizi 'Snovi o Zemlji i nebu' pretpostavio je mogućnost svemirskog lifta koji bi sezao u geosinkronu orbitu Zemlje, u kojoj je

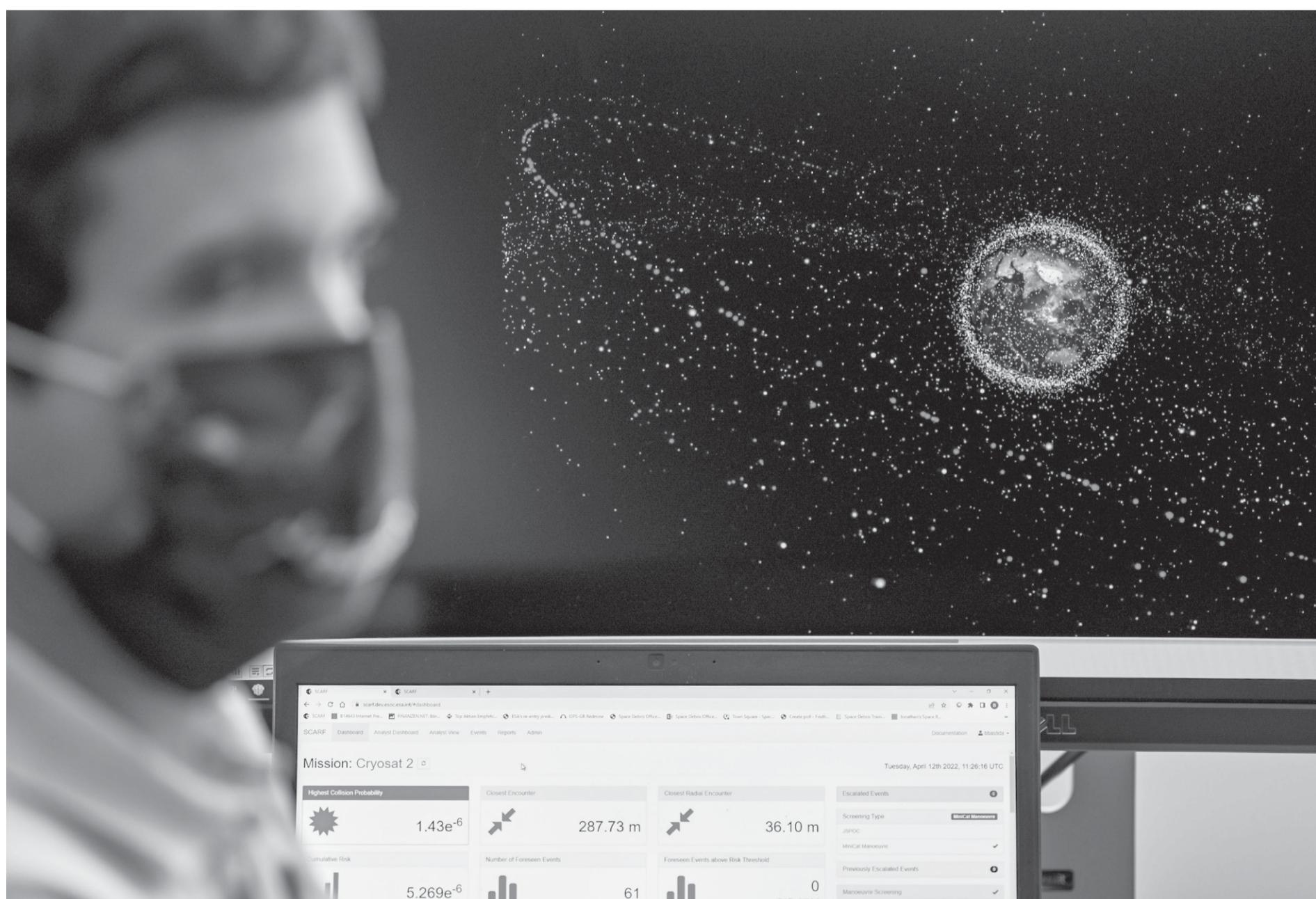
objektima potrebno jednako vrijeme da okruže Zemlju koliko i Zemlji da se okreće oko svoje osi. Skoro 130 godina kasnije, pokušavajući smanjiti troškove prijenosa opreme i ljudi sa Zemlje, niz znanstvenih timova diljem svijeta otisnuo se u potragu za mogućnostima njegove izgradnje. No za realizaciju mosta u Zemljinu orbitu potreban je materijal koji će biti ne samo otporan na okrutne uvjete Zemljine atmosfere nego i na neprestano gomilajuće smeće u svemiru koje putuje brzinom

i od 14 km/s. I čvršća krhotina veličine jednog milimetara koja dosegne brzinu veću od 4 km/s može uništiti cijeli raketni projektil, a kamoli kabel. Čak i kada bi se, primjerice, proizvela tolika količina grafena, materijala deset puta čvršćeg od čelika, najvjerojatnijeg kandidata za izradu kabela, jednom kada bi svemirski lift dosegnuo orbitu, skoro bi svakodnevno trebao izbjegavati potencijalno katastrofalne sudare s komadima razorene tehnologije i odbačenih satelita.

Prema podacima Europske svemirske agencije iz 2023., u Zemljinoj je orbiti trenutno 34.000 objekata većih od 10 centimetara, 900.000 objekata do jednog centimetra i 128 milijuna objekata veličine između centimetra i milimetra. Od lansiranja prvoga umjetnog satelita Sputnjika 1 u oktobru 1957. godine, koji je nakon nekih 1440 kruženja sagorio 1958. godine, Zemljina se orbita u samo par desetljeća pretvorila u nepregledno odlagalište smeća bez prethodno uspostavljenoga plana kako ga spriječiti ili reducirati. Među milijunima krhotina, komadi su lansiranih raketa, prvi američki umjetni satelit Vanguard 1, kutija alata koju je izgubila austronautkinja HEIDE STEFANYSHYN-PIPER 2008. dok je popravljala solarni panel na svemirskoj postaji, kao i serija ruskih vojnih satelita Zenit, koji teže i po nekoliko tona. Neko vrijeme svemirom je plutala i bijela termalna rukavica EDA WHITEA, odlebdjela za vrijeme misije Gemini 4 1965. godine, u međuvremenu izgorjela u atmosferi. Napućenost Zemljine orbite raznoraznim predmetima dovodi do stalnih kolizija u kojima dolazi do njihove daljnje fragmentacije, što predstavlja ozbiljnu prijetnju svemirskoj infrastrukturi. O njoj zadnjih par desetljeća sve značajnije ovisi organizacija temeljnih potreba i aktivnosti na Zemlji, od medicine do agrikulture.

U laboratorijima Međunarodne svemirske postaje tim za proučavanje neutronskih zvijezda (NICER, Neutron Star Interior Composition ExploreR)

ESA-in Centar za svemirsku sigurnost u Darmstadt (Foto: Arne Dedert /DPA/PIXSELL)

razvio je generator rendgenskih zraka koji je moguće u nanosekundama precizno pokrenuti i ugasiti, na što bi se nadogradila kompjuterska tomografska tehnologija (CT), korištena u dijagnostici tumora, povreda unutarnjih organa, infekcija i krvarenja. Uz smanjenje razine izloženosti pacijenta radijaciji, nadomjestili bi se danas skupi i teško pokretni tomografski aparati, nedostupni u skoro dvije trećine svijeta. ECOSTRESS tehnologija (Ecosystem Spaceborne Thermal Radiometer Experiment on Space Station), s visokorezolutnim prostorno-vremenskim prikazima, mjeri gubitak vode u porama biljaka, zahvaćajući u varijacijama suhoču tla, pronalazeći izvore vode i modelirajući smjerove i oblike klimatskih promjena. U laboratorijima Postaje razvijaju se lijekovi za melanom i rak pluća, sintetizira umjetna krv za veterinarsku transfuziju i unapređuju metode ultrazvuka. NASA bilježi da je Postaja od 1999. do danas manevrirala da izbjegne oko 32 udara svemirskog otpada. U julu 2021. pogodjena je jedna od robotskih ruku Postaje, a u novembru iste godine jedva je izmagnula jednoj od 3500 khotina disfunkcionalnog kineskog meteroškog satelita, na kojem je Kina testirala antisatelitsko oružje 2007. Staklo Postaje oštećeno je nakon što ga je okruhuo komad zakorjele boje 2016. godine. Europska svemirska agencija (ESA) procjenjuje da je svega četiri posto svemirske tehnologije funkcionalno, 65 posto čine rakete i povezani materijali, dok 32 posto objekata neaktivno pluta po orbiti.

U 2022. godini odaslano je više satelita u svemir nego ikada. Korporacija ELONA MUSKA SpaceX namjerava u nadolazećih par desetljeća odaslati čak 42 000 satelita zagušujući, unatoč nepreglednosti svemira, ograničen resurs niže Zemljine orbite, a na sličnom su tragu i engleska korporacija OneWeb, kineski Hongyan, kanadski Telesat i Amazon s projektom Kuiper. Ekonomска vrijednost niže Zemljine orbite u maloj je udaljenosti od Zemljine površine koja omogućava najmanju potrošnju energije u pozicioniranju satelita. Megakonstelacije satelita, kao što je Starlink SpaceX-a, namijenjene su širokopojasnom internetu, kako kompanije ističu, donoseći ga na ruralna i manje razvijena područja. Kapital potreban za izgradnju i održavanje megakonstelacije Musk ne izdvaja brinući o ljudima u nekom zabačenom selu u Alabami, Egiptu ili Hrvatskoj, nego razmatrajući megakonstelaciju kao dio plana za kolonijalizaciju svemira i moguću eksploraciju resursa na drugim planetima. Tu Musk nije bio daleko od ruskog kozmizma, filozofije u kojoj je Ciolkovski iscrtavajući tehnologiju budućnosti zamišljao mogućnost svemirskih putovanja i vanzemaljskog života za ljude. Iscrpljujući Zemljinoj ekosferu, kao i s europskim kolonijalnim osvajanjima u prvotnoj akumulaciji, porobljavanjem ljudi i prirode, kapitalizam traga za načinima na koje može progutati još tla i ruda. Nacionalne države, nekada SAD i Rusija, a danas i Kina, Indija, Argentina i niz drugih država, svojim svemirskim programima nastoje protegnuti interesaciju i kapitala i u Zemljinoj orbiti. U suradnji sa SpaceX-om, NASA-in Artemis program, kako Agencija navodi u svom strateškom planu iz 2022., teži

'zadržavanju američkog vodstva u svemiru, uspostavljanju trajne prisutnosti na Mjesecu i oko njega i tabanju puta prema Marsu i drugim planetima', podcrtavajući potrebu za 'poticanjem komercijalnih aktivnosti'. Otpad generiran kolonijalnim odnosno vojnim i komercijalnim aktivnostima ometa i njihov nastavak, što čini da se multinašionalne kompanije uključuju i u promišljanje modela njegova uklanjanja. Problem zato nije samo što s otpadom nego kako uopće sprječiti njegov nastanak i promijeniti razumijevanje svemirskoga okoliša i uvjete funkcionaliranja u njemu. Svemir kao prostor svih živih bića, mikroorganizama, biljki i životinja, ljudi i planeta valja istrgnuti kao opće dobro iz domene nacionalnih država i privatnih interesa.

vrijeme anticipirale moguće međusobne kolizije komada otpada ili udare o Zemlju. Agencije i korporacije okreću se i programiraju satelita za manevre izbjegavanja eksplozivnih sudara koji bi mogli dovesti do njihove daljnje fragmentacije i pogoršati postojeću situaciju. Još 1978. godine DONALD J. KESSLER i BURTON G. COUR-PALAIS objasnili su što bi se moglo dogoditi ako se kolizije ne sprječe i usitnjavanje otpada dosegne veće razmjere: svaka khotina prijeti generiranju novih khotina, što može prerasti u gusti pojas svemirskoga otpada koji će obujmiti Zemlju i onemogućiti bilo kakve aktivnosti oko nje. Ta nadiruća budućnost ako se nešto ne poduzme, i to skoro, poznata je u literaturi kao Kesslerov scenarij ili Kesslerov sindrom.

države i korporacije otimaju za mjesto u orbiti, odricanje od odgovornosti za svemirski otpad dovodi do toga da se skupa tehnologija i u tome zadatku može samo ograničeno koristiti. Pri povlačenju svemirskoga otpada u Zemljini atmosferu dolazi i do proizvodnje aluminijeva oksida, što rezultira mogućim oštećenjima ozonskoga omotača.

Kako se sateliti i ostatak svemirskoga otpada ne mogu reciklirati, odnedavno se promišlja, ostajući za sada samo u teorijskim i eksperimentalnim razradama, i mogućnost izrade svemirske tehnologije koja bi se mogla ponovno upotrijebiti ili preraditi na licu mjesta. ESA-in istraživački projekt OMAR (On-orbit Manufacturing Assembly and Recycling) uspostavljen je kako bi razmotrio arhitekturu takvih

Lansiranje Muskovog SpaceX Falcona 2021. (Foto: Joe Burbank/NEWSCOM/PIXSELL)

VЕĆINA trenutno dostupnih i predloženih modela redukcije i uklanjanja svemirskog otpada ne uspijeva ni zagrebati u količinu nakupljenog smeća, za koje se procjenjuje da će se čak učetverostručiti do 2030. godine. Ti se modeli uglavnom odnose na nadzor i praćenje cjelevitih predmeta ili većih khotina, što danas rade i Europska svemirska agencija i NASA, kako bi na

Sitniji komadi svemirskoga otpada zbog svoje veličine nisu ni na radaru NASA-e ili ESA-e ni privatnih kompanija uključenih u nadzor, a energetski trošak potreban za izbjegavanje manevre prevodi se u tisuće dolara za svaku takvu akciju.

Jedna od isticanjih preporuka u razrješavanju problema svemirskoga otpada njegovo je povlačenje natrag u Zemljinoj atmosferu, gdje bi u toplini trenja trebao sagorjeti, kao što se zbilo i s Whiteovom rukavicom. Kako tek pokoji satelit ili otrgnuti komad rakete, relativno prema razmjerima otpada, samostalno nađe put u Zemljinoj atmosferu, konstruiraju se i posebni oblici tehnologije koji bi trebali služiti kao svojevrsni čistači Zemljine orbite, grabeći veće komade otpada i potežući ga u atmosferu. ESA u suradnji sa švedskim startupom ClearSpaceom 2025. godine planira misiju hvatanja i povlačenja svemirskog otpada u atmosferu, a eksperimentira se i s mrežama, robotskim rukama i laserima koji bi usmjerivali putanju otpada. Satelit RemoveDEBRIS 2018. godine uspio je simulirati jedno takvo preuzimanje otpada. Iako se

U Zemljinoj je orbiti trenutno 34.000 objekata većih od 10 centimetara, 900.000 objekata do jednog centimetra i 128 milijuna objekata veličine između centimetra i milimetra

Većina trenutno dostupnih i predloženih modela redukcije i uklanjanja svemirskog otpada ne uspijeva ni zagrebati u količinu nakupljenog smeća, koje će se do 2030. učetverostručiti

satelita, kao i proceduru ekološki održive transformacije otpada u svemiru. Istraživanje reciklabilnosti korištenih tehnologija, anticipira ESA-in znanstveni tim, moglo bi uputiti i na proizvodnju goriva i organskih materijala kojima bi se zadovoljile potrebe austronauta i budućih misija, bez konstantne upućenosti na zemaljske resurse i proizvodnju. Dislociranje proizvodnje sa sobom povlači niz pitanja pretresanih na Zemlji, ali koja će opet trebati biti sa-gledana iz novih kutova. Pitanje je što će to značiti za organizaciju ljudskoga rada i ubrzavanje kolonijalizacije koju propovijeda Musk.

Kao što je potrebno zbrinjavanje otpada, bilo plastike u kućanstvima ili u oceanima, bilo disfunkcionalnih i odbačenih satelita u svemiru, nasušno je nužno i promišljanje odakle i zašto dolazi. Ciolkovski u svojoj znanstvenofantastičnoj pripovijetci 'On the Moon' (s maštom koja se ne da sputati znanstvenim formama) naznačuje da 'nema ničega na svijetu što čovjek ne može početi nezainteresirano promatrati jednom kada se na to navikne', ali sposobnost sanjanja i zamišljanja je to što nas drži podalje od navike. Zvjezdano nebo koje postaje sve teže dostupno promatračima zbog svjetlosnog onečišćenja, kojem doprinosi i zagađenost svemirskim otpadom, posljednje je utočište za sanjanje i domišljanje, nepristajanje na to kako društveni odnosi trenutno izgledaju. Borba za taj prostor, prema svemiru i u svemiru, neke drugačije snove o zemlji i nebu, tek treba biti smisleno kontekstualizirana u pokrete za ekološku i ekonomsku pravdu. ●

Čudo od DJ-eteta

Ovu godinu je obeležio moj treći nastup na Exitu, gde sam stajala rame uz rame sa najmoćnijim ženama svetske elektronske scene, kaže 16-godišnja Lana Malinović, najperspektivnija mlada DJ-ica i producentica

ZA 16-godišnju LANU MALINOVIC mnogo toga se promjenilo kada je prije pet godina u novosadskoj DJ školi ugledala nekoliko gramofona i osjetila nešto što sama može opisati jedino kao ljubav na prvi pogled. Tako je započelo njen putovanje u svijet elektroničke glazbe koje ju je sa samo 13 godina dovelo na pozornicu Exit festivala, čime je postala najmlada sudionica višestrukog europskog festivalskog šampiona. Danas se ova mlada producentica i DJ-ica smatra jednom od najperspektivnijih mlađih nacija elektronske scene, a iz ljubavi prema elektronici radio se i njen glazbeni projekt LANNA.

Lana se u Novi Sad doselila iz Vukovara gdje se dugo godina bavila plesom, za što misli da joj je najvjerojatnije i pomoglo da savlada tremu. Od trenutka kada je po prvi put u DJ školi počela eksperimentirati s glazbom pa do trenutka kada je s 13 godina stala pred hiljade ljudi na Exitu prošlo je svega sedam mjeseci. Lana kaže kako tada još nije u potpunosti shvaćala što to zapravo znači – tek nakon što su joj se ljudi počeli javljati s čestitkama razumjela je značaj samog festivala na kojem gostuju velike zvijezde iz svijeta glazbe, kao i vrijednost svojeg nastupa.

– U početku mog bavljenja DJ-ingom od opreme nisam imala ništa, ali to me nije sprečilo da se usavršavam i tražim

svoj zvuk. Tehnike DJ-inga sam vežbala na laptopu u programu gledajući tutorijale na YouTube kanalima, a tada sam i krenula sa prikupljanjem i selektovanjem muzike – govori Lana o tehničkim dijelovima ovog hobija koji se lagano pretvara u karijeru.

Iako nastupa već tri godine, ova je godina za nju bila posebno važna – postala je prva predstavnica EXIT Echo-system Music & Talent Office-a, ali i EXITOV 'Youth Star', a također je i jedna od odabranih u segmentu elektronske muzike u okviru nacionalnog natječaja Serbia Creates: The Spotlight. Kao pobjednicu Let the Music be Free natjecanja čeka je i nastup u Las Vegasu. S obzirom na to da rijetko koji DJ postane popularan prije ulaska u dvadesete, nije ni čudo što Lannu nazivaju wunderkindom, a uz to je i odlična učenica gimnazije.

– Potrebno je mnogo rada, istrajnosti, ali ponajviše ljubavi. Da budem iskrena, s obzirom na moje godine na početku nisam ni slutila da će LANNA biti umetnički projekat na ovom nivou i da će se osećati toliko ispunjeno i srećno. Beskrajno sam srećna i zahvalna na tome, osećaj je neopisiv. Želim svojim vrišnjacima da pokažem da se radom i istrajnoscu ispunjavaju svi ciljevi i da podstaknem druge mlađe osobe da slede svoje snove. Moram da spomenem i svoju porodicu, bez čije podrške ne

bih bila gde jesam i da zahvalim mom celom Exit timu, jer su prepoznali moj trud i želju da rastem kao producent i DJ – kaže.

Na Lanninu ljubav prema elektronici svakako je utjecala i njezina obitelj koja također sluša ovu vrstu glazbe, iako su njezini roditelji više orientirani na slušanje minimalističnog zvuka, dok Lanna pretežito istražuje žanrove poput melodic techna, progressive i indie dancea koje kombinira u svojim setovima. No najveća podrška joj je upravo njezina majka koja ju prati i podržava gdje god išla.

– Elektronsku muziku uglavnom pratim kod kuće, gledajući i slušajući setove raznih izvođača. Kada imam priliku da odem da slušam neko veliko ime kod nas, majka je sa mnom. Kad god idem negde, bilo da je inostranstvo ili u Srbiji, majka ide sa mnom. Ona je moja najveća podrška – govori Lana.

U početku je slušala ono što svi slušaju dok se upoznaju s elektronikom – FISHERA, MARTINA GARRIXA, a zatim je preko minimala i tech house-a došla do žanrova kojima sada redovito pokreće na stotine i hiljade ljudi diljem regije.

– Inspiraciju pronalazim preslušavajući setove poznatih svetskih DJ-eva, pratеći Beatport i ostale muzičke stranice, svaki dan tome posvetim dva sata. Takođe, od mnogih izdavačkih kuća i producenata dobijam promo trake. Kada

pripremam set za nastup, zamisljam atmosferu mesta na kom ću nastupati, zamisljam sebe tamu, u tom trenutku i prilagodim izbor muzike prema tom ambijentu – objašnjava ona.

S obzirom na to da ima samo 16 godina, ograničena je što se tiče izlazaka i slušanja elektronike uživo, ali joj zato pomaže društvene mreže, a često online gleda i cijele setove pojedinih izvođača. No godine je nisu sprječile da postane najmlađa producentica na Beatportovoj Top 100 Progressive house listi.

– Na početku mog bavljenja muzikom, cilj mi je bio upravo da budem najmlađi producent na Beatport top listi izvođača, a taj cilj sam ostvarila prošle godine, kad sam u saradnji sa SEBASTIANOM HAASOM napravila svoj prvi EP 'White Shadows'. Naša saradnja započela je 2021. godine kada sam na Exitu pustila njegovu traku. On je primetio moj rad i talenat i obratio mi se sa idejom da napravimo pesmu zajedno. Poslala sam mu nekoliko svojih projekata od kojih smo izabrali dva. Zajedno smo ih razvili u dve fenomenalne trake na koje sam jako ponosna. Ubrzo nakon toga, napravila sam i svoju prvu samostalnu traku 'My Journey' – govori Lana te dodaje kako trenutno ima nekoliko završenih traka koje će se uskoro moći čuti.

NEPESTANO je inspirirana kreativnošću i talentom brojnih kolega DJ-eva i prema svima ima ogromno poštovanje, a fascinantna je činjenica da je s nekim globalnim velikanima poput PAULA KALKBRENNERA i INDIRE PAGANOTTO ove godine imala priliku i nastupati.

– Ovu godinu je obeležio moj treći nastup na Exitu, gde sam stajala rame uz rame sa najmoćnijim ženama svetske elektronske muzičke scene, i to na Dance arenama, o čemu sam do juče samo maštala. Osećala sam veliku podršku od NINE KRAVIZ, AMELIE LENS i Indire Paganotto, sa kojima sam razmenila savete i utiske. Tome su prethodili i nastupi na velikom EXIT Dance Arena Belgrade Takeover događaju sa Paulom Kalkbrennerom i na umaškom Sea Star festivalu, tako da slobodno mogu reći da je ova godina više nego ispunjena i uspešna – kaže.

Tijekom njezinog petogodišnjeg praćenja glazbene scene zaključila je kako su joj najzanimljivije stalne promjene koje se odvijaju. Da bi se bilo uspješan DJ i producent potrebno je svakodnevno praćenje glazbenih portala, društvenih mreža i svih DJ-eva bez obzira na to za koju vrstu elektronike se netko osobno opredijelio, na što odlazi dosta vremena.

– Iako dosta vremena provodim u istraživanju i pravljenju muzike, školske obaveze su mi uvek na prvom mestu. S obzirom na to da sam maturantkinja gimnazije, počela sam da razmišljam o upisu na fakultet. Uz sve obaveze prema školi i muzici, trudim se da uvek nađem vremena za trening, druženje i odmor – objašnjava.

Nakon što je osvojila regionalnu, Lannin novi cilj jeste da se uz saradnju s EXIT timom predstavi i na globalnoj elektronskoj sceni.

– Verujem da ću uz njihovu podršku nastupati na Ibici, Burning Manu i Tommorowlandu, gde bih bila prvi domaći DJ koji je puštao na ovim festivalima – zaključuje Lana. ●

Lana Malinović – Lanna
(Foto: EXIT Photo Team)

Gin s Korduna

Tvorca kordunskog gina Đuru Krivokuću odmah su prepoznali ocjenjivači i obožavatelji profinjene kapljice. U svaku kapsvog gina nataložio je životno iskustvo i želju za ostankom baš u Utinji, selu sa šest stanovnika

Za upuštanje u poduzetničke sfere uvijek je potrebno hrabrosti, malo ludosti, pronicljivosti, ljubavi – tako nekako trube motivacijski biznis stručnjaci. Ali samo ĐURO KRIVOKUĆA (37) iz Utinja Vrela kraj Vojnića može znati koliko je samouverenosti morao imati kada je odlučio da će u svojim starijim gospodarskim objektima otvoriti destileriju za proizvodnju vrhunskog gina.

Jedan od ukupno šest stanovnika opustjelog sela na Kordunu prije nepunu godinu uvrstio se u jaku konkureniju na domaćoj gin sceni. Đuro je uspješno plasirao svoj K London Dry gin bez poslovnih partnera, bez unaprijed osmišljene recepture i bez značajnijeg finansijskog zaleda. Njegova destilerija ujedno je i najmlađa u Karlovačkoj županiji. Eto, i to je moguće. Tako se danas po fensi restoranima i kafićima s malo leda sljubljuju pomno odabrani okusi Mediterana i Korduna.

Tvorca kordunskog gina odmah su prepoznali strogi ocjenjivači žestice i svi obožavatelji profinjene kapljice. Na nedavno održanom Balkan Spirits Competitionu, Krivokućin gin okićen je zlatnom medaljom. Ovih dana priprema se i za festival Ginistra.

U svaku kap svog gina nataložio je životno iskustvo i želju za ostankom baš u Utinji. Otkako se vratio u Hrvatsku nakon izbjeglištva krajem 1990-ih, više nikad nije ni pomislio na odlazak u neke prosperitetnije i sretnije zemlje. Kaže da mu je žao napustiti selo jer se netko prije njega pomučio da sve to sagradi. S majkom vodi i opć. Zasadili su tri hektara voćnjaka kako ta golema zemlja ne bi zarasla u šikaru.

U Zagrebu i Dubrovniku je godinama radio u ugostiteljstvu. Sezonski poslovi i komunikacija s gostima pomogli su mu da dozna kakve su navike potrošača. Jasno je uvidio da je potrošnja gina broj jedan na globalnoj razini, a to je i njegovo omiljeno alkoholno piće.

— Odlučio sam se za destileriju u kojoj će primarni proizvod uvijek biti gin. Priču sam razvijao od 2019. do 2022. Dvije godine sam radio na recepturi i skupljao pare. Imao sam nešto ušteđevine, dobio sam mjeru za samozapošljavanje, tako sam pokrio jedan manji dio troškova. Kad sve saberem, 80 posto destilerije sam financirao iz vlastitih sredstava. Educirao sam se na Učilištu za obrazovanje odraslih Apis u Velikoj Gorici, na programu za proizvođače jakih alkoholnih pića. I prije toga sam puno istraživao o ginu – govori Đuro.

Đuro Krivokuća
(Foto: Studio Europa)

Dok nije došao do pravog recepta koji osvaja degustatore i zadovoljava njegove kriterije, morao je izraditi čak 15 serija gina.

— Najbitnije je imati razvijeno nepce, da možeš osjetiti finese u okusu. Te svoje prve pokušaje gina sam ja probavao, razvijao sam ga po mom ukusu, davao sam ga i prijateljima. Svega sam se napisao, svašta sam probao dok nisam došao do najbolje verzije – priča naš sugovornik.

Sve sastojke za gin nabavlja na lokalnom tržištu. Borovica, glavni sastojak gina, raste u okolini Slunja. Kod Vojnića odavno nema smrekinih

bobica jer su u krčenju zemljista za masovnu poljoprivredu uništeni svi grmovi. Suradnik iz Slunja koji se bavi skupljanjem samoniklog bilja, za Đurin gin odlazi u šumu i pronalazi vrijedne borovice. Vodu koju koristi za svoj proizvod zahvaća direktno sa seoskog izvora u Utinji. Prije svake nove serije je šalje na analizu da potvrdi ispravnost. I to je taj magični Kordun u boci. Za okuse Mediterana poseže u Dubrovnik, odakle mu stiže korična naranča. Agrumi su iz Metkovića, ružmarin iz Opatije. Jedino egzotični

Gin iz Utinja Vrela
(Foto: Darko Poslek)

začin kardamom mora nadokupiti, to ne raste u našem podneblju.

Đuro se opredijelio za London Dry metodu, a ona je, kako objašnjava, i najteža. U jednom procesu se dobije finalni proizvod. Svo bilje se macerira u alkoholu, stavi se u kotao i ono što izade je krajnji proizvod. S druge strane, s destiliranim ginom se već može manipulirati, može se poboljšati, staviti neko novo bilje i naknadno pojačati okus. Za njega to nije prihvatljivo.

— Gin je najkvalitetnije alkoholno piće na svijetu jer su u njemu prirodni sastojci, nema dodanih boja, aroma i šećera. Isto je i niskokalorično. Zato je London Dry metoda prva. Gin se probija svuda, pogotovo kod nas jer imamo najvjerniju borovicu. Osvajamo nagrade, hrvatski Old Pilot's ima najbolji gin na svjetskoj razini – govori Đuro.

On zasad sve radi sam, ali zbog gomilanja narudžbi uskoro će mu trebati ispomoći i oko proizvodnje i oko distribucije. Službeno radno vrijeme mu je od 8 do 20, iako često radi i više od toga. Poslije prve kave pregleda mailove, priprema narudžbe, ako ih taj dan ima, naruči dostavu, bavi se papirologijom. Kada destilira novu turu, sve drugo ostavlja po strani i odraduje zadane korake, sastojak po sastojak. Kada gin pravi ljeti, postupak je još i teži zbog visokih temperatura. Bude tu i ustajanja u gluho doba noći. Đuro komentira da doista ima puno posla, ali da je proizvodnja gina naprsto stil života.

Kontakti koje je prikupio tokom rada na ljetnim sezonom danas su mu od velike koristi za plasman. Oko 90 posto njegovog gina prodaje se u ugostiteljskim objektima širom Hrvatske. Može se nabaviti i u dućanima, primjerice u lancu Fisherija. Isto tako, ljudi mu se mogu direktno javiti za narudžbu. Đuro najvjerniji kupac je njegov stric koji jednom mjesечно pazari gin za poklon kad krene negdje u goste.

— S obzirom da je gin manje od godinu dana na tržištu, ja sam zadovoljan. Uvijek kažem, kad otvoris kafić, prvi dan počinješ prihodovati. Ovo je malo drugačije, kompleksnije je. Mora se raditi i na brendiranju, da se proizvod probije u velikoj konkurenciji. Inače, najslobiju prodaju imam na mom području. Najблиže gdje gin ide je Karlovac, Vojnić ne. Tako da nisam imao neku veliku podršku od okoline. Jednostavno ljudi nisu navikli na ovo piće. To je tako, uspiješ na neočekivanim mjestima, tamo gdje se najmanje nedaš, podrže te neki novi ljudi – govori Đuro.

Na Kordunu se tradicionalno ispija rakija i pravi u kućnoj radinosti. Pušit će se kazani s rakijom i u Utinji jer Đuro od marta 2024. kreće s proizvodnjom šljivovice. Zato smo uvjereni da će se prodaja na lokalnu popraviti sa širenjem assortimenta.

Naš sugovornik ekskluzivno najavljuje da već sad u novemburu stižu i dvije nove vrste gina – zlatni gin i pink gin. Ima velike planove za svoj kraj. Kroz naredne dvije godine želi otvoriti i kušaonu u selu. U njoj će ugošćavati grupe ljudi koji će dolaziti na pijackanje gina, upoznavati se s procesom izrade i diviti se krajoliku. Možda će upravo Đuro Krivokuća sa svojim nesvakidašnjim izborom oživjeti zaboravljeni predjel Hrvatske, Kordunu na ponos. ●

DVOKORAK NAPRIJED

Radnički sportski list

PIŠE Ivana Perić

RADNIČKIH sportskih listova je na ovim prostorima između Prvog i Drugog svjetskog rata bio nezanemariv broj, od Delovskog športnog lista (Ljubljana 1927.) i Snage (Sarajevo, 1928.–1941.) do Radničkog sportskog lista (Beograd, 1933.–1934.). Pisalo se u njima aspiracijski i kritički, a zanimljivo je da je kritička struja najčešće prosijavala kroz objavu pisama čitatelja i čitateljica.

Uzet ćemo za primjer Radnički sportski list. Izlazio je četvrtkom, na četiri stranice, od maja 1933. do januara 1934. godine. Izdavala ga je Radnička sportska zajednica u Beogradu. Materijalne prilike radnika i radnica bile su teške, ali list je počeo izlaziti zahvaljujući grupi entuzijasta. U uvodniku u prvom broju navodi se da žele raspravljati o socijalnim, kulturnim i prosvjetnim pitanjima, poklanjajući punu pažnju 'pravilnom razvoju sporta u redovima radničkih i svih siromašnih, nižerazrednih klubova'. Svoje stranice list želi otvoriti klubovima nepoznatima široj javnosti. Navodi se kako se u viziji sporta Radnički sportski list protivi profesionalizmu i borbi za trofeje i rekorde, i upozorava na razlike između kapitalističkog i radničkog sporta.

Iako je u многим polemičkim i teoretskim raspravama u listu kasnije isticano da sport nije samo nogomet, od prvog od zadnjeg trinaestog broja zapravo se samo usputno spominje druge sportove. Kritike na tom tragu listu su upućivali čitatelji i čitateljice, a bilo je i drugih sadržajnih primjedbi. Skrećemo pogled na pismo čitateljice NADE JOVANOVIĆ iz Subotice objavljeno u osmom broju. Jovanović piše da list rado čita, ali da su u njemu radnice do tada bile zastupljena samo jednom, i to jednim snimkom tima hazene. Jovanović se pita: 'Zašto? Valjda nemamo ženskih radničkih klubova? Pa ako ih i nemamo, postavlja se pitanje zašto ih nemamo? Mi imamo gotovo svakodnevnu pojavu u fabrikama i radionicama, a to je da se radnicama predbacuje kako su nevaspitane. Ali koji je od drugova učinio nešto da ih izvede na pravi put i vaspitava? Koji je taj drugar koji je radnicama svestrano pomagao? Skoro ni jedan!'

Nogometne teme su dominirale listom
(Foto: Igor Šoban/
PIXSELL)

Citatelj JOVAN KORAČ iz Subotice u pismu objavljenom u devetom broju konstatira 'zabavajući sportujemo, zabavajući hoćemo da budemo zdravi, kad su nam privredne okolnosti ispod minimuma našeg života. Nezdrav stan, slabu hranu, sport nikada neće moći da nadoknadi'. U pismu dalje podcrtava ulogu radničkih sportskih klubova koji svojim članovima i članicama moraju dati i ideološko obrazovanje, kako bi lakše ušli u borbu za svoja prava.

Kritizirajući rad sindikata čitatelj JAK KIMEL iz Zagreba u šestom broju piše: 'Ispočetka sindikati nastoje da svojim kulturnim i tjelovježbenim ustanovama zadovolje potrebe naročito mladih radnika, no to ne potraje dugo. Kako je sindikalni pokret počeo sve to jače da slabiti, to je odmah protivnik pružio ruke i osnivajući razne klubove, pod vodstvom tzv. mecenata odvraća radništvo od njihovih ustanova i uvlačeći ih u svoju okolinu stavio ih pod svoj utjecaj.'

Na tom se tragu u trinaestom broju lista postavlja pitanje hoće li sindikati ispravno shvatiti radnički sport, zamjera im se što smatraju da je zadatak Radničke sportske zajednice od sporednog značaja u političkoj borbi. Taj broj završava sa željom redakcije da list postoji 'na mnogoj ljeti'. Četrnaesti broj nikada nije objavljen, ali mnoga od pitanja koja su u zaživjela u trinaest brojeva Radničkog sportskog lista na mnogoj ljeti nose svoje upitnike. ●

GORSKI KOTAO

PIŠE Valentina Vukadinović

Pita od sira

Već znate da u Gorskem kotlu možete pronaći zanimljive i starinske recepte. Pita od sira je klasik među kolačima, no ovo je malo drugačija varijanta poznate slastice. Recept je iz stare bilježnice koju s veseljem proučavam. U tu bilježnicu zapisala ga je MERICA MAJETIĆ, a puni naziv mu je Pita od sira s narodnim brašnom. Vrlo je ukusna, kore su prhke i hrskave, a punjenje je baš sočno. Da vam dočaram kako ti recepti izgledaju, prenosim zapis kako je napisan:

'Uzme se 15 dg masla (topljenog maslaca), 30 dg narodnog brašna, 6 žlica šećera, 2 žlice mleka, 1 žlica rakije, malo korice od limuna, jedno jaje i trun soli. Od ovoga zamijesi se gladko tijesto i stavi se na hladnom mjestu počivati pola sata. Sada se uzme teplija, polje se hladnom vodom, zatim ocijedi, a tijesto se razdijeli na 2 dijela, razvalja. Jedan dio se stavi na dno teplije, a drugi dođe ozgora. Namaže se po vrhu sa mlekom ili jajetom, izbode se sa vilicom na više mjesta i stavi peći. Nadjev od sira: U čvrsti snijeg od 3 bjelanjaka lagano izmešaj zdrobljeni sir, 1 šaku cveba, 3 žlice šećera. Ako se imade dosta jaja, mogu se i žutanci staviti u nadjev.'

Prva nedoumica mi je bila narodno brašno. Znam za narodno pšenično brašno tip 850, ali nisam sigurna na koje brašno se odnosi taj naziv onog doba. Zato sam odlučila staviti oštrot, koje uvijek koristim kada radim pite. Maslo nisam uspjela kupiti pa sam koristila svinjsku mast, a možete staviti i maslac. Cvebe (groždice) ne volim u kolačima pa sam ih izostavila. Nadalje, domaćica ne navodi količinu niti vrstu sira pa sam i tu improvizirala i stavila domaći, meki kravljji sir s vrhnjem. To je kolaču dalo sočnost. Ne navodi se ni koliko dugo se peče niti na kojoj temperaturi pa sam kolač pekla kao i sve ostale pite.

Sastojci za tijesto
300 g oštrog brašna
150 g masti (ili maslaca)
110 g šećera
1 vanilin šećer
prstohvat soli
1 jaje

korica limuna
1 žlica rakije
2 žlice hladnog mlijeka

Za nadjev od sira
400 g mekog kravljeg sira s vrhnjem
3 jaja
60 g šećera
korica limuna

Preparacija

U posudu stavite brašno i prstohvat soli pa dodajte hladnu masnoću. Natrljajte rukama da dobijete pjeskovitu smjesu. U smjesu dodajte obje vrste šećera, jaje, mlijeko, rakiju, koricu limuna i zamijesite glatkog tijesta. Ne miješate dugo, dovoljno je da se sastojci sjedine u kompaktnu masu. Podijelite tijesto na dva dijela i malo spljoštite u oblik palačinke, zamotajte prozirnom folijom i ostavite u hladnjak na barem pola sata.

Za to vrijeme pripremite nadjev. Odvojite bjelanjke od žumanjaka i istucite čvrst snijeg. Žumanjima dodajte šećer i koricu limuna pa izradite u glatku smjesu. Dodajte svježi sir i miksajte dok ne postane glatko. Špatulom umijejte snijeg od bjelanjaka.

Zagrijte pećnicu na 200 stupnjeva. Kalup za pite namažite masnoćom i pospite brašnom ili obložite masnim papirom za pečenje. Jedan dio tijesta razvaljajte u krug pa pomoću valjka prenesite u kalup. Uredite rubove i uklonite višak tijesta. Na podlogu od tijesta rasporedite nadjev. Razvaljajte drugi dio tijesta pa ga opet pomoći valjka prenesite i prekrjite pitu. Odstranite višak tijesta koji možete iskoristiti za ukrašavanje. Ja sam rezačem za keksiće rezala krugove koje sam zalijepila po rubu. Dodala sam i listiće badema za dodatnu hrskavost. Površinu pite izbodite vilicom, premažite pitu mlijekom i stavite peći na 200 stupnjeva nekih 30 minuta. Nakon toga smanjite na 180 stupnjeva pa pecite još 10-ak minuta dok pita ne porumeni. U pečenju će se pita napuhnuti no kasnije će opet splasnuti pa se nemojte zabrinuti. Možete ju posuti šećerom u prahu kada se malo prohladi.

Dobar tek! ●

IMPRESSUM

Godina III / Zagreb | petak, 22/09/2023

Nada #043

Društveni magazin

SDF srpski demokratski forumIZDAVAČ
Srpski demokratski forum
Andrea RadakZA IZDAVAČA
Jelena NestorovićGLAVNA
UREDNIKA
NOVOSTI
Andrea RadakUREDNIKA NADE
Tamara OpačićREDAKCIJA
Nikola Bajto, Vedrana Bibić,
Katarina Bošnjak, Nina
Čolović, Anja Kožul,
Ivana Perić, Olja Savičević
Ivančević, Anja Vladisavljević
i Valentina VukadinovićGRAFIČKI UREDNIK
Ivica DružakDIZAJN
Parabureau /
Igor Stanisljević
i Tena KrižanecNada je financirana sredstvima
Savjeta za nacionalne manjine
Vlade Republike HrvatskeREDAKCIJA
Draškovićeva 25
10 000 Zagreb
nada@sdf.hr
www.sdf.hr

Živimo, radimo i dobro
nam je – Dragan i Danica
Cvjetić

Kako se kadio čovjek

**U čadavim i masnim pogonima izgrađivali
smo se kao ljudi i nema tog životnog
fakulteta koji bi nas toliko naučio
o životu i međuljudskim odnosima,
kaže Dragan Cvjetić koji je radni vijek
proveo u Željezari Sisak**

DVA je desetljeća danas 65-godisnjeg Draga Cvjetića radio u sisačkoj Željezari, a u Sisku je i živio sve do 2000., sretan što na posao ne mora putovati iz rodnog Žirovca koji je napustio još kao mladić. No na početku novog milenija, njegovi su zdravstveni problemi kulminirali do tolike mjere da je bio prisiljen otići u invalidsku mirovinu. Supruga Danica bila je zaposlena u sisačkoj Elektro, pa su isprva nastavili živjeti u tom gradu unatoč znatno manjim primanjima. Dvije su se godine nekako snalazili, razvlačeći prihode najbolje što su umjeli, no onda su ih teškoće ponukale da dostojanstveniji život potraže u banjaskim brdskim predjelima.

— Od ženine se plaće u Sisku nije moglo preživjeti, a ja sam primao nekaku crkavici od mirovine. Više se ne sjećam koliku: znam da je nakon uplate trebalo tek dva-tri dana da se moj račun posvema isprazni. U rodni se Žirovac nisam želio vratiti, nekako je bio daleko od svega. Uzakala nam se prilika da povoljno kupimo jedno imanje u Kozaperovici, pa smo bez puno premišljanja odlučili započeti novi život u novoj sredini. Da se nisam početkom 2000-ih razbolio, odnosno da sam bio radno sposoban još bar desetak godina, od Željezare bih sigurno dobio kakav stan. Ovako ništa, morali smo se drugaćije snaći. A moja djedovina u Žirovcu sve više propada, kuću i imanje u gotovo posve pustom selu gutaju drača i trnje — objašnjava Dragan.

I ratne turbulencije s početka 1990-ih zatekle su Cvjetiće u Sisku. To su mračno razdoblje proveli na svojim radnim mjestima, ni ne pomisljavajući napustiti ih unatoč manjim neprilikama i verbalnim sukobima sa sugrađanima i kolegama. Nevolje su ignorirali ili uspješno izbjegavalii. Njihova odluka da ostanu u svojoj zemlji i, pošteno radeći, poštuju njezine, najvećim dijelom nove regule, pravila i propise bila je čvrsta. — Radio sam s ljudima muslimanske, romske i hrvatske nacionalnosti, a za većinu drugova nisam ni znao koje su nacije sve dok ispotiha, pred rat, nije započelo prebrojavanje po toj osnovi. Čak su mi djecu vršnjaci znali tu i tamo provocirati, no znao sam da je to više pitanje njihova kućnog od-

goja nego istinske netrpeljivosti. Eto, kad se danas sretnem s bivšim kolegama, nikad se ne pitamo za naciju, samo za zdravlje i porodicu. Pa popijemo pokoje piće u ime tih starih, dobrih vremena — kaže Dragan.

Ipak, dvadeset godina u nekadašnjoj Vlađaonici bešavnih cijevi sisackog industrijskog giganta, ostavilo je duboke tragove u životu našeg sugovornika, koji danas s velikim žaljenjem prati tužnu sudbinu nekad moćnog radnog kolektiva koji je prehranjuvao generacije Banijaca.

— Sa svojim podružnicama u Topuskom, Glini-Matijevićima i Novskoj Željezaru je imala 13 tisuća radnika. Danas u pogonima radi jedva par stotina ljudi, a da bilo koga piše tko je vlasnik, nitko pojma nema: petljali su oko Željezare Rusi, Mađari, Talijani i vrag zna tko sve ne. Uglavnom, tkogod bi zasjeo u vlasničku fotelju, samo bi smanjio broj radnika, i to ne za njih par nego za stotine, pa i tisuće. Nikad više nekadašnjih dobrih vremena, one radničke solidarnosti i elana, bojim se. U čadavim i masnim pogonima kovali smo se i izgrađivali smo kao ljudi. Nema tog životnog fakulteta koji bi nas toliko naučio, barem o životnim stvarima i međuljudskim odnosima. Mladići su u takvom okruženju preko noći sazrijevali u muškarce sposobne prehraniti i njegovati svoju obitelj te pravilno odgajati djecu — objašnjava nam.

Cvjetići imaju kćer Željku koja i dalje živi u Sisku te sina Dragoljuba koji s porodicom živi u Glini: oboje djece često posjećuje roditelje, pomažući im kad god zatreba i stoga što im je rad na seoskom imanju svojevrsni odmor od svakodnevnice. Premda se rijetko žale na svoje sadašnje životne okolnosti, Dragana i Danicu podjednako zabrinjava ista stvar.

— Kada smo prije više od dvadeset godina kupili ovo imanje i doselili u Kozaperovicu, bilo je naroda u svim okolnim selima: Klansnicu, Gradcu, Brestiku. No kako vrijeme odmiče, ljudi sve brže nestaju odavde. Otako smo tu, bio sam na više od stotinu sahrana i ispraćaja, a na vjenčanju tek jednom, i to prije petnaestak godina. Ni krštenje nekog djeteta nisam ovdje doživio. To vam je slika naše Banje, nestaju ljudi. U rodnom mi Žirovcu nijedno dijete ne ide u školu, a nekada je mjesnu pohađalo više stotina daka. Žirovac je bio općinsko središte s mjesnim uredom, poštrom, milicijskom stanicom, trgovinama i birtijama. Danas je to pustoš u kojoj ničega nije ostalo, selo je spalo na nekolicinu vremešnih povratnika. Sve nam je to donio rat, besmislen i nepravedan. Jedino što je zajedničko zaraćenim stranama su majke u crnini — iznosi nam Dragan svoja razmišljanja.

Njegova je kralježnica sada u još gorem stanju od onog koje ga je naprasno otjeralo u mirovinu, ali ga učestali bolovi ne ometaju u ustrajnosti i radu; kaže da ga kćerka ionako više boli kad odmara, pa stisne zube i strpljivo brine o šezdesetak ovaca i svinjama koje užgaja za zimske zalihe mesnih prerađevina. Tu je i dvorište puno peradi — koka, pura i pataka, a i bašča koju valja njegovati želi li se uživati u njezinim plodovima. Naravno, sve bi mu bilo puno teže, ako ne i nemoguće bez njegove vrijedne Danice.

— Rođena sam u Donjoj Čavlovici, ali me suzbina preko Siska dovela u Kozaperovicu. Nisam požalila. Ovo je sada moj dom u kojem se vrlo dobro snalazim. Uživam u mirovini što sam je zaradila u 35 godina staža. Osim toga, Dragan i ja podijelili smo poslove, pa sve dobro funkcionira: moji su kuhinja i vrt, a na njemu je stoka i živilina. Živimo, radimo i dobro nam je — zaključila je kratko Danica Cvjetić naš posjet Kozaperovicu. ■

TEA VIDOVIĆ DALIPI

Bijelci si često dopuštaju ležerni rasizam

Kada kažeš Cigan ili crn, ukazuješ na svoju privilegiranost, moć, bijelost. Izgovaranje tih riječi nanosi bol drugome. Onima koji to govore bih rekla: nemojte to raditi i naučite svoju djecu da to ne rade. Nedavno mi je jedno dijete predložilo da ljudima kada se iščuđavaju 'kako si crn ili crna', odgovorimo: 'A ti si tako glup ili glupa!'

DOKUMENTARAC 'Snajka: Dnevnik očekivanja' filmski je debi TEE VIDOVIĆ DALIPI, sociologinje koja je godinama radila na području migracija u Centru za mirovne studije. Riječ je o dugometražnom filmu koji je snimala deset godina u Hrvatskoj i na Kosovu bilježeći, od trenutka vjenčanja, odnos sa suprugom u širem obiteljskom kontekstu. Tein suprug je muzičar MIRSAD DALIPI, kosovski Rom koji se preselio u Zagreb kada ju je upoznao. 'Snajka: Dnevnik očekivanja' svjetsku je premijeru imao na slavnom Dokufestu u Prizrenu početkom kolovoza, gdje je dobio i nagradu publike, a potom je krenuo na festivalsku turneju. U kinima u Hrvatskoj možemo ga očekivati nakon zagrebačke premijere sredinom studenog. 'Snajku' je producirao zagrebački Restart u koprodukciji s talijanskim Stefilmom, Al Jazeerom Balkans i kosovskim Möbiusom.

Brak je bio čin hrabrosti – iz filma 'Snajka: Dnevnik očekivanja' (Foto: Restart)

Na početku filma kažete da vaša majka s vama nije razgovarala dva tjedna prije vjenčanja jer ste se udavali za nezaposlenog Roma i to nakon šest mjeseci poznanstva, što bi mnogi roditelji proglašili nerazboritim. No što je bilo pogubnije za roditelje, nezaposlenost ili etnička pripadnost?

Ta reakcija moje majke roditeljska je reakcija na društvo u kojem živimo jer je znala da nam neće biti lako. Mojim roditeljima nije smetala ni Mirsadova nezaposlenost ni etnička pripadnost, nego nemogućnosti koje društvo postavlja Romima. Mamu je najviše brinula bol koju bi nam društvo moglo nanijeti zato što smo drugačiji. Ali veća bol bila bi pustiti osobu u koju sam se zaljubila i u koju sam vjerovala zato što ćemo kroz život iskušavati ekonomsku nestabilnost i rasizam. Tko mi može garantirati da ne bih proživljavala veće болi s bijelim, bogatim Hrvatom? Moji roditelji su nam na kraju bili velika podrška. Na početku nismo imali druge opcije osim vjenčanja jer smo željeli biti

zajedno, a nismo mogli zbog vize. Brak je bio čin hrabrosti. Proslavu vjenčanja imali smo u Muzeju prekinutih veza, a osim procedura za sklapanje braka proučavala sam i one za razvod. Srećom, te mi nisu trebale.

Moment transformacije

Film je naslovjen 'Snajka: Dnevnik očekivanja'. Iz njega nisam stekla dojam da su obiteljska očekivanja presudno utjecala na vaše živote, pa ni da su vaše obitelji snažnije inzistirale na njihovom ispunjavanju nego što je to slučaj u velikom broju hrvatskih obitelji s obzirom na očekivanja od snaha i zetova. Varam li se?

Očekivanja su počela izvirati kada smo sklopili brak i počeli živjeti zajedno. No ta očekivanja nisu samo obiteljska, nego su se ona reflektirala i u nama. Primjerice, za običaje vezane za snajku nisam imala pojma dok nisam vidjela snajku druge obitelji kada smo prvi put posjetili Kosovo nakon vjenčanja. Vodili su je u goste i pokazivali, a ona je svima ljubila ruke. Pred mene su stavili haljinu i očekivali da učinim isto. Mirsadu je ispočetka to bilo simpatično i mislio je da će pristati na 'performans' ne bih li usrećila njegovu majku i baku. No kada sam počela otkrivati da uz tu haljinu ima cijeli niz drugih praksi u koje bih se uplela ako pristanem, moje tijelo je počelo osjećati nelagodu i izmicati se. Tu su počeli razgovori, pregovori i duboka promišljanja o tim običajima i očekivanjima. S druge strane, ekomska očekivanja bila su golem uteg za naš odnos. Preživljavali smo, a u zraku je stalno visio teret da bismo trebali slati eure na Kosovo. S vremenom sam saznala da to očekivanje nikada nije izgovoren, ali je u Mirsada usadenio odgojem i on ga je sam sebi često nametao. Takav teret, da pomažu obiteljima, viđala sam kod mnogih muškaraca koje sam susretala radeći godinama u području migracija u Centru za mirovne studije.

Unatoč razlikama o kojima gorovite, u filmu sam prvenstveno vidjela sličnosti između vas i supruga. Ne bi li partnerski odnos bio bitno teži ili nemoguć s nekim tko ima sličnije obrazovno i kulturno nasljeđe, ali ne podržava, primjerice, migrante i rodnu ravnopravnost, što su vrijednosti koje su vama važne, a mnogim muškarcima u Hrvatskoj nisu. Sudeći po filmu, vaš suprug ih svesrdno podržava. Rekla bih da ste uspjeli zahvaljujući sličnostima, a ne usprkos vašim različitostima?

Mirsad i ja zapravo imamo sličan obrazovni put. On je zbog poslijeratne situacije na Kosovu imao neprilike u redovnom školskom sustavu, ali je priliku pronašao u programima

Ekonomska očekivanja bila su golem uteg. Suprug i ja smo preživljavali, a u zraku je stalno visio teret da bismo trebali slati eure na Kosovo. To očekivanje nikada nije izgovoren, ali je u Mirsada usadenio odgojem i on ga je sam sebi često nametao

neformalnog obrazovanja koje su na Kosovu nudile brojne međunarodne organizacije. U tome smo slični, to nas je spojilo. Upoznali smo se u Ljubljani na radionici teatra potlačenih. Nažalost, zbog okolnosti morali smo relativno brzo u naš odnos uključiti i naše obitelji pa su se brže pojavile težine i očekivanja. Svakako bi bilo lakše da nismo bili opterećeni graničnim režimima, vizama i papirologijom. To su momenti koji su nas svakodnevno podsjećali na našu različitost. Ali održale su nas sličnosti – ravnopravni partnerski odnos, ravnopravni roditeljski odnos, njegovo kuhanje, moje čišćenje i spremanje, podrška i sloboda u profesionalnim ostvarenjima, otvorenost za nova iskustva unutar kulturnih razlika, feminizam. Sjećam se da me Mirsad prvi put kada sam ga posjetila na Kosovu, tjedan dana nakon što smo se upoznali u Ljubljani, odveo roditeljima. Godinama poslije priznao mi je da je to napravio zato što mu je bila važna moja reakcija na njegovu obitelj, a s obzirom na to da sam dobro reagirala – vjerovao mi je u daljnjoj izgradnji našeg odnosa. Jednako je bilo i kod mene.

U jednoj sceni sa suprugom raspravljate o uvredi koju je zbog boje kože doživio na ulici u Zagrebu. Mirsadu je dosta toga i smatra da treba uzvratiti na takve ispadne, možda čak verbalno nasilno, dok se vi tome protivite. Pred kraj filma slažete se da treba reagirati. Što vas je navelo da promjenite stav?

To je moment moje transformacije, odnosno pacifizma koji mi je bio vodilja, što se kroz godine u kojima sam svjedočila raznim oblicima nasilja prema ljudima počelo mijenjati. U toj sceni je moje zazivanje nenasilja ili točnije špotanje Mirsada zato što misli da je trebao verbalno uzvratiti zapravo rasističko, nadmoćno i nasilno. Bilo me sramota kada sam se gledala u montaži. Zapravo sam bila paradoksalna jer sam govorila kako nasilje nije dobro jer implicira novo nasilje, a to sam upravo ja napravila – Mirsad je osjetio bol, a ja sam svojom reakcijom tu bol potencirala.

Kako biste danas reagirali da čujete kakve uvrede?

Ja baš loše reagiram. Uvijek nekako zakasnim. Odgajana sam da budem dobra i fina, da ne radim probleme kako bih što bolje prošla. Ali čovjek s kojim živim puno me toga naučio. Mislim da treba reagirati tako da ljude suočimo s onime što rade pogrešno – kroz direktnu reakciju, dodir, pogled, humor. A kada to ne pomaže, mislim da treba uzvratiti istom mjerom. Kada je netko drugačiji, u bilo kojem pogledu, ljudi se fokusiraju na tu razliku i objektiviziraju je. Tu se stvara bol u onome koji je 'različit'. Jedno dijete mi je nedavno predložilo da ljudima kada se iščudavaju 'kako si crn ili crna', odgovorimo: 'A ti si tako glup ili glupa!'

Prizrenske reakcije

Svaki put mi zapara uši kada ljudi koji nisu rasisti kažu za nekoga da je Cigan, a onda se redovito pravdaju da Romi tako sami sebe nazivaju, iako Romima koje poznam još itekako smeta. Što vi na to kažete?

To je ležerni rasizam koji si bijelci dopuštaju ne bi li ispali smiješni i simpatični, a nisu ništa od toga nego rasisti. Kada netko kaže Cigan, definira se čitav jedan stav prema drugome – rasni, klasni, kulturni. Onaj koji to izgovara treba pojmiti značenje tog izraza i osvijestiti da svakim izgovaranjem implicira poziciju drugosti i inferiornosti. Kada kažeš Cigan ili crn, ti ukazuješ na svoju privilegiranost, moć, bijelost. Izgovaranje tih riječi

Foto: Privatna arhiva

Održale su nas sličnosti – ravnopravni partnerski i roditeljski odnos, Mirsadovo kuhanje, moje čišćenje i spremanje, podrška i sloboda u profesionalnim ostvarenjima, otvorenost za nova iskustva unutar kulturnih razlika, feminizam

tu, a da to ne dovodi u pitanje. Promjena se događa kada ta praksa postane norma, a ne sramota. Željela sam snimati da pokažem, da ne zaboravim, da promislim, da razgovaram. Bila sam motivirana time da nas približim. Isto je bilo i u slučaju hrvatskog konteksta. Proces sagledavanja je počeo kada sam ušla u dublje rasprave o praksama suživota sa svekrvama. Neke publike su bile tihe, ali naučili su me da i tišina mnogo govori. To me naučila moja kosovska obitelj: tišina i neverbalna komunikacija također mnogo kažu. No ako nekome treba, tu sam za razgovore. Važno je govoriti o tim temama. Zato sam i radila ovaj film. ■

montažu, to je bilo 'provarivanje' sebe same. Zahvalna sam što sam imala priliku raditi s montažerkom JELENOM MAKSIMOVIĆ koja me mnogo toga naučila o filmu. Znala sam nakon montaže doći kući i satima razgovarati s Mirsadom o onome što sam vidjela. To je transformiralo naš odnos nabolje. Uz sve to, nadam se da sam našoj kćeri ostavila temelj za buduće razumijevanje.

Često nakon što izade neko ovako osobno djelo publike ima potrebu podijeliti s autorima svoja iskustva. Događa li se to i vama i što ste iz toga naučili?

Događa se i zahvalna sam za to. Najviše sam se bojala reakcija kosovske publike, a njihove reakcije i razgovori nakon premijere bili su divni. Ljudi su me zaustavljali na ulicama Prizrena. Priče su razne – lakše, teže, jednostavnije, komplikirane. Dijelili su ih i žene i muškarci. Neki su dijelili svoja intimna iskustva, neki ona svojih bližnjih, neki su mi sugerirali da se odselimo jer će nam u drugim zemljama biti lakše. S nekim sam ušla u dublje rasprave o praksama suživota sa svekrvama. Neke publike su bile tihe, ali naučili su me da i tišina mnogo govori. To me naučila moja kosovska obitelj: tišina i neverbalna komunikacija također mnogo kažu. No ako nekome treba, tu sam za razgovore. Važno je govoriti o tim temama. Zato sam i radila ovaj film. ■

ИНФОРМАТОР

Грађани на комеморацији у Медаку (Фото: Сандро Лендлер)

Уништавање живота

У акцији је од 9. до 11. рујна 1993. убијено најмање 70 људи, већином цивила. Зло је у неколико дана трајно уништило живот у тим селима, казао је на комеморацији у Медаку Милорад Пуповац

Aкција Медачки цеп трајно је промијенила Теслин крај за све, нарочито за Србе, посебно из села Почитељ, Читлук и Дивосело – казао је предсједник СНВ-а и СДСС-а, саборски заступник Милорад Пуповац на комеморацији за српске жртве те акције одржаној у селу Медак.

— У акцији је од 9. до 11. рујна убијено најмање 70 људи, већином цивила. Зло је у неколико дана трајно уништило живот у тим селима – рекао је Пуповац. О акцији данас службене адресе говоре само слављенички, вођена је на начин 'да нема заробљених, нема живих и да нема трагова живота'. Говорећи о претходном, државном обиљежавању 30. објетнице акције, Пуповац је изјавио да је 'штета што нитко од оних који су тада говорили није имао унутарњу потребу присјетити се страдања људи која је акција проузрочила'.

— Није нам циљ на било чију стране ваге додати злочин више – рекао је предсједник СНВ-а и додао да ће учинити све да представници СНВ-а, односно Срба из Хрватске буду у листопаду у Широкој Кули на комеморацији за Хрвате жртве ратног злочина који су над њима починили 1991. године припадници српског народа, као што су били у Оточцу, Вуковару и бројним другим мјестима злочина над Хрватима.

Предсједник Антифашистичке лиге Зоран Пусић утврдио је да су злочин починили припадници Хрватске војске који су вљада мислили да то раде у име Хрватске. Због тога би на комеморацији прије свих требали бити представници Владе и Хрватске војске, који би 'требали поручити да је једини веза коју Хрватска има с таквим злочином и злочинцима она правосудна'. — Правосудни поступци за злочине у Медачком цепу ишли су тешко и споро,

поједине изречене казне биле су испод законског минимума. Искуство злочина у Медачком цепу, али и других злочина, треба пренијети младима да науче нешто из искуства старијих, а не да уче на властитој кожи. Ми смо били лоши ученици – рекао је Пусић. Као предсједник афл-а закључио је да је акција била плод 'циљане намјере етничког чишћења, што је фашизам у најгорој фази'.

Посебни савјетник предсједника Србије за нестале ВЕРАН МАТИЋ за злочине почињене у Медачком цепу констатирао је да су судски утврђени до најбруталнијих детаља. Комеморацији су присуствовали велепосланица Републике Србије у Републици Хрватској ЈЕЛЕНА МИРИЋ и доктор Личко-сењске жупаније, представник Срба, МИЛАН УЗЕЛАЦ.

У данима уочи комеморације Српско народно вијеће је у сурадњи с Иницијативом младих за људска права, организирало едукативну посјету Медачком цепу. У склопу ње су полазници, студенти и студентице, посетили данас махом пуста села, разговарали са свједоцима збивања и члановима обитељи жртава.

■ Тихомир Поноч

Приоритет: вијећа

Вијећа и мањински представници имају битну улогу, рекао је нови предсједник Савјета за националне мањине Тибор Варга на првој сједници Савјета у новом сазиву

Yовом мандату, приоритет рада Савјета за националне мањине ће рад вијећа и представника националних мањина, речено је на првој сједници Савјета у овом сазиву, одржаној 14. септембра у згради Владе у Загребу.

— У свом мандату имам циљ да станемо иза вијећа и представника националних мањина – рекао је нови предсједник Савјета ТИБОР ВАРГА, истичући да ће, као и до

сада, Савјет подржавати ширење културне аутономије мањина и омогућавање равноправног приступа у друштву. Најавио је организирање округлих столова и радионица, заједно с локалном самоуправом, како би се ојачао положај вијећа.

— Цијели Уставни закон је направљен тако да Савјет буде кровно тијело, а то тијело мора имати ноге – једна нога су саборски заступници, а друга вијећа и представници националних мањина – нагласио је Варга и подсјетио на своје 15-годишње искуство у Стручној служби Савјета за националне мањине.

— Избори за мањинске представнике одржани су почетком свибња ове године, а због тешкоћа око регистрације процес уписа у регистар још није завршен, што значи да новоизабрани предсједници вијећа немају овласти за заступање. Јавља се и проблем неисплаћивања трошка – казао је Варга.

Накнаде члановима вијећа и представницима националних мањина у Загребу смањене су с 50 на 30 посто накнаде вијећнику у градској Скупштини. Такођер је упозорено да сви чланови вијећа добијају исту награду, независно о активностима и учешћу у раду, па је свеједно долази ли нетко на сједнице или не долази. Државни тајник у Министарству управе и правосуђа ЈУРО МАРТИНОВИЋ обећао је наставак сурадње са Савјетом. Истакнуо је улогу новоформиране Управе за људска права, националне мањине и етику те казао да су заостаци везани за упис у регистар формалне природе.

— До сада је извршено 495 уписа у регистар вијећа те координације вијећа и представника – рекла је замјеница предсједница Управе ДАНИЈЕЛА ГАУБЕР. Договорено је да предсједник Савјета самостално доноси одлуку о исплатама у висини до 6.636 евра, у оквиру одлуке о расподјели средстава коју Савјет доноси на годишњој разини, а чланови су одобрили пренамјене средстава које су тражиле неке мањинске удружење. Представљени су и нови чланови Савјета – нови потпредсједник МИЛАН ВУКЕЛИЋ из редова српске јединице, ЗОРАН ФЕРБЕР из жидовске и МАРИЈА МЕЛЕШКО из укrajинске јединице.

Подсјетивши да је низ година активан у српској јединици, прије свега на пословима образовања, Вукелић је нагласио да је Савјет аутономно тијело које даје важан допринос развоју националних мањина и подсјетио на улогу АЛЕКСАНДРА ТОЛНАУЕРА који га је водио од оснивања. Подсјетимо да је други потпредсједник Савјета ВЛАДИМИР ХАМ из њемачке националне мањине,

Савјет за националне мањине у новом саставу

а чланови Савјета су такођер ДАРКО ШОНЦ из словенске, ИСХАК ХОЦИЋ из бошњачке, ЗОРИЦА ВЕЛИНОВСКА из македонске, ЗВОНКО КОСТЕЛНИК из русинске, БРАНКА БАКСА из словачке, БРУНО БЕЉАК аустријске, те ДАНИЛО ИВЕЗИЋ из црногорске националне мањине. Уз њих, у Савјету је и осам саборских заступника националних мањина.

■ Н. Јовановић

Политика нетрпељивости

Оно што се додило Ромима у Другом свјетском рату посљедица је вишестојеће негативне политике према њима, нагласио је Данијел Војак на отворењу изложбе о геноциду над Ромима

Yпросторијама Ромског едукативно-културног центра у Савезу РХ 'Кали Сара' у Загребу, отворена је изложба '19. свибља 1942. – Геноцид над Ромима у Независној Држави Хрватској/Самударипен' чији је аутор повјесничар Данијел Војак уз стручну сурадњу Сунчице Наградић Хабус и Роверта Коренита.

Тема изложбе, организиране у години предсједања Хрватске Међународним савезом за сјећање на холокауст (ИХРА), страдање је Рома у Другом свјетском рату које је једна од средишњих точака у повјести ромског становништва.

— Нацистичке власти су уочи и за вријeme Другог свјетског рата проводиле геноцидну политику према Ромима с циљем њиховог истребљења, какву су водиле и нацистичке земље савезнице у Европи, а једна од њих била је и ндх. Зато је изложба фокусирана на изнимно важан датум у страдавању Рома. Усташке власти су убрзо по преузимању власти почеле проводити геноцидну политику темељену на расним законима. Врхунац прогона догодио се 19. свибља 1942. кад су власти ндх, односно Министарство унутарњих послова, војска и полиција, донијеле одлуку да се сви Роми из ндх депортирају у јасеновачки сувстав логора – рекао је Војак те додао да су војска и полиција у томе имале здушну помоћ локалних власти и дијела неромског становништва.

Према подацима Спомен подручја Јасеновац, укупно је у јасеновачком логору убијено 16.173 Рома, док је од процијењених 30.000 Рома с подручја ндх према више извора остало живо тек тристојињак, половина у Хрватској, половина у БиХ. Нагласио је и важност повјесног контекста односа према Ромима. Изложба садржи 22 панела на којима су у десет тема дани бројни подаци о животу Рома и притисцима над њима. У стоећима након досељења на подручје данашње Хрватске прије око 700 година, Роми су били схваћани као егзотичан народ, али су с временом, а то се усталило у 17. стоећу и касније, као другачији били жртве разних прогона, па

их се чак вјешало ако би били ухваћени у краји.

Да би се имало контролу над њима, одређивани су им комесари; тако је крајем 17. вијека МИТРОФАН ПОПОВИЋ, викар манастира Ђелије био одређен за 'директора рацких цигана', а сличне функције додјељиване су и касније. МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА И ЈОСИП II. ромско су питање покушали ријешити просвеђењем: забрањили су им да буду номади, за сваки случај одузимали им кола и коње. Забрањили су им међусобну женидбу, па су се тако морали женити и удававати за припаднице и припаднике других народа, с тим да су им власти морале исплаћивати мираз. Та мјера није заживјела у Хрватској јер се племству и властима није дало плаћати. Дио изложбе бави се развојем говора мржње и насиља према Ромима у Краљевини Југославији, о чему свједоче текстови у бројним новинама. Ипак, највећи дио бави се страдањем Рома у ндх почевши од ликвидација током 1941.; доносе се бројни документи, као и новинске странице испуњене мржњом. Изложба се бави и отпором; бројни су Роми били у партизанима, а дали су и народног хероја СТЕВУ ЂОРЂЕВИЋА НОВАКА, док је на подручју западне Славоније годину дана дјеловала ромска партизанска јединица јачине вода. Партизани су 1942. у шуми нашли на групу Рома који су с породицама бежали од прогона и увјерили их да им се приклуче борби.

Приказани су подаци о броју Рома по европским државама страдалих као жртве геноцида, као и укупан број њихових жртава. За Југославију се наводи 26.000 Рома жртава геноцида и укупан број од 90.000 Рома.

— Од првих насељавања до страдања у рату, Роми су били интегративни дио хрватске повијести и културе. Оно што се дододило Ромима од travnja 1941. до svibnja 1945. није се дододило изненада, већ кроз вишестојетну негативну политику према њима, односно ономе што ми у Хрватској називамо 'антиромски расизам и дискриминација', а у Европи 'антициганизам' — нагласио је Војак.

Изложбу, којој је присуствовао велик број дипломата, представника институција и знанствених радника из земље и свјета отворила је предсједница 'Кали Саре' СУЗАНА КРЧМАР.

■ Н. Јовановић

‘Бранкови дани’

Најбоље оцењени литерарни и ликовни радови биће награђени на свечаности затварања манифестације, 1. октобра

Cвечаним програмом у којем су учествовали ученици ош Драгутин Тадијановић, вуковарске Гимназије у настави на српском језику и ћириличном писму, наступом Вуковарског српског певачког друштва Јавор те беседом о песнику-романтичару Бранку Радичевићу коју је припремила професорка српског језика у ош Никола Андрић, Тијана

БЕЗБРАДИЦА, 17. септембра отворена је 17. Културно-духовна манифестација 'Бранкови дани у Вуковару'.

Циљ манифестације, коју је установио протојереј-ставрофор ЈОВАН РАДИВОЈЕВИЋ, касније трагично страдао у саобраћајној несрећи, је да кроз неколико тематских целина укаже на значај и допринос пре-рано преминулог песника Алексија Бранка Радичевића (1824. – 1853.). Песникова је мајка Ружица била пореклом из Вуковара и неке од најлепших песама написао је управо на Доброту води, месту где се, покрај Храма Преподобне матере Параклесе и одржавају програмски дани.

— Данас смо се сабрали у заједништву да запалимо свећу воштаницу за Бранка Радичевића и да се присетимо његовог кратког или плодоносног живота – рекао је у име Организационог одбора, протојереј-ставрофор, Миљен Илић, старешина Храма Преподобне матере Параклесе. Изразио је задовољство што је манифестација сваке године добро посвећена и што велики број ученика узима учешће.

Као и ранијих година, Манифестација је и ове садржавала различите програмске садржаје, са намером да младе потакне на игру, плес и стваралачки дух. Тако ће, уз већ традиционалне интегрисане дане ученика основних школа, за које је досад учешће пријавило пет школа, бити одржан културно-уметнички програм 'Кроз песму и игру'. Средњошколци ће, као и уназад две године имати прилику да с професорима у оквиру Часа на отвореном говоре о улози Бранка Радичевића у српском песништву, а потом се исказују учешћем на Спортским олимпијским играма.

— Намера нам је била да спојимо учење са рекреативним садржајем и тако мла-

Са отворења манифестације

дима програм учинимо атрактивнијим – рекао је отац Миљен. Већ од прве године одржавања 'Бранкових дана у Вуковару', непосредно пред почетак Манифестације расписује се конкурс за литерарна и ликовна остварења ученика основних и средњих школа, о чијем квалитету и селекцији одлуку доноси посебна комисија, коју углавном чине професори српског језика и књижевности, те чланови Организационог одбора. Ове године, како је рекао вуковарски парох Илић, тема за литерарне и ликовне радове ученика основних школа биће 'Јунак дана', док ће средњошколци своје умеће писања и сликања исказати кроз тему 'Прошлост као темељ будућности'. Најбоље оцењени литерарни радови биће награђени на свечаности затварања манифестације, 1. октобра, наградом 'Ружица Радичевић', а ликовни наградом 'Мина Каракић'.

С обзиром да се идуће године навршава 200 година од рођења Бранка Радичевића, а манифестација доживљава пунолетство,

Objavljeni oglasi o otvaranju ispravnog postupka za novoosnovane zemljišne knjige

U Hrvatskoj su u toku postupci osnivanja, obnove i dopune zemljišnih knjiga za određene katastarske općine. Postupak osnivanja zemljišne knjige za katastarsku općinu ili neki njezin dio provodi se kada zemljišta te katastarske općine nisu upisana ni u jednoj zemljišnoj knjizi. To se posebno odnosi na dijelove Hrvatske gdje je vođen samo katastar, a ne i zemljišne knjige.

Zemljišne knjige su javne knjige u koje se upisuju podaci o pravnom stanju nekretnina mjerodavnom za pravni promet (pravo vlasništva, pravo služnosti, založno pravo, etažiranost nekretnine, hipoteke, krediti). Izvadak iz zemljišne knjige (vlasnički list) prikazuje činjenično i pravno stanje nekretnine u trenutku izdavanja izvataka te je on jedini dokaz o pravu vlasništva na nekoj nekretnini. Na temelju izvataka iz zemljišne knjige sklapaju se svi pravni poslovi vezani uz nekretnine (ugovori o darovanju, kupoprodaji, zaloga); izvadak kao dokaz potreban je i u nekim drugim postupcima (npr. prijava prebivališta ili boravišta, ishođenje kojeg drugog prava).

Zemljišna knjiga je osnovana ili obnovljena onoga dana kada sud odlukom o otvaranju zemljišne knjige ili dijela zemljišne knjige utvrdi da su sastavljeni svi zemljišnoknjizi ulošci za koje se provodio postupak. Oglasom o otvaranju zemljišne knjige za određenu katastarsku općinu pozivaju se zainteresirane osobe da mogu ostvariti uvid u novoosnovanu knjigu u radno vrijeme općinskog suda i putem internet pretraživača www.prawosudje.hr ili www.osn.zemljišna-knjiga.hr.

Danom objave oglasa otvoren je ispravni postupak za novoosnovanu zemljišnu knjigu pa sve zainteresirane osobe koje smatraju da bi trebalo u te knjige upisati nešto što nije upisano ili da bi trebalo izmijeniti, nadopuniti ili izbrisati neki upis ili njegov prvenstveni red, pozivaju se da stave općinskom sudu svoje prijave prijedloga za upise odnosno svoje prigovore postojećim upisima ili prvenstvenom redu u roku određenom za ispravak. Red prvenstva znači da raniji upis uživa prvenstvo u odnosu na kasniji, tj. tko je ranije zatražio upis u zemljišne knjige.

Prijave i prigovori podnose se općinskom sudu elektronički putem javnog bilježnika ili advokata. Ukoliko prijave i prigovori nisu podneseni elektronički putem Zajednič-

kog informacijskog sistema iste će se odbaciti. Rok za prijave se ne može produžiti niti se može dopustiti povrat u prijašnje stanje. Ako u određenom roku zainteresirana osoba propusti podnijeti prijavu, odnosno prigovor predstoji joj da tužbom zahtijeva brisanje nevaljanog upisa.

Da li su objavljeni oglasi za vašu katastarsku općinu možete pratiti i na Internet stranicama:

<https://sudovi.hr/hr/priopcenja-i-obavijesti?q=hr/priopcenja-i-obavijesti&page=1>

<https://sudovi.hr/hr/osnzg/o-sudovima/oglasi-zemljišnoknjiznog-odjela>

Možete i direktno kontaktirati nadležni općinski sud preko internet stranice <https://sudovi.hr/hr/o-sudovima/sudovi-republike-hrvatske> gdje ćete sazнати radna vremena i adrese općinskih sudova i njihovih zemljišnoknjizi odjela (gruntovnica). Npr. želite kontaktirati Zemljišnoknjizi odjel Općinskog suda u Gospicu sa sjedištem u Gračcu. Nakon što otvorite internet stranicu <https://sudovi.hr/hr/o-sudovima/sudovi-republike-hrvatske>, na padajućoj traci Sudovi republike Hrvatske kliknite na Općinski sud u Gospicu, potom na gornjoj traci lijevo kliknite na 'o sudu', zatim na lijevoj plavoj padajućoj traci pronadite 'kontakti' i kliknite na +, koji se nalazi desno od 'kontakti' i pojaviće se Kontakti Zemljišnoknjizi odjeli, kliknite i pojavit će se adrese, telefoni i radno vrijeme Zemljišnoknjizi odjela (gruntovnice).

Spisak javnobilježničkih ureda, adrese, kontakt telefone, e-mail adresu i radno vrijeme možete naći putem web stranice: <https://www.hjk.hr/Uredi>

Spisak odvjetnika/advokata u Hrvatskoj, adrese, kontakt telefone i e-mail adresu možete naći putem web stranice: <http://www.hok-cba.hr/hr/imenic>

Uvid u zemljišne knjige možete ostvariti i uz pomoć pravnih savjetnika Srpskog narodnog vijeća, kontakt brojevi dostupni na internet stranici SNV-Kontakti-Pravna pomoć: Kontakti – Srpsko Narodno Vijeće – SNV.

ИНФОРМАТОР

организатори су најавили обележавање 'Бранкових дана' на вишем нивоу.

■ Сенка Недељковић

Сурадња градова

На отворени натјеџај послан је заједнички пројекат Белог Манастира и Сомбора за унапређење сustava цивилне заштите

СЕДАМ мјесеци након прве посјете, градоначелник Томислав Роб с представницима Града Белог Манастира, поновно је у био радној посјети Граду Сомбору. Том приликом, на отворени натјеџај 'Интерег ви-А иПА Програм Хрватска – Србија 2021 – 2027. – 1. Позив на доставу пројектних приједлога', послан је заједнички пројекат 'Унапређење сustava цивилне заштите новим уређајима и опремом за кризне ситуације'.

Носитељ пројекта је Град Сомбор, а сам пројекат усмјерен је промицању прилагодбе климатским промјенама и спречавању ризика од катастрофа. Томе је претходила прва посјета у јануару ове године, када је делегација Града Белог Манастира у сastаву: градоначелник Томислав Роб, његови замјеници Горан Хес и Светлана Жарковић те стручна сурадница за пројекте Ана Ребрина и равнatelј Барањске развојне агенције Дејан Неф, посетила је Град Сомбор, где је у простиријама Градске управе разговарала са сомборским градоначелником Антонијем Ратковићем и његовим сурадницима Браниславом Сврцаном, Михаелом Плацом, Иваном Шимуновим и Исидором Климпф. Тај иницијални радни

Градоначелници Томислав Роб и Антонио Ратковић

састанак одржан је на тему заједничких пројеката прекограницичне сурадње два града у оквиру иПА-програма, као и других прекограницичних позива. У склопу те посјете домаћини су гостима у Великој скupštinskoj сали представили чувену слику 'Битка код Сенте' ФЕРЕНЦА Ајзенхута (1857. – 1903.), која је ту постављена далеке 1898. године и која је највеће уље на платну (4 x 7 метара) не само у Србији, већ и на простору бивше Југославије.

■ Јован Недић

Дан кулина

опг Станковић од прошле године на брањеварско Крижево организира дан отворених врата Куће барањског кулена

ВЕЋ три године у беломанастирском приградском насељу Брањином Врху, народски званом Бр(е)њевар, постоји Кућа барањског кулена. Она има укупну површину од 365 m², а састоји се од простора за производњу кулина те простора за дегустације, презентације и едукације о најпознатијем традиционалном барањском сухомеснатом производу. Погон за прераду меса има пет одвојених јединица потпуно опремљених стројевима за мљење, мијешање и пуњење меса, а ту су и коморе за ферментацију те хладно димљење и сушење кулина.

Једну од тих пет јединица користи беломанастирски ОПГ-а Станковић, који воде натурализирани Барањац поријеклом из Славоније Слободан Станко-

Стана Немет и Стипо Бенак Шемењата

вич и његова супруга Љубица, звана Јупка, поријеклом из старе рацке оптантске породице Кресић. Њих двоје не само да спадају међу најпознатије производи барањског кулина, кулинове секе и кобасица, него се марљиво брину о презентацијском простору у Кући барањског кулена, и то организирајем разних догађања усмјерених на промоцију барањског кулина и Барање у цјелини.

За разлику од Белог Манастира, који има мјешовито становништво, а прије стотијак година имао је изразиту њемачко-српску (барањски речено: швапско-рацку) већину, Брјевар је шокачко насеље, које 14. септембра прославља мјесни 'кермен' (црквени год) везан за жупну цркву и црквени празник Узвишење светог Крижа. У таквим околностима, ОПГ Станковић од прошле године на брањеварско Крижево организира дан отворених врата Куће барањског кулена, припрашен да домаћински дочека сваког позваног и случајног госта те да им покаже како се производе кулини и да им омогући дегустацију и набавку не само месних прерађевина, него и домаћих производа других ОПГ-ова: поврћа, зимнице, вина и љешњака.

Но, да не би све остalo само на гошћењу и дегустирању, организиран је и пригодан програм који је водила СТАНА НЕМЕТ, новинарка српског Радија Банска коса, а у коме је главни дио припао Брјеварцу СТИПИ БЕНАКУ ШЕМЕЊАТИ и промоцији његове књиге 'Барањске ужине', у којој се на двестотињак страница биљеже рецепти за припрему врло старих и нешто новијих јела из барањског паорског јеловника. Аутор Бенак, међутим, пред препуном презентацијском двораном није говорио само о садржају своје књиге, него и о повијести Брањиног Врха, мјешовитом барањском становништву и њиховим добрим односима те о специфичним барањским ријечима. А у тим областима он је добро поткован јер је аутор дводесетих књига: 'Рјечника барањског шокачког наречја' и 'Рјечника 'Аустријализми и германизми у Барањи'. Посебно је занимљива напомена да се и у барањским шокачким и рацким селима каже 'кулин', па се зато у Јагодњаку организира 'Кулинјада', за разлику од службених 'кругова' који фаворизирају облик 'кулен'.

■ Јован Недић

Пут у Бијељину

Учесници путовања из Бјеловара су разгледали више историјских и културних знаменитости

Уорганизацији Вијећа српске мањине Града Бјеловара (ВСНМ) те уз подршку Српског народног вијећа (СНВ) и Црквене општине Српске православне цркве Свете Тројице из Бјеловара, за припаднике српске заједнице организирано је једнодневно путовање у Бијељину.

Учесници су разгледали више историјских и културних знаменитости, међу којим су били манастир Свете Петке и манастир Свети Василије Острошки, споменик краљу Петру Карађорђевићу те градску управу, где су се упознали са њезином историјом. За крај путовања остало је познато Етно село Станишић где је за све излетнике приређен ручак са разгледавањем.

— ВСНМ из Бјеловара организовало је једнодневни излет у наш град. Највећи број њих је по први пут у Бијељини и ако је су

Бјеловарци у Бијељини

дити по њиховим правим утисцима, одушевљени су са оним што су обишли. Мали број њих некада прије је био у нашем граду, код пријатеља, родбине а један од њих је служио војску крајем осамдесетих у бијељинској касарни. Наше пријатеље из Хрватске провели смо кроз центар града уз неизоставно фотографисање у 'Улици кишобрана' – наведено је из Туристичке организације Града Бијељине.

■ З. В.

Закрпане рупе

Улаз у Лудбрешки Иванац, због великог оштећења био је права ноћна мора за сваког возача

Почели су радови на модернизацији цесте од Великог Поганца до Лудбрешког Иванца у дужини од око 2 километра. Радове на постављању новог слоја асфалта изводи предузеће Павлић д.о.о. према плану одржавања Жупанијске управе за цесте (ЖУЦ). Најзахтјевнији дио споменуте саобраћајнице за санацију, који је завршен, био је онај пред улаз у Лудбрешки Иванац који је дуги низ година због великог оштећења био права ноћна мора за сваког возача. Многобројним рупама и разним препрекама на задовољство самих мјештана и других грађана сада је напокон дошао крај.

— Цеста је сада одлична. До сада је било том дионицом тешко возити због великих рупа и разних покушаја поправака иза којих би остајале некаква испупчења. Жалили су се многи – рекла је Сњежана Ђурашевић из Великог Поганца. Општина Расинја, пројектом модернизације цесте, успјела је асфалтирати већину путева који пролазе кроз већи број насеља у којима живе припадници српске заједнице.

■ З. В.

Изложба икона

Иконе мањег формата је осликао осјечки сликар аматер и члан Просвјете Гран Секулић

У prostoriјама сједињеног Просвјета, пододбора Осијек, одржана је изложба икона осјечког аутара Горана Секулића. Зденко Чикара, председник осјечког пододбора, истакао је да су након дугог низа година поново домаћини изложбе икона сликара аматера и његовог дугодишиљег члана. О изложби је говорио магистар сликарства, академски сликар и иконописац из Београда Немања Марунит. Марунит је дипломирао 2005. године, а

Stogodnjak (704)

магистрирао 2009. године на факултету Ликовних уметности у Београду. Члан је Удружења ликовних уметника Србије од 2005. године, а самостални уметник од 2006. године. Члан је живописаничке радионице протомајстора ДРАГОМИРА МАРУНИЋА. Присутним се скромним речима обратио и сам аутор изложбе. На изложби је представљено укупно четрнаест икона, претежно мањег формата, рађених по узору на молитвеник. Говорници су истакнули да уметност иконографије настаје на основу одлуке Седмог Васељенског сабора одржаног у Никеји 787. године. Свете иконе које угледамо чим уђемо у неки православни храм припадају, свакако, византијској уметности. Отварању изложбе икона присуствовало је готово 50-ак чланова и гостију а, између осталих, изложби су присуствовалиprotoјереј Александар Ђурановић, осјечки парох и Драган Станковић, академски сликар и иконописац из Београда.

■ Зоран Поповић

Неуништи- ви ансамбл

Вуковарски и фолклораши са Косова и Метохије одушевили су публику у Хрватском дому

AНСАМБЛ народних игара (АНИ) скл 'Просвјета' Вуковар и Ансамбл народних игара и песама 'Венац' из Грачанице одржали су заједнички концерт у Хрватском дому у Вуковару. Оба ансамбла представила су игре свог подручја, па су се тако на репертоару домаћина нашле игре из Барање и Срема, док је гостујући ансамбл извео сплет српских игара са Косова и Метохије. Директор Просвјетиног ансамбла из Вуковара Дејан Куруцић подсетио је да сарадња датира уназад неколико година те да је овај концерт један од значајнијих догађаја, када је у питању фолклорно стваралаштво.

Ансамбл Венац до 1999. године имао је седиште у Приштини, одакле је, како је рекла директорка овог професионалног друштва, Снежана Јанковић – протеран. Неколико година деловао је у Нишу, одакле се 2003. године преселио ближе 'матици', односно у село Чаглавица покрај Приштине. Од 2008. године до данас седиште му је у Грачаницама.

— То није најадекватнији простор, али смо захваљујући помоћи Министарства културе Републике Србије успели да адаптирамо просторије Дома културе и данас имамо најхуманије услове за рад – рекла је Јанковићева, додајући како је циљ да врате стари сјај Ансамбла из 1964. године на подручју централног Косова. Говорећи о гостовањима ван граница Косова и Метохије, истакла је да је то данас отежано јер за већину земаља у окружењу требају визе. Концерт у Вуковару организовао је Просвјетин Ансамбл народних игара у сарадњи са Заједничким већем општина.

■ С. Н.

Такмичење у Боботи

Најбоља је била екипа из Габоша, а најбољи појединачац Радован Бошњак

УОГРАНИЦИЈИ Заједничког већа општина (ЗВО), у Боботи је протеклог викенда одржано четврто по реду гађање глинених голубова, на којем је учествовало десет екипа са подручја Вуковарско-сремске и Осјечко-барањске жупаније. Циљ овог ловачког и спортског окупљања био је повезивање тамошњих ловачких друштава те промоција ове дисциплине. Домаћин је било Ловачко друштво Соко Бобота, које има дугогодишњу традицију ловства од 1920. године, а према речима председника БРАНИМИРА ГАГУЛИЋА, рад није прекидало ни у најтежим годинама.

Такмичење је одржано у неколико категорија, односно оцењивани су екипа, појединачац и фер плеј. У екипној конкуренцији прво место заузела је екипа из Габоша, на друго место пласирао се Трап клуб Верац, док је трећепласирана била екипа домаћина. Најбољи појединачац био је РАДОВАН БОШЊАК, другопласиран СЛОБОДАН СТАНИСАВЉЕВИЋ, док је треће место у појединачној конкуренцији припало ДРАГАНУ ОКОВАЧКОМ. Пехаре и признања најуспешнијим екипама и појединачцима уручили су председник зво-а Дејан ДРАКУЛИЋ и председник Одбора за културу и спорт који делује при зво-у ВЕЉКО МАКСИЋ.

Идеја за једним оваквим такмичењем датира уназад пет година, рекао је Максић подсетивши да је намера зво да покрије различите сегменте спортског деловања, па и између осталог, да се задовоље потребе трап друштава, која се баве гађањем глинених голубова. Сва ловачка друштва на нашем подручју су добро организована, те адекватно брину о животињском фонду и околини, закључио је Максић.

■ С. Недељковић

Буковица у Загребу

На изложби су испреплетени различита раздобља, гласба, окуси, боје и мириси тог дијела Далмације

Кроз изложбу 'Извезене приče', која је у уторак отворена у просторијама СКД-а 'Просвјета' у Прерадовићевој 21, до Загреба је допутовао дашак Буковице. На изложби, која ће бити отворена до 7. октобра, испреплетени су различита раздобља, гласба, окуси, боје и мириси тог дијела Далмације. У Загреб их је донијело петнаестак сувремених уметника, гра-

Rad dvoje umjetnika
iz Kistanja

фичких дизајнера и глазбеника који су прошлог априла судјеловали на етнолошко-умјетничкој радионици у Буковици. У сурадњи с члановима куд-а 'Доситеј Обрадовић' и збора Фиге тада су биљежили пјесме, рецепте, легенде и специфичне проблеме тога краја те отворили питање тамошњих међуљудских односа.

— Радионица је одржана с идејом да се укаже на специфичне сличности и тако уклоне разлике међу људима који су данас тамо поприлично подијељени по националном и религијском кључу те изолирани унутар својих средина. За разлику од задарских села Ислам Грчки и Латински, где смо прије двије године одржали кустоско-умјетнички пројекат 'Умјетност приближавања', у Буковици смо кренули врло њежно, отварајући антрополошке и етнографске теме, од народних ношња, хране и других обичаја који везују људе из тога краја – каже ДАВОРКА ПЕРИЋ, кустосица 'Извезених прича'.

На изложби је тако могуће погледати видео инсталацију Гилда БАВЧЕВИЋА, који преноси домаћинску атмосферу кроз повезаност побратима Гаје и Злаје. Без обзира на њихово различито поријекло, Гајо и Злајо оснивачи су и активни судионици куд-а 'Доситеј Обрадовић' из Книна, где се народне мудrosti, пјесме и приче преносе на будуће генерације. Ту је заједнички рад умјетника МАРКА МАРКОВИЋА и Ружице КАРАНОВИЋ из Кистања, извешена парола 'Једи док има', а уз рад КАРЛЕ КУЗМАНИЋ била је изложена скрадинска торта, коју су посјетитељи на крају вечери појели.

— Један од занимљивијих радова је и 'Ла карта' Бориса Бурића и Горана Шкофића. Ријеч је о карти Хрватске с које је Буковица изрезана јер Борис ни Горан нису знали гдје се она налази. Борис је прво био купио карту за Буковицу крај Вргинмоста. Због тога су на сликовити начин одлучили приказати непознавање тога краја Хрватске, његову невидљивост и занемареност – додаје Перић.

■ Т. Опачић

22. 9. – 29. 9. 1923: на 20 година теške робије осуђен је у Београду Milutin Rađić, актер neuspjelog atentata na predsjednika vlade Nikolu Pašića, u lipnju 1923. 'Došao sam pred zgradu državnog savjeta i vidio jedan automobil kako izlazi iz skupštine. Odmah sam dotrčao do automobila i ugledao u njemu Nikolu Pašića... U novinama sam čitao Pašićeve govore i iz njih video da on ne vodi dobru politiku i da sve nesreće u zemlji polaze od njega... Kad je njegov automobil krenuo od mene ispalio sam na njega šest metaka... Politikom se nisam bavio, jedino mogu kazati da mi se dopadala ona Pribicevićeva. Radikalne sam ranije volio, ali sam kasnije bio revoltiran i njihovim radom...' izjavio је на beogradskom суду optuženi Rađić, o kojem новине pišu da je 'u sudnici bio otmjeno obučen, da je na sebi imao sivo odijelo s bijelim prugama i crne glatke cipele i čarape u boji, dok je cijelo njegovo ponašanje na raspravi odavalо inteligenciju i pristojnost.'

* у Beograd je doputovao crnogorski princ Petar Petrović Njegoš, najmladi sin kralja Nikole. Dao je intervju ovdašnjem Preporodu, navodeći da je došao u Beograd da se pozdravi s kraljem i kraljicom i da im čestita rođenje prestolonasljednika. "Vrlo dobro se osjećam u vašoj sredini, a koliko ћu ostati u Beogradu najviše ovisi o njegovu veličanstvu kralju..." O politici nije ništa želio govoriti, neprestano ističući da "želi biti samo vojnik", ali novine tvrde da je princ došao u Beograd "kako bi popravio narušene odnose između Beograda i Podgorice..."

* u 71. godini života umro je Đorđe Krasichevici, značajna politička ličnost u životu Srba u austro-ugarskoj monarhiji. Nakon završene gimnazije u Sremskim Karlovicima i Novom Sadu studirao je pravo u Grazu i Innsbrucku, a doktorirao 1875. Bio je dobrovoljac u srpsko-turskom ratu 1876. Bio jedan od osnivača Srpske banke u Zagrebu. Za vrijeme Prvog svjetskog rata živio je u internaciji.

* priča s beogradskim "vampirom" iz Bosanske ulice 61 konačno je završena. Riječ je o 17-godišnjoj djevojci, a uhvatio ju je jedan policijski agent koji je danima stražario u neposrednoj blizini famozne kuće. U neko doba noći primijetio je kako se u kući preko puta one broj 61 otvara prozor i na njemu se pojavljuje djevojka. Ubroz iza toga uslijedila je kanonada kamena koje je ona nesmiljeno bacala preko ulice, na kuću 61. Čuli su se zvuci razbijenih prozora, a i uplašeno vrištanje stanara. Policija ne odaje ime djevojke, ali u svojem izvještaju navodi da se ona za to odlučila iz – ciste znatiželje. "Ona je jednoga dana posve slučajno bacila nekoliko kamena prema toj kući, pa kad je pritom i razbila prozor, a stanari se u panici počeli skupljati u dvorištu, postala je jako radoznala. Da joj to bude što uspešnije djevojka-vampir često je mijenjala mjesto odakle će kamenje bacati, pa tako nije bila rijetkost da se digne iz kreveta usred noći i započne svoju grubu šalu..." izjavio je jedan policijski inspektor.

■ Đorđe Ličina

Duh nevremena

'Doppelganger' je knjiga za eru globalnog uspona ekstremne desnice i pužajuće fašizacije društva, fake newsa i diktata internetskih algoritama, sve sumanutijih teorija zavjere i (dez)informacijskih bablova. Knjiga za eru onoga što Naomi Klein naziva dijagonalističkom politikom, koja poprečno presijeca polje nekada jasnih razlika između desnice i ljevice

TKAKO je debitantski 'No logo' (1999) prodala u preko milijun primjeraka, svaka nova knjiga NAOMI KLEIN je događaj. Pa tako i najnovija: 'Doppelganger: A Trip into the Mirror World' – ili, u nešto slobodnijem prijevodu, 'Dvojnica: Putovanje u svijet s one strane ogledala' – dočekana je intervjuima i oduševljenim kritikama u većini važnijih anglofonih medija. Klein je utjecajna i čitana,

nju se shvaća ozbiljno. Već neko vrijeme, zapravo, nema autorice ni autora koji bi jasno i dosljedno zastupali antikapitalističke stavove, a da pritom dopiru do tako široke publike i da ih prate tako dobromjerne kritike.

Jedan dio uspjeha sigurno počiva na tome što – za razliku od NOAMA CHOMSKOG, SLOVOJA ŽIŽEKA ili nekog trećeg superstara akademске ljevice – Klein nije teoretičarka. Ona je prvenstveno novinarka, istraži-

vačica, aktivistkinja: ne zanima je toliko konceptualna razgradnja kapitalističkog sistema koliko živi primjeri, tečno izlaganje, priče s terena. Cijena takvog pristupa – bez kojeg nema popularizacije lijeve pozicije – brojna su pojednostavljenja, kao i opasnost da se u pojednostavljenju ode korak ili dva predaleko. Otprilike toliko – da kažemo odmah – Klein je, nažalost, otišla u 'Doppelgangeru'.

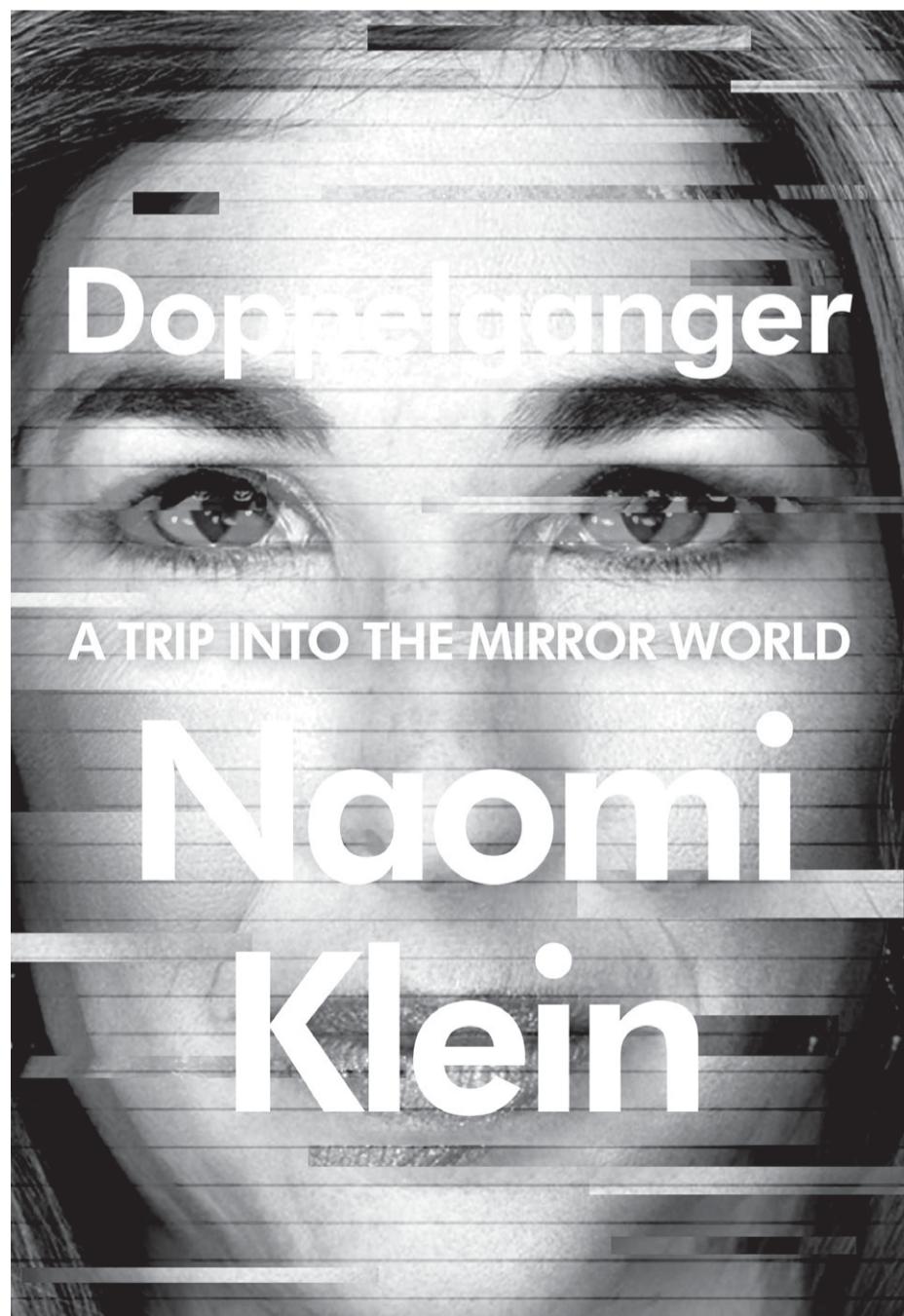
Čak i kada simplificira, međutim, ona za današnju ljevicu ostaje značajna autorica: značajna barem utoliko što označava putanju kojom se ta ljevica razvija. To je druga komponenta uspjeha: perfektan tajming u izboru tema, prepoznavanje kriznih žarišta kapitalističkog sistema, sposobnost da se uhvati duh nevremena. Baš zato se njeni ključni naslovi u retrospektivi mogu čitati kao punktovi evolucije lijeve borbe u 21. stoljeću. 'No logo' nije bez razloga postao nekom vrstom manifesta alterglobalističkog pokreta koji je u ono vrijeme izlazio na ulice Seattlea i Genove, prosvjedujući u dimu suzavaca na samitima WTO-a i G8. Knjiga je nišanila multinacionalne korporacije i lajfstajl brendove poput Nikea i McDonald'sa, slaveći razigranu subverziju reklamnih oglasa, ali je razotkrila i načinje potrošačke euforije 'postideoloških' devedesetih: proizvodnju izmještenu na svjetsku periferiju, obaranje cijene rada u utrci do dna, užase tvorničkih pogona u Bangladešu i na Filipinima. Upravo taj obrat od fascinacije zapadnjačkim konzumerizmom prema raskrinkavanju dubljih eksplotatorskih odnosa naznačit će smjer kojim glavna struja lijevog otpora kreće narednih godina.

Klein će na idućem važnijem naslovu raditi dugo pa u 'Doktrini šoka' (2007) donijeti nešto posve novo: iscrpnu rekonstrukciju globalnog pohoda neoliberalnog kapitalizma, od krvavog poroda u PINOCHETOVOM Čileu do potpune hegemonije nakon sloma evropskog socijalističkog bloka. Trijumf privatizacije i deregulacije kao ekonomsko-političkog common sensa koji je očistio ideološki horizont od bilo kakve alternative protumačit će naslovnom formulom. Neoliberalni kapitalizam, pokazuje, koristi društvene šokove koji prate svaku veliku krizu – bila ona slučajna ili namjerno izazvana, bila riječ o prirodnoj katastrofi ili o državnom udaru – kako bi metastazirao ondje gdje ga prije nije bilo, pod parolama demokracije i slobodnog tržišta. 'Doktrina šoka' nije samo

njenja najbolja knjiga, nego je bila i najbolje tempirana: samo godinu nakon njenog izlaska volstritovski spekulanti povući će svjetsku ekonomiju u duboku recesiju, a krizni šok će postati izlikom za uvodenje novih neoliberalnih mjera. Na globalnoj pozornici gledali smo tada točno ono o čemu je Klein govorila: njena knjiga, iznova, postaje pričušnikom lijevog otpora.

Sedam godina kasnije, 'Ovo mijenja sve' (2014) pomjera fokus prema drugačijoj, sveobuhvatnijoj i nemjerljivo opasnijoj krizi. Globalno zagrijavanje, čije uzroke istražuje, ubrzano vodi čovječanstvo u propast: toliko je odnedavno postalo jasno čak i medijskom mainstreamu. Jedini mogući odgovor na klimatske promjene, tvrdi Klein, promjena je sistema: individualna potrošačka odgovornost neće zaustaviti kataklizmu tamo gdje se profitna logika ne zaustavlja pred totalnim uništenjem okoliša. Zato i podnaslov knjige glasi 'Kapitalizam protiv klime', zato joj je na meti logika profita: izbor pred kojim stojimo – tumači Klein dosljedno – onaj je između kapitalizma i opstanka. A to je pouka koju će ljevica, kako stvari stoje, morati ponavljati iznova i iznova, u godinama koje dolaze.

Klein je utjecajna i čitana, nju se shvaća ozbiljno. Već neko vrijeme, zapravo, nema autorice ni autora koji bi jasno i dosljedno zastupali antikapitalističke stavove, a da pritom dopiru do tako široke publike i da ih prate tako dobromjerne kritike

Tri su naslova tako markirala tri paradigmatska šifta antikapitalističkog pokreta u posljednjih dvadesetak godina – njegovu alterglobalističku fazu na prijelomu stoljeća, kritiku neoliberalizma u godinama ekonomskе krize i sve jasnije fokusiranje na klimatske promjene – dok su preostale Kleinine knjige manje-više *filleri*: zbirke novinskih tekstova, studije slučaja ili izravne reakcije na aktualne političke događaje. Izlazak ‘Doppelganger’ zato je pratio pitanje: hoćemo li dobiti novu knjigu koja prepozna i definira puls vremena ili tek nastavak sporedne linije opusa?

Ako ničim drugim, onda svojom ambicijom, ‘Doppelganger’ se jasno svrstava u prvu grupu naslova. To je knjiga za eru globalnog uspona ekstreme desnice i pužajuće fašizacije društva, *fake newsa* i diktata internetskih algoritama, sve sumanutijih teorija zavjere i (dez)informacijskih bablova. Knjiga za eru onoga što Klein naziva *diagonalističkom politikom*: širokim pokretom koji nesumnjivo maršira udesno, ali zapravo dijagonalno presijeca polje nekada jasnih razlika između desnice i ljevice, pridobivajući na svoju stranu razočarane i obespravljenе kojima se ljevica više ne obraća. Točka ulaska u novonastalu ideološku zbrku pritom je neočekivano zabavna. Klein piše o tome kako je u jednom trenutku, prije desetak godina, primjetila da je ljudi sve češće brkaju s NAOMI WOLF, autoricom nekadašnjeg feminističkog hita ‘Mit o ljepoti’ (1991). U redu, zabuna nije bez razloga: i jedna i druga Naomi su angažirane autorice, fizički čak donekle slične, a usto obje na meti drže interese elita. Stvar je, međutim, u tome što se Naomi Wolf posljednjih godina pretvorila u trumpoidnu teoretičarku zavjere i heroinu američkog *alt-righta*, omiljenu gošću *podcasta STEVEA BANNONA* i ponosnu vlasnicu vatrengororužja. Kako je moguće da nekada progresivna feministkinja najednom raspreda o pogubnom utjecaju 5G mreža i uspoređuje cijepljenje protiv Covida s užasima holokausta? I kako je moguće da je mnogi – nakon svega – još uvjek uporno brkaju s Naomi Klein?

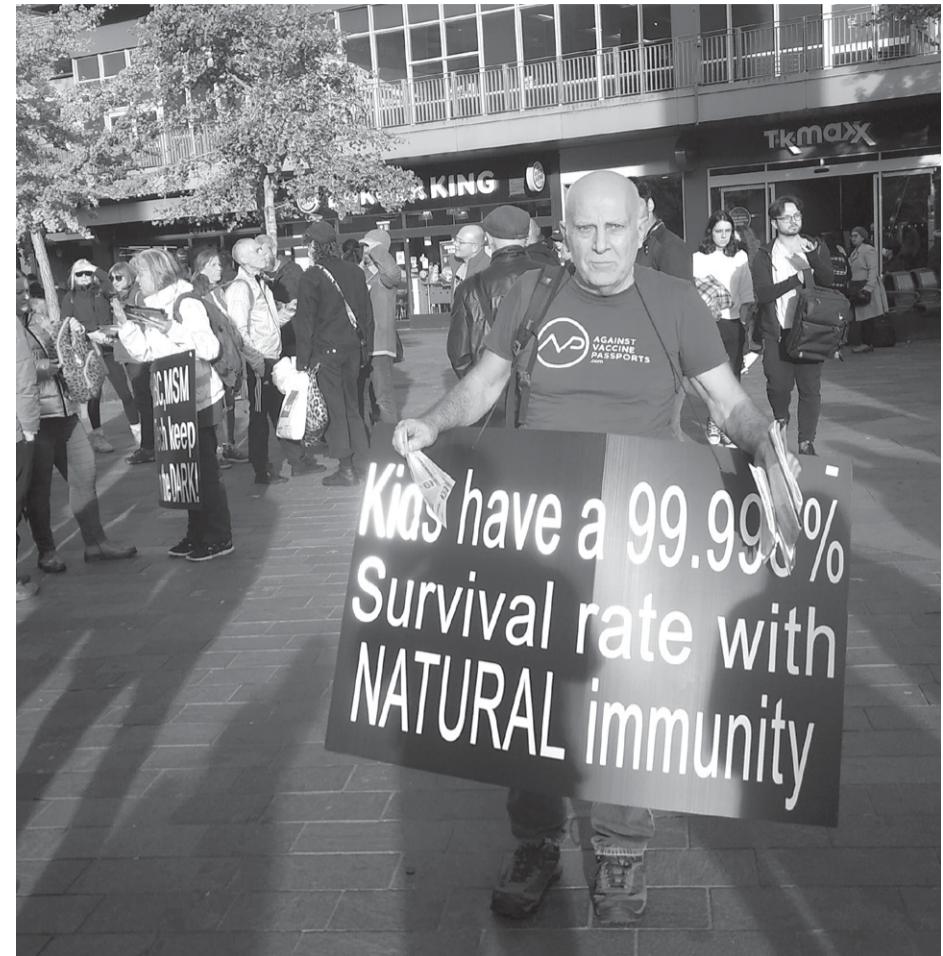
S ovim je pitanjima postavljena i scena rasprave – ovdje površno kolanje dezinformacija, ondje izgubljena politička saveznistva – a odgovori vode mnogo dalje od anegdote o slučajnoj dvojnici. Jer dok u liku svoje *doppelgängerice* Naomi Klein s nelagodom prepoznaće vlastiti odraz u iskrivljenom zrcalu, počinje shvaćati da zamjena identiteta možda i nije bila tako slučajna. Ne promatra li s istom nelagdom današnja ljevica vlastiti iskrivljeni odraz u teorijama urote svjetskih moćnika, antivakserskim prozivkama farmaceutske industrije i ostalim čudesima ‘diagonalističke politike’? Klein mahom koristi američke primjere, ali i ovdje dobro znamo o čemu govori: o ofanzivi obitelja i ultrakonzervativaca koji su preuzele alatke civilnog društva, o pretvaranju nesreće deložiranih porodica u putujući cirkus Živog zida, o antivakserskim kritikama kontradiktornih državnih mjera u vrijeme pandemije... Problem s ovakvim zrcalnim odrazima u tome je što uvjek prikazuju, ma koliko iskriven, djelić istine: trag sistemskih grešaka i propuštenih prilika ljevice da masovno mobilizira opravdano nezadovoljne ili da se pobrine za ugrožene. Nad ‘diagonalističkom politikom’ zato se ne treba gnušati, govori Klein, nego iz nje treba učiti: priča o našim *doppelgängerima* uвijek je priča o nama samima.

Postoji ipak i točka oslonca u dvorani zrcala, u svijetu u kojem populistička desnica preuzima glasove radnika, a isključivost se zaogrće diskursom slobode i demokracije. Mimikriji usprkos, razlika je i dalje tu: s jedne strane diskriminacija, s druge strane empatija; s jedne strane apsolutizam slobode

Izlaganje vrluda ekskursima o Crvenom Beču i o povijesti Aspergerovog sindroma, o cionizmu i o prozi Philipa Rotta, o Chaplinovom ‘Velikom diktatoru’ i o prosvjedima kanadskih kamiondžija. Ima tu, naravno, zabavnih paralela i lucidnih intervala, svašta se može naučiti, ali okvir p(r)opušta

socijalno izoliranih individua, s druge strane zajednička borba za obespravljenе; s jedne strane autoviktimizacija teoretičara zavjere, s druge strane preuzimanje odgovornosti za vlastite privilegije. Razlika dakle prolazi linijom između egoističnog individualizma i solidarnosti. Ili – zašto okolišati, kad već Klein to ne radi – između predatorskog kapitalizma i demokratskog socijalizma. Njenim riječima: ‘Osobno, što nikoga neće iznenaditi, mislim da konačna presuda pogoda kapitalizam: on raspiruje naše najneobazrivije, kompetitivne osobine i iznevjerava nas na svakom doista važnom koraku.’ Nakon svih tematskih šiftova i nakon *mainstream* uspjeha, Klein tako i u ‘Doppelgangeru’ ostaje dosljedna pozicijama s kojih je krenula.

GLAVNA nevolja knjige, međutim, sadržana je upravo u njenom naslovu. Središnja metafora *doppelgängera*, naime, istodobno zahvaća pre malo i previše. Zahvaća pre malo da bi ponudila preciznu dijagnozu vremena: teško je svesti današnju slabost ljevice i uspon ekstremne desnice samo na zrcalne igre ‘*doppelgänger kulture*’, zanemarujući vrlo konkretnu moć kapitala da se obračuna sa svakim tko mu se suprotstavlja. A zahvaća previše da bi na

dijagnozi vremena zastala: figura dvojnika simbolički je itekako nabijena, pa ne čudi što se na stranicama knjige nezaustavljivo multiplicira, dok Klein prepoznae *doppelgängere* u našim profilima na društvenim mrežama i u našim nacionalnim identitetima, zatim u identitetima *doppelgängerskih* nacija (Srbi i Hrvati, anyone?). pa u fašizmu izraslom iz demokracije, u dubleti teoretičara zavjere i istraživačkih novinara... Koncept se savija, fokus zamagljuje: dok listate stranice, izlaganje vrluda ekskursima o Crvenom Beču i o povijesti Aspergerovog sindroma, o cionizmu i o prozi PHILIPA ROTTU, o CHAPLINOVOM ‘Velikom diktatoru’ i o prosvjedima kanadskih kamiondžija. Ima tu, naravno, zabavnih paralela i lucidnih intervala, svašta se može naučiti, ali okvir p(r)opušta. Ne pomaže pritom ni to što je Klein – barem u odnosu na svoje ranije naslove – ovdje ponajmanje novinarka-istraživačica, a mnogo više esejistkinja koja pliva slobodnim asocijativnim stilom. I da zaključimo kritike: posebno je tanka njena a-sad-svi-skupa promocija ujedinjenja različitih ljevih frakcija, koju su protstavlja poslovičnom ljevičarskom sektašenju, akademskom elitizmu i narcisoidnom cizeliranju međusobnih razlika. Okej, nije teško shvatiti zašto je razmravljenja ljevica luti – tko se u takvu ljevicu nije razočarao,

Antivakerski protesti
kao jedno od čudesa
'diagonalističke politike'
(Foto: Wikimedia Commons)

taj na ljevici nije ni bio – ali niti je fragmentacija ekskluzivni izum lijeve politike, niti je svako razilaženje u stavovima destruktivno, niti je, naposljetku, mukotrpan i uspješan rad na nadilaženju razlika, okupljanju neistomišljenika, izgradnji koalicija i omasovljenju pokreta garancija konačne pobjede. Toliko smo – da ne grabimo predaleko u prošlost – mogli naučiti na primjeru grčke Sirize.

A kada se zbroje kritike, što ostaje? I dalje dovoljno razloga da se ‘Doppelganger’ pročita, bilo u originalu, bilo u prijevodu koji je, s obzirom na status autorice, vrlo izgledan. Možete ga, recimo – u doba mode književne autofikcije – čitati kao neobičan primjer lijeve *autofikcije*: knjigu koja iz zabavne lične anegdote gradi argumente za kolektivni društveni angažman. Ili – kada se već igramo paražanovskim rakursima – kao ljevi spin na *self-help* literaturu, taj paradigmatski rukavac neoliberalne publicistike: tada se pretvara u knjigu koja vas vodi tamo gdje nijedan priručnik samopomoći nije kročio, učeći vas da će pomoći sebi samo ako se prethodno solidarizirate s drugima u zajedničkoj borbi protiv kapitalizma. A možete je, naprsto, čitati zato što Naomi Klein nije bez razloga globalna ikona antikapitalističkog pokreta, niti se tek tako izborila da je shvaćaju ozbiljno čak i ondje gdje kapitalizam nitko ne dovodi u pitanje. Pa i onda kada ne piše knjigu koja parira ranijim bestselerima niti diktira tempo vremena onako kako su to činile ‘No logo’, ‘Doktrina šoka’ i ‘Ovo mijenja sve’, ona donosi lekcije dovoljno važne da ih vrijedi ponoviti: o dosljednosti, o solidarnosti i o obavezi nepristajanja na ka vez vlastitog političkog prezenta. E da, i još jednu. Onu o posljednjoj crtici odbrane protiv relativizacije ideološkog diskursa. ‘Postoji jedna stvar koju im nikada ne smijemo prepustiti’, glasi posljednja lekcija, ‘a to je jezik antifašizma’. ■

Naomi Wolf, doppelgängerica
Naomi Klein (Foto:
Wikimedia Commons)

INTERNACIONALA

Štrajk drma američke gigante

Prvi put ujedinjeno štrajkaju radnici u tri automobilska diva Detroita. Povod je kolektivni ugovor. Poslodavci tvrde da novaca za zahtjeve radnika nema, sindikati da bi bilo dobro da se manje novca isplaćuje vlasnicima

Prvi put u povijesti radnici, istina ne svi, sva tri detrotska automobilska giganta – Forda, General Motosa i Stellantis (matična tvrtka Chryslera) štrajkaju istovremeno ne bi li se izborili za bolje plaće i uvjete rada. Štrajk organizira sindikat Ujedinjene automobilske radnici (UAW), a povod za štrajk je neuspjeh pregovora o novom kolektivnom ugovoru. Sindikalisti i radnici zadovoljni su već činjenicom da su uspjeli organizirati takav štrajk, a pokazalo se da je dovoljno da oko 13 tisuća ljudi počne štrajkati pa da se zatrese dobar dio američke automobilske industrije. Nisu u pitanju samo Ford, General Motors i Stellantis, u pitanju su stotine dobavljača i kooperanata.

Vizura poslodavaca je, očekivano, potpuno drugačija. Njima su radnički zahtjev neprihvatljivi, izvršni direktor Forda JIM FARLEY uoči početka štrajka upozorio je na sumoran scenarij ako Ford pristane na 40-postotno povećanje plaće, ukidanje sustava plaće po razredima u sklopu kojega su novi zaposlenici plaćeni manje od veterana, drugačije radno vrijeme i povratak na stari sustav mirovinskog osiguranja. Prihvatanje prijedloga UAW-a ‘izbacilo bi nas iz posla’, kazao je Farley.

Sindikalni pogled je potpuno drugačiji. Predsjednik UAW-a SHAWN FAIN tvrdi da Ford ima novca za isplatu boljih plaća i ispunjavanje radničkih zahtjeva. Sam se Ford, odlukama poslovodstva, doveo u situaciju

Zasad uspješno organiziran štrajk UAW-a (Foto: USA TODAY NETWORK/SIPA USA/PIXSELL)

da mu je to teško ispuniti. Naprosto, treba je ograničiti otkup dionica i isplatu dividend dioničarima, Ford je izvjestio da je lani investitorima vratio, dakle isplatio, oko 2,5 milijarde dolara.

Štrajk je podržala i demokratska kongresnica iz Michigana DEBBIE DINGELL jer radnici ‘želete vidjeti prilagodbe prema životnim troškovima. Rade na pokretnoj traci, rade na različitim razinama, ali rade isti posao. Žele se dakle riješiti tih razina i žele sigurnost radnog mjesta.’

Prvotni je cilj bio blokirati jednu finalnu tvornicu, odnosno tvornicu u kojoj se završno sklapaju automobile u svakom od proizvođača. No kako štrajk ne daje rezultata, ulog se povećava. UAW je objavio da bi u petak štrajk trebao početi u još nekoliko tvornica tri spomenuta proizvođača automobile, ne postigne li se dodat napredak u pregovorima.

Štrajk se seli i sjeverno od američko-kanadske granice. Naime, Ford se suočava s potpunim štrajkom u svojim, istina manjim, kanadskim pogonima. Nacionalna predsjednica Unifora, kanadskog sindikata, LANA PAYNE poručila je da će štrajk, bude li ga, biti totalan i da će štrajkati svih 5.600 radnika Forda. U Kanadi Ford ima dvije tvornice motora i to baš za svoje najprofitabilnije modele pa bi snaga štrajka bila obrnuto proporcionalna broju radnika u štrajku.

Prvi dani pregovora poslodavaca i sindikata nisu rezultirali gotovo nikakvim napretkom u jednom od najambicioznijih štrajkova u SAD-u posljednjih desetljeća.

O štrajku se raspravlja i u Washingtonu. Ministrica financija JANET YELLEN zaključila je da je preuranjeno prognozirati utjecaj štrajka na američku ekonomiju jer to ovisi o tome koliko će štrajk trajati i koliko će široko tri proizvođača automobile njime biti pogodeni.

Štrajkovi traju u tvornicama u saveznim državama Michigan, Ohio i Missouri. U tim

se tvornicama proizvode Ford Bronco, Jeep Wrangler i Chevrolet Colorado, dakle neki od najpopularnijih modela, uz još neke.

Zasad su stradali radnici koji nisu u štrajku. Ford ih je otpustio 600 u tvornici Michigan Bronco zbog posljedica koje štrajk ima na proizvodni proces, kako su pojasnili. General Motors će zbog štrajka morati obustaviti rad u tvornici u Kansasu, koja inače nije u štrajku, jer ne može zaokružiti proizvodni proces. U toj tvornici je zaposleno oko dvije tisuće ljudi.

Ne postigne li se dogovor sa sindikatima sljedeće mete vjerojatno će biti tvornice koje proizvode najprofitabilnije tipove kamiona. Poslodavci su ponudili povišicu od 20 posto u razdoblju od četiri i pol godine, što je upola manje od inicijalnih zahtjeva sindikata. Oni su pak minimalno smanjili svoj zahtjev i spustili ga na 36 posto, ali od drugih zahtjeva zasad ne odustaju.

Štrajk je i dobra prilika za političare, a čovjek koji takve prilike itekako voli koristiti, i u tome uopće nije nevjeste DONALD TRUMP. On ionako uvjerljivo vodi među republikanskim kandidatima za predsjednika SAD-a. Republikanske predsjedničke debate nisu mu zanimljive, na njima ništa ne može dobiti, eventualno izgubiti. Zbog toga će preskočiti i drugu republikansku debatu zakazanu za 27. rujna i tog dana će se u Detroitu obratiti automobilskim radnicima.

■ Novosti

revizije konzularnog odjela u ministarstvu i konzulata širom svijeta. Naravno, iz vizure vlasti za sve je kriv netko drugi. U priopćenju je odgovornost za propuste pokušalo svaliti na RADOSLAWA SIKORSKOG, opozicionara i bivšeg ministra vanjskih poslova koji na toj dužnosti nije od 2014. godine.

Naprasno je, još krajem kolovoza, smijenjen i pomoćnik ministra vanjskih poslova zadužen za konzularne poslove, PIOTR WAWRZYK. Ne samo da je izgubio mjesto u ministarstvu nego je izgubio mjesto i na izbornoj listi. Wawrzyk je navodno hospitaliziran, piše portal politico, ali nije osumnjičen. Osumnjičeno je njih sedmero, a uhićeno troje. Opozicijski, liberalni dnevni list Gazeta Wyborcza (vrlo prigodan naziv za dnevne novine; može ga se prevesti kao Izborni list) izvijestila je da se istraga fokusira na sistem u kojem su građani izvan EU-a za poljsku vizu plaćali u prosjeku pet tisuća dolara. Među uspješnim kupcima vize su i Indijci koji su potom preko Meksika putovali u SAD, a predstavili su se kao pripadnici filmske, u indijskom slučaju bollywoodske industrije.

Skandal je sve veći problem za vladajuću, tvrdo desnu stranku Pravo i pravda koja je znatan dio svog imidža, pa i u inozemstvu, izgradila na veoma tvrdoj poziciji prema migrantima. Reklamira se izgradnjom zida prema Bjelorusiji kako bi spriječila ilegalan ulazak u Poljsku, moguće i protivnika PUTINOVOG i LUKAŠENKOVOG režima, a prema izbjeglicama s Bliskog istoka i Afrike tvrdi je još od izbjegličke krize 2015. Da sve po vladajuće bude nepovoljnije, osim izbora za 15. listopada zakazan je i referendum na kojem će birači odgovarati na četiri pitanja. U ovom slučaju bitno su treće i četvrti: podržavate li uklanjanje barijera na granici Poljske i Bjelorusije i podržavate li prihvatanje tisuća ilegalnih migranata s Bliskog istoka i Afrike, a prema relokacijskom mehanizmu koji je nametnula europska birokracija. Jasno je da Pravo i pravda očekuje da većina birača ne podrži uklanjanje barijera i ne podrži prihvatanje migranata. Međutim, ta ista vlast prihvata ogroman broj migranata, samo za nemalu finansijsku protuuslugu.

Vlada tvrdi da je sve pod kontrolom, premijer MATEUSZ MORAWIECKI tvrdi da nema problema s ilegalnim imigrantima u Poljskoj. Štoviše, za sve je kriv Tusk koji pokušava stvoriti ‘alternativnu lažnu stvarnost’. Nepravilnosti, doduše, postoje, ali riječ je o nekoliko stotina viza, i taj je problem identificiran, baš kao i osoobe koje su prekršile zakon pa sada pravna država radi svoj posao, siže je izjave Morawieckog.

Pravo i pravda pokušava izboriti treći ustanovni mandat na vlasti. U svim anketama vode, ali ni u jednoj anketi ne dobivaju dovoljnu podršku za formiranje vlade. Prema posljednjim anketama osvajaju 36 do 38 posto glasova, svojedobno su bili i na desetak postotnih poena više. Tuskova Građanska koalicija zaostaje osam do deset posto. Budući rezultati u skladu s aktualnim istraživanjima, a do izbora ima još dovoljno vremena za nove skandale, izvjesno je da će sljedeća poljska vlada biti koaličnska. Pitajte je samo tko će biti glavna stranka koalicije, Pravo i pravda JAROSLAWA KACZYNSKOG ili Građanska koalicija Tusa.

■ Tihomir Ponoš

Poljski vizni skandal

MJESEC dana uoči parlamentarnih izbora koji su zakazani za 15. listopada Poljsku, posebno vladajuću stranku Pravo i pravda, potresa golemi skandal koji radno možemo opisati kao ekonomsko-financijsku shemu novac (mito) za poljske vize. Otkako je na vlasti Pravo i pravda, poljska se vlada dići strogošću svoje politike prema svim vrstama imigranata, od onih s neposrednog istoka, iz Rusije i Bjelorusije, do onih s malo daljeg istoka poput Sirije i Afganistana, pa do onih iz Afrike. Čvrsta antiimigrantska politika uzdrmana je shemom koja je prakticirana u poljskim konzulatima diljem svijeta, posebno u Africi i Aziji, a prema kojoj je navodno samo od 2021. zapravo prodano četvrt milijuna viza za nekoliko tisuća, pa i nekoliko desetaka tisuća eura po vizi. Tako su sretni kupci viza mogli ući u Europsku uniju, ali i sve zemlje s kojima Poljska ima bezvizni režim. Navodno je nemalo onih koji su koristili poljsku vizu ne bi li otputovali u Meksiku i potom se iz njega prebacili u SAD.

Opozicijski čelnik i bivši premijer DONALD TUSK zaključio je da je riječ o najvećem poljskom skandalu 21. stoljeća. Tusk je afera dobrodošla. Uoči izbora njegova Građanska koalicija ne stoji baš najbolje, iako nije bez izgleda da formira vladu. Ministarstvo vanjskih poslova otkazalo je ugovore sa svim vanjskim tvrtkama koje sudjeluju u obradi viza, otpustilo je voditelja pravnog odjela JAKUBA OSAJDU i najavilo provedbu izvanredne

‘Rudari mafije’ tunelom do Višeg suda

U Podgorici je prokopan tunel koji vodi do sudskog depoa u kojem je 9,5 tona droge, dokazni materijal protiv kavačkog klana, nešto oružja, dokazi o ubistvu Duška Jovanovića. Mafija kopa tunele, sva sigurnosna pravila su prekršena, a u neposrednoj blizini su zgrade ključnih državnih institucija

MALO šta je zabavljalo javnost u Crnoj Gori, a i šire kao slučaj kopanja tunela koji vodi do depoa Višeg suda u Podgorici u kom se čuvalo oko 9,5 tona droge – oko dvije tone kokaina i oko sedam tona marihuane – ali i dokazni materijal protiv šefova kavačkog klana, nešto oružja, što je, ispostavilo se i ukradeno, iako je predsjednik suda odmah

po ovom otkriću izjavio da ‘gotovo ništa nije ukradeno’.

Tunel je prokopan od privatnog stana u Njegoševoj ulici i dugačak je oko 30 metara, a navodno je njegovo postojanje otkriveno kad se jedna od zaposlenih u sudu požaliла na klimu u prostoriji koja klimu nema. Odakle je ‘vuklo’? Iz stana udaljenog 30-ak metara od zgrade Višeg suda, ispostavilo se iznajmljenog, ali ne zna se ko je zakupac jer agencija koja je izdavala stan tvrdi da je stan iznajmila žena koristeći lažnu ličnu kartu. Ne zna se kad je točno počelo prokopavanje, iako je pretpostavka da je trajalo mjesec do dva u toku ljetnih odmora i da se kopalo uglavnom za vrijeme uobičajene dnevne buke.

PERSONA NON CROATA

Mala Amal je četiri metra visoka lutka desetgodišnje sirijske djevojčice, izbjeglice. Prošloga tjedna na ulicama Washingtona nju su toplo pozdravila djeca, umjetnici, zagovornici ljudskih prava, posebno mekih politika prema migrantima. Amal je dio programa ‘Amal prelazi Ameriku’, na tom putovanju preći će više od devet tisuća kilometara, putovati od obale do obale ne bi li podigla svijest o nužnosti pomoći izbjeglicama, posebno djeci.

■ T. P.

Priliku da vidi to čudo i da se uslika porodi njega imao je već sutradan i premijer u tehničkom mandatu DRITAN ABAZOVIĆ. Fotografije Abazovića koji gleda u rupu u zidu nisu baš smirile javnost. Naprotiv. Tako advokat VESELIN RADULOVIĆ za Portal Analitiku kaže da je premijerov i ministarski obilazak depoa i stana iz koga je prokopan tunel skandalozan čin koji bi mogao ozbiljno kontaminirati tragove i dokaze i ugroziti istragu.

— Pokušaji pravdanja da su za to dobili odobrenje predsjednika suda i da je uvidaj bio završen nijesu prihvatljivi jer predsjednik suda nije imao ovlašćenja da takvo odobrenje daje zato što uvidajem rukovodi državno tužilaštvo, a uvidaj sigurno nije mogao biti završen za tako kratko vrijeme, što potvrđuje i činjenica da se još uvijek vrši popis stvari koje su bile u depou – ističe on te napominje da ‘u ovakvim slučajevima uvidaj često traje dani ma jer je neophodno izvršiti pregled čitavog tunela, identifikovati i izuzeti tragove, pa je nesporno da premijeru, ministrima i ostalim neovlašćenim licima tamo nije bilo mjesto.’ — Zato slika premijera i ministara kako gledaju u rupu i kako rupa gleda u njih samo slikovito pokazuje kolika je promaja sa svake strane – naglašava Radulović za Analitiku.

Dok kontaminirana istraga traje, kao i potraga za osumnjičenima, jer je navodno otkriveno šest, a po nekim izveštajima i devet osoba koje su kopale, a koje javnost već naziva ‘rudarima mafije’, neki su bili spremni već iznijeti motive za taj čudesni građevinski poduhvat. Tako je vršilac dužnosti direktora Uprave policije NIKOLA TERZIĆ kazao da ne isključuje mogućnost da je tunel do depoa Višeg suda prokopan kako bi bili kontaminirani dokazi iz predmeta u vezi sa ubistvom DUŠKA JOVANOVIĆA, koje se desilo prije dvije decenije, jer da je navodno ukradena i puška kojom je Jovanović ubijen, što je kasnije demantovano.

Ovaj slučaj je ponovno postao tema jer je Komisija za praćenje istrage napada na novinare, dala preporuke da se u slučaju ubistva Duška Jovanovića ponovi vještačenje DNK u Visbadenu, kao i da se saslušaju neka lica koja ranije nisu bila saslušavana, rekao je to za Radio Crne Gore ministar bez portfelja ZORAN MILJANIĆ. A što se tiče samog kopanja tunela naglasio je da je to ‘crveni alarm za državu da počne da mijenja mnoge stvari u bezbjednosnom sistemu’.

— Nepojmljivo je da danas u 21. vijeku, depo Višeg suda nema video nadzor, a da se vrata zatvaraju katancem – rekao je on napomenuvši da se radi o nizu propusta bezbjednosnih institucija i njihovih čelnika.

— Ne mogu iznositi informacije, jer je predmet u toku i policija se uhvatila ukoštač sa ozbiljnom kriminalnom organizacijom, a činjenica je da mafija u Crnoj Gori nije pobijedena. Kraci hobotnice su otkinuti, ali glava postoji i dalje – kazao je Miljanić.

U međuvremenu, dok popisivanje nestalog u sudu još traje, isto tako navodno, identifikovani su ‘rudari mafije’ koji, opet, navodno nisu crnogorski državljanji pa njihovo izručenje zavisi od volje država čiji jesu državljanji. Poput Srbije, recimo, gdje se obreo direktor Uprave policije NIKOLA TERZIĆ kako bi prikupio dodatne informacije o slučaju i ‘rudarima’.

Dodajmo još da se Viši sud nalazi uz najvažnije državne institucije – Vladu, Skupštinu, zgradu Predsjednika, Ustavni sud,

Centralnu banku, kao i da je šut od iskopanog pronađen u stanu odakle je kopanje započeto.

■ Dejan Kožul

Manje kineskog novca Afrići

KINA smanjuje posudbe i kreditiranje afričkih zemalja. Prošle godine posudila im je manje od milijarde dolara, najmanje u gotovo dva desetljeća. Nedavno objavljeni podaci pokazuju i potvrđuju da Kina usporava svoju ekspanziju u Africi, posebno supersaharskoj, a koja je bila zasnovana na davanju kredita, a kineske kompanije bi zauzvrat dobivale velike infrastrukturne poslove. Podatke je objavio Boston University's Global China Initiative, a smanjenje kineskih kredita usmjerjenih prema afričkim zemljama podudara se s dužničkom krizom u koju je zapalo više afričkih zemalja (u znatnoj mjeri dužnih i Kini), ali i problemima s kojima se kineska ekonomija suočava, što zbog sporog oporavka nakon pandemije, što zbog golemih problema izazvanih napuhavanjem nekretninskog balona i pretjeranim investicijama.

Afrika je bila u fokusu predsjednika XI JINPINGA i njegove ambiciozne Pojas i put inicijative koja nije samo namjeravala u modernoj varijanti obnoviti nekadašnji put svile nego ga produžiti prema Africi. Crni je kontinent bio objekt snažne kineske ekonomske ekspanzije, koja je poluga širenja političkog utjecaja, i u vrijeme Xijevog prethodnika HU JINTAOA. Kreditiranje je na vrhuncu bilo 2016. godine, čak 28,4 milijarde dolara, a otada je u padu. Prije dvije godine dodijeljeno je tek sedam pozajmica vrijednih 1,22 milijarde dolara, lani devet u ukupnom iznosu od 994 milijuna, najmanje od 2004. godine. Boston University's procjenjuje da je Kina afričkim državama posudila 170 milijardi dolara.

Afričkim zemljama kineski krediti bili su dobrodošli i mnoge su ih smatrane, koliko je to moguće, prijateljskim. Bili su to povoljni krediti za realizaciju infrastrukturnih projekata (koje bi realizirale kineske kompanije pa bi se većina novca odmah vraćala Kini plus vraćanje duga). Zapadni kritičari, od vlasti do Svjetske banke, optuživali su Kinu da afričke zemlje opterećuju dugom koji neće moći vratiti, što se u slučaju Zambije i dogodilo. No Kina je tek jedan od kreditora, prema nekim izračunima od ukupnog afričkog duga na Kinu otpada tek osam posto, prema nekim ipak više, ali jasno je da je znatan dio duga nekineskog porijekla.

Dvije glavne kineske novčarske institucije – Razvojna banka i Izvozno-uvozna banka – koje su posudile većinu kineskog kapitala Africi, preusmjerile su se na domaće tržište ne bi li pripomogle ekonomskom oporavku. Smanjenje kreditiranja zasad se tumači samo kao zastoj u kineskoj ekspanziji u Africi.

■ T. Ponoš

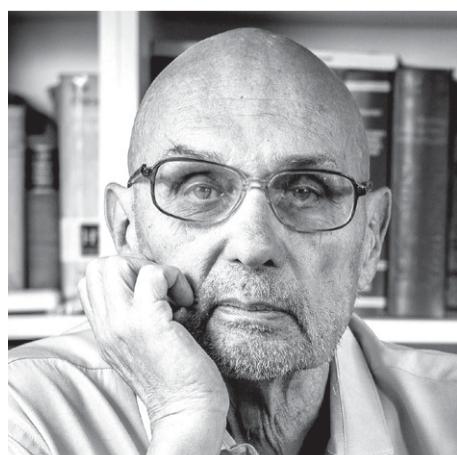
Odričem se članstva jer Matica nije našla riječi da osudi izjavu Slavice Stojan

Daljnje ostajanje u organizaciji koja nije našla riječi da osudi izjavu gospođe Stojan, a koja negira sve ono što za što sam se i u Matici i u svom životu zalagao i u što vjerujem, nespojivo je s mojim habitusom te sam stoga donio odluku o odricanju od članstva u Matici hrvatskoj

Miro Gavran, predsjednik
Matice hrvatske (Foto:
Sanjin Strukić/PIXSELL)

DR. SC. OZREN ŽUNEC, redoviti profesor u trajnom zvanju u miru i član Odjela za filozofiju Matice hrvatske, 16. rujna pismeno je obavijestio predsjednika Matice MIRU GAVRANU i pročelnika Odjela za filozofiju te institucije dr. sc. BE- RISLAVA PODRUGU da se, temeljem odredbe članka 22. stavka 1. 'Pravila Matice hrvatske', s tim danom odriče članstva u Matici hrvatskoj i u Matičinom Odjelu za filozofiju. Svoje pismo s razlozima za takvu odluku Žunec je ustupio Novostima, a mi ga u nastavku donosimo u cijelosti.

U razgovoru za *DuList* od 27. kolovoza 2023. godine, dr. sc. STANISLAVA SLAVICA STOJAN, dužnosnica i članica Glavnog odbora Matice hrvatske te bivša predsjednica Ogranka Matice hrvatske u Dubrovniku, ojađena presezanjima i svojatanjima nekih srpskih znanstvenika spram dubrovačke književnosti, usporedila je Srbe s 'bubama' te je svoju metaforu ilustrirala upečatljivim slikama borbe protiv narečene poštasti, i to sljedećim riječima:

'Riječ je o bubama koje u strahovitim najezdama uporno godinama nastoje preplaviti i kuće i dvorišta i unutrašnje prostore. Preplave i ceste. Bube koje, kad napadnu, jako ih je teško ukloniti, bez obzira koju metodu koristili, gaženje nogama, otrovima, plinskim plamenikom' (ĐURASOVIĆ, BARBARA: 'Slavica Stojan o srpskom svojatanju književnosti: Oni su kao bube! Zbog njih treba napustiti kuću ili se boriti.' *DuList*, dostupno na URL: <https://dulist.hr/slavica-stojan-o-srpskom-svojatanju-knjizevnosti-oni-su-kao-bube-zbog-njih-treba-napustiti-kucuili-se-boriti/842183/>; pristupljeno 16. IX. 2023. godine).

Takav govor o cijelim narodima, pa i pojedincima, te uopće o ljudskim bićima absolutno je nedopustiv, a za Maticu hrvatsku

i sramotan. Osim što se radi o neukusnom govoru mržnje, u kontekstu izjave dr. sc. Stojan osobito je nezgodan izbor entomoloških asocijacija jer se sjećamo da su već neki narodi, također oglašeni bubama, parazitima i štetočinama, bili masovno istrebljivani upravo otrovnim plinom 'Zyklon B' koji je, kao što je poznato, izvorno bio razvijen kao insekticid i onda prigodno korišten za ubijanje ljudi u njemačkim logorima uništenja.

Želim napomenuti da mogu razumjeti iritaciju gospođe Stojan presezanjima i svojatanjima određenih krugova u srpskoj intelektualnoj javnosti, ali ništa ne može opravdati ovakav nekulturni diskurs. Kao višestruko ranjavani branitelj vlastitim sam primjerom pokazao da neke elemente srpskih politika treba shvatiti ozbiljno i da im se treba odlučno oduprijeti, ali nikada, ni u najtežim trenucima na bojišnici, nije mi

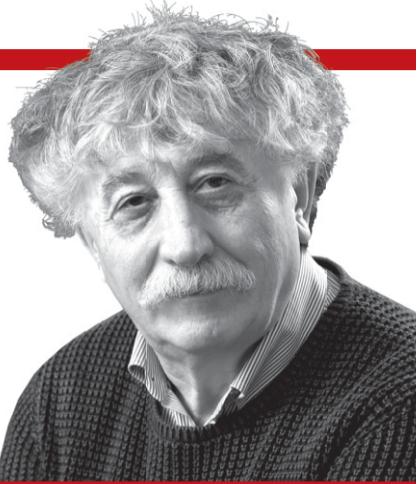
palo na pamet da o cijelom narodu iz kojeg su dolazili neprijatelji govorim kao o insektima koje treba zgaziti, potrovati i sažgati. Opasnost koju dr. sc. Stojan osjeća, a koja se sastoji u falsificiranju književne povijesti, neusporedivo je manja ugroza od one koja je nastupila s oružjem i s teritorijalnim pretencijama tako da je i ste strane njen diskurs promašen i zapravo na pogrešnom mjestu hvalisav te stoga i kukavički.

MORAM napomenuti da se članstva u Matici hrvatskoj odričem ne toliko zbog same izjave gospođe Stojan, koliko i zbog izostanka reakcije vodstva Matice koje je propustilo da se ogradi od nedopustive izjave svoje članice i dužnosnice koja je u izravnoj suprotnosti s u članku 7. *Pravila Matice hrvatske* navedenim ciljevima Matice kojih, između ostalog, uključuju 'čuvanje, razvijanje i promicanje narodnog i kulturnog identiteta (...) te skrb za demokratski društveni razvitak' pri čemu Matica djeluje i na 'području (...) ljudskih prava'. Izjava dr. sc. Stojan ne čuva, ne razvija i ne promiče hrvatski identitet, ne skrb za demokratski poredak i ne djeluje pozitivno na području ljudskih prava, jer u naravi hrvatskoga naroda nije uništavanje drugih naroda; isto tako, u demokratskom poretku sporovi i konflikti ne rješavaju se fizičkim uništenjem drugih naroda. Zato je izjava suprotna ciljevima Matice i štetna za udrugu. Međutim, umjesto jasne osude izjave i to od strane čelnika udruge, stiglo je priopćenje službe za odnose s javnošću Matice hrvatske u kojem se kaže da dr. sc. Stojan nije dužnosnica Matice odnosno da nije članica Predsjedništva (kako je u tisku bilo pogrešno navedeno), da Matica ne može 'komentirati izjave pojedinih članova kojih u Matici hrvatskoj ima više od pet tisuća' te da je gospođa Stojan samo 'iznijela (...) svoje viđenje srpskog svojatanja dijela hrvatske kulturne, književne i jezične povijesti' (*Slobodna Dalmacija*, 29. VIII. 2023.; dostupno na URL: <https://slobodnadalmacija.hr/vijesti/hrvatska/internet-je-nakon-izjave-profesorice-stojan-o-srbima-i-bubama-ekspolodirao-miro-gavran-iz-matrice-tonije-osudio-1318610>; pristupljeno 16. IX. 2023. godine). Dodatno me je zasmetao spin, odnosno maliciozno izvrstanje, da se u dotičnom priopćenju službe negira da je dr. sc. Stojan članica Predsjedništva Matice, kako se u tisku odista pogrešno navodilo, ali se istovremenim prešućivanjem činjenice da ona jest članica Glavnog odbora, a što stoji na službenoj internetskoj stranici Matice, pokušalo obmanuti javnost da ona nije dužnosnica udruge nego samo jedan od pet tisuća članova čije izjave nema smisla komentirati.

Kao jedan od voditelja Matičine Filozofske škole, sudionik mnogih Matičinih skupova, urednik odnosno autor nekoliko Matičinih izdanja te redoviti promotor knjiga mnogih autora koji su objavljivali u Matici, imao sam priliku surađivati na odličnim projektima i to s izvanrednim stručnjacima i zanimljivim ljudima kojima je Matica pružila potporu i organizacijski okvir. Utoliko mi utoliko teže pada što se moram rastati od organizacije kojoj sam posvetio dobar dio svoje energije i zauzvrat dobio osjećaj da je ono što smo radili bilo korisno, potrebno i dobrodošlo ne samo u okviru ostvarivanja ciljeva Matice hrvatske, nego i izgradnje hrvatskog društva. Daljnje ostajanje u organizaciji koja nije našla riječi da osudi izjavu gospođe Stojan, a koja negira sve ono što za što sam se i u Matici i u svom životu zalagao i u što vjerujem, nespojivo je s mojim habitusom te sam stoga donio odluku o odricanju od članstva u Matici hrvatskoj. ■

Ozren Žunec (Foto:
Tomislav Čuveljak/NFOTO/
PIXSELL)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

PIŠE Sinan Gudžević

*Ovih dana sam bio
u Dugoj Poljani.
Dok sam se penjaо
uz postrmačke ser-
pentine, bio sam
izistinski uvjeren
da će na nekom du-
gopoljskom televi-
zoru opet zaigrati
Galić, Jusufi, Mila-
dinović, Bećejac
i Hasanagić.
I Vasović i Šoškić.
Da je živ dobri moј
Šemso, sad bi mi
rekao: Ada nijesi ti
pola deteta, no si ti
dijete čitav!*

Duga Poljana

KAD bi mjesa bila živi stvorovi, pa bi ih se moglo zagrliti i nešto im šapnuti, ja bih jednomo mjestu prije nego ikojem drugom, šapnuo: dušo! Ta duša mojih mjestu je Duga Poljana. Nekima je ona i grad i selo, nekima ni grad ni selo. A meni je velegrad. To jest velegradić, kako je jednom IZET SARAJLIĆ nazvao Sarajevo.

U Dugu Poljanu nismo mogli stići idući samo nizbrdo. Do nje je bilo 11 kilometara, šest nizbrdo, pa pet uzbrdo. U Dugu Poljanu smo mi djeca išla brže uzbrdo nego nizbrdo.

Duga Poljana je imala poštu, ona je bila moja prva zadnja pošta. Jedva sam shvatio što je značilo zadnja pošta. Na pismima je stajalo, taj i taj, selo to i to, ZP Duga Poljana kod N. Pazara, ili kod Sjenice. A nije bila ni Pazaru ni Sjenici kod. U neka doba je zadnjih pošta nestalo pa je Duga Poljana dobila broj, ima ga i danas: 36 312. Svako pismo poslano na Dugu Poljanu stiglo je kome je poslano. Jer je upravitelj pošte JOVO TATOVIĆ bio dobar, i jer su poštari bili dobri: SLOBO ČIROVIĆ, ENVER UGLJANIN i ZALJO ĐŽANKOVIĆ. Slobodan Čirović mi je donosio prvi list na koji sam se pretplatio: Tempo, jugoslovenski sportski list. Tri godine, nijedan broj se nije izgubio.

Na dnu Duge Poljane bila je veterinarska stanica. Unjoj je radio MILE ČORO. Mile nije bio čorav, bio je malo žmirav, ali ga djeca nisu zvala Žmiro nego Čoro. Zato što je mnogo djece rasplakao, jer bi mu uškopio biku. I ovaj koji ovo piše zaplakao je kad bi pod MILANOVIM klijestima muknuli Rumonja, Zoronja, Beljak. Mile Čoro nije bio kriv, naši su očevi htjeli da imaju volove, a volovi ne mogu biti volovi ako su bikovi.

Duga Poljana je bila pokretni džumbus. Petkom je postajala velegrad, u nju je dolazila Gornja i Donja Pešter, Golijaši, Belovodani, Čebinčani, Bučani, Buđevci, Pazarci, Sjeničaci. Kape svih vrsta, čulahi, čalme, beretke, šajkače, franculje, šamije, mahrame, punile su glavnou ulicu kojoj su na početku i na kraju stajala dva pijaca: žitni i stočni, udaljeni možda osam stotina metara jedan od drugoga. Prva gradska gužva meni je bila dugopoljski petak. Jedni kupuju konje, drugi idaru (namirnice). Kad god pročitam GOETHEOV 10. venecijanski epigram, meni je pred očima Duga Poljana:

*Što li se narod i vrzma i viće? Da nahrani sebe,
Djecu da rada pa njih hrani kolika mu moć.
Putniče, upamt i ovo, te isto da činiš kod kuće!
Više od ovoga znaj ljudski ne uspijeva stvor.*

Ljudi su dolazili na konjima, kakva je to bila antologija kopita i griva petkom! Dovodili su na prodaju i krave, bivolice, ovce, ukraj stočnog pijaca je bila kožara. Duga Poljana je imala kovačnicu, potkovačnicu, poslastičarnicu, knjižnicu, ambulantu, kahve, i kafanu, i hotel je imala. Imala je dosta, i nije kukala što nema sve. Na primjer asfalt. Potkivač volova MILUTIN TUBIĆ znao je toliko kur'anskih dova da se pričalo kako je mogao predvoditi i namaz džumu u dugopoljskoj džamiji.

Na donjem pijacu stolovao je najzanimljiviji lik, DŽIBO ĐŽIDŽAR. Njegova tezga je bila puna džidža i drangulija, koje je nezaboravni pazarski rukometniški MEKIĆ zvao drangulji: džepna ogledala, ukosnice, puljke (puljke su dugmad), plastični pištolji, ogrlice, naručvice. Džibo đžidžar je bio Pazarac, dolazio bi rano petkom i ostajao dok ima ljudi. Bio je i BEĆO ĐŽIDŽAR, ali je Džibo đžidžar djeci bio

Duga Poljana, godine 1967.
Album Haka Duljevića

važniji, zbog dva dž. A veselo, razgovorljiv. I dobar. Kad bi plosnate baterije Croatia našeg tranzistora bile pri kraju, nabrazao bih tri lubare trešanja, presuo ih u kantu od marmelade Budimka i odjurio u Dugu Poljanu. Već na ulasku bi me zaustavio neki Pešterac i moj robno-novčani dan se vrgnuo u uspjeh.

U Dugoj Poljani si mogao naučiti tri vrste rukovanja: rukovanje u pozdrav, rukovanje u opkladu, i rukovanje u pogodbu. Kod prve vrste se ruka u ruci drži duže što su rukovaci prisniji ili bliži rod, kod drugoga je kraće i žustrije, a kod trećega se rukovanje završava izvlačenjem šaka nagore.

DUGA Poljana je imala miliciju, i komandire je imala. RADUNA, SREĆKA, HAJRA, BALOVIĆA, ko će ih sve nabrojati. Hajro je uzimao slobodu da štiti zakon koji je sam smislio. Hvatao je dugokose mladiće i vodio ih frizeru IDRIZU LJAJIĆU na šišanje. Njih je zvao bitlisi, po Beatlesima. Momci bi se opirali, ali im je uglavnom bilo uzalud. Ni danas ne znam na čiji trošak su išla Idrizova šišanja Hajrovih bitlisa. Hajra su podržavali kratko ošišani roditelji i petkom uveče bi s naklonosću govorili o Hajrovom zavodenju reda počev od perčina s glave. Hajro je bio strožiji prema neošišanima nego prema onima koji bi u kafani razbijali glave.

Duga Poljana je imala struju, između Pazaara i Sjenice samo je ona imala struju. I imala je radio prijemnike na struju po kućama. Kod ZEJNE LJAJIĆ, rodene GUDŽEVIĆ, čuo sam prvi put radio. Na ovoj fotografiji se vidi dobro nje na kuću pokrivena šindrom u Ljajićkoj mahali. Bili smo prvi razred, ja i RAMIZ, učitelj nas (jer nam nikad nije bilo dosta hodanja) poslao da mu kupimo dva bijela hljeba kod Šućka pekara. Mi kupili, pa sa hljebom kod Zejne. A ona kaže, evo uzmite karamela i rahatlokuma, i sad ču da vi pustim radio. Pride radiju EI Niš, i pusti: 'Op žica, žica, žica, drma mi se kabanica'. To je prva i najprva pjesma koju sam čuo na radiju. I prva karamela je preko moje ograde zubne ušla u Dugoj Poljani.

Duga Poljana je imala i televizore, a među njima i dva javna: u zukovoj kahvi i u osnovnoj školi Bratstvo – jedinstvo. Na tim televizorima smo gledali Partizana i Jugoslaviju. Kad je Partizan u polufinalu Kupa evropskih šampiona izbacio Manchester United, vidjeli smo kako Partizanov trener Pazarac ABDULAH GEGIĆ pruža ruku MATTU BUSBYJU, a jedan stariji čovjek je viknuo: 'E vala Avdo, ako te tvoj babo IBRO vidi cime se baviš, nemaš kud k njemu!' I Duga Po-

ljana je znala da u kući Gegića fudbal ne vole baš svi.

Duga Poljana ima dva groblja. Pravoslavno, dolje ispod Čosovske mahale, i muslimansko, gore, na slici između škole i ambulante gore lijevo i džamije po sredini. U tom groblju su moji roditelji ukopali moga brata OSMANA, jednojajčanog sa mnom blizanca, koji je poživio samo osam mjeseci. On i ja smo bolovali veliki kašalj hripavac, on je umro nakon desetak dana kašljanja. Umro je u autobusu iz Sjenice za Dugu Poljanu, a ja sam nastavio da kašljem i kašljem dugo dugo, te sam prohodao i progovorio tek sa tri godine. Otkako je otac položio Osmana u grob, mene su stariji rođaci zvali *pola deteta*.

Dugačka strma padina kojom se stiže u Dugu Poljanu zove se Postrmac, a vrh Duge Poljane, gdje se otvara pogled na visoravan Pešter zove se Pometenik. Ime su mu dale mećave. Po tom Pometeniku se zvao fudbalski dugopoljski klub. Bio je uglašen prije nego što sam prvi put otisao s ocem na Pometenik, i više puta je poštari Enver (odličan igrač, a služio vojsku sa velikim RUDIJEM BELINOM u Skoplju) rekao da će biti obnovljen. Šteta što nije obnovljen, ja i BESIM LJAJIĆ smo sanjali da zaigramo za Pometenik, klub na samom početku Pešteri. Kakvo bi to ime kluba bilo, ni Zenit nije lude ni ljepe. A igralište bi mu bilo na Čukarama, teren na najvišoj nadmorskoj visini u cipcijeloj Jugoslaviji. I onda bismo obadvajica iz Pometenika prešli u Partizan.

U dugopoljskoj školi nastavnik likovnog bio je ASEN CEKOV, Bugarin, a direktor je bio ADIL ZORNIĆ. Ta škola je imala više učenika nego što ih sada ima ukupno između Sjenice i Pazaara. U tu školu je išao čak iz goljske Kolješnice KOSTA JOVANOVIĆ, sin šumara BORKA (s rođenim imenom PERIKLIS PAPATOLIS) i MILUNKE TOČILOVAC. Svi oni koji se izdaju za dake pješake, neka to ne spominju onđe gdje bi ih Kosta mogao cuti.

U Dugoj Poljani su petkom trgovci Talijani otkupljivali konje i kobile. Te konje i kobile je do Raške gonio moj školski drug Ćemal DOLOVAC, s nadimkom Zambata. Pješice 53 kilometra. Ćemalove noge nije mnogo jačala škola, jačali su ih konji prodati Talijanima.

Ovih dana sam bio u Dugoj Poljani. Dok sam se penjaо uz postrmačke serpentine, bio sam izistinski uvjeren da će na nekom dugopoljskom televizoru opet zaigrati Galić, Jusufi, Miladinović, Bećejac i Hasanagić. I Vasović i Šoškić. Da je živ dobri moј Šemso, sad bi mi rekao: Ada nijesi ti pola deteta, no si ti dijete čitav!

Naš čovjek u Alžиру

Mila Turajlić svoje je filmove oblikovala u pažljivom i komplikiranom registru promatranja važnih događaja kolektivne historije u tri plana. Prvi i najvažniji pripada Labudovićevom filmskom materijalu i njegovom tumačenju konteksta svake snimljene zgode

FILMSKI diptih 'Dosje Labudović: Nesvrstani i Ciné-guerrillas' beogradske dokumentaristice MILE TURAJLIĆ (1979.), poznate po više struko nagrađivanim filmovima 'Cinema Komunista' (2010.) i 'Druga strana svega' (2017.), nakon nedavne zagrebačke premijere u Dokukinu krenuo je u širu distribuciju nezavisnim kinima u Hrvatskoj. Riječ je o dvama dugometražnim dokumentarnim filmovima već prikazanima na ovogodišnjem festivalu ZagrebDox. Oba su rađena u mađarskoj koprodukciji sa zagrebačkim Restartom i vrijedi ih gledati jedan za drugim. Osim toga, 'Dosje Labudović: Nesvrstani' je u kategoriji najbolje manjinske koprodukcije osvojio Zlatnu Arenu na ovogodišnjem Pulskom filmskom festivalu.

Filmovi su rezultat autoričine dugogodišnje suradnje i prijateljstva sa STEVANOM LABUDOVICEM (1926. – 2017.), snimateljem i reporterom radne organizacije Filmskih novosti koji je punih dvadeset i pet godina bio službeni TITOVI fotograf, ali i svjedok alžirske borbe za nezavisnost (1954. – 1962.), zbog čega je proglašen zaslužnim građaninom Alžira.

Kako je počelo prijateljstvo mlade dokumentaristice i veteranskog snimatelja Labudovića? Naravno, najprije njezinim profesi-

onalnim interesom za manje poznatu ili u filmskim arhivima skrivenu povijest Jugoslavije, ali njegova privatna i profesionalna biografija ju je počela fascinirati tek nakon jednog filmskog festivala u Alžиру prije de-

Manje je poznato da je za potrebe 'pozitivne propagande' alžirske borbe u zagrebačkom Jugotonu početkom šezdesetih proizveden dvostruki LP album s 'alžirskim popularnim i patriotskim pjesmama', koje su emitirane na alžirskom radiju

Snimatelj u službi antikolonijalne borbe (Foto: Screenshot/Restart)

setak godina na kojem je Labudović bio glavna zvijezda. Vidimo djelić tog događaja u filmu 'Ciné-guerrillas': alžirska publika, uključujući brojne mlađe osobe, ozarena okružuje Labudovića kao da je holivudska zvijezda – no on je i više od toga. Labudović je po Titovo odluci u Alžiru boravio tri i pol godine kao snimatelj, fotograf i reporter, a bio je i član ALN-a, Alžirske nacionalne oslobođilačke armije. Alžirci ga zato smatraju narodnim herojem, iako njegovi filmovi/snimke nisu cirkulirali u narodskoj 'kinodistribuciji' diljem njihove zemlje, kako bismo možda pomislili, nego su rađeni kao antikolonijalna, antifransuska propaganda ('pozitivna propaganda', kaže Labudović u filmu) namijenjena zapadnoj diplomaciji kao dokument istine o oslobođilačkoj borbi Alžira. Međutim, narodna usmena predaja o Labudoviću kao odanom i neustrašivom reporteru iz vremena alžirske borbe za nezavisnost, profesionalcu s terenskim iskustvom jugoslavenske partizanske borbe (zbog čega ga je, uostalom, na molbu Alžiraca Tito ondje poslao), održala se u Alžiru s velikom strašću svih ovih godina.

Mila Turajlić je ta suvremena emocija alžirske publike prema Labudoviću i službena

alžirska (u državnom muzeju arhivirana i na školskim obilascima objašnjavana) retorika o ulozi Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih moralu dubinski zainteresirati. I zbuniti, jer je ovdašnje strukturno zatiranje Jugoslavije u totalu i detaljima njezine političke povijesti dovelo do paradoksa po kojem se čini da je danas komotnije tumačiti ulogu Jugoslavije u Pokretu nesvrstanih iz različitih uglova postkolonijalne kritike (sve do bedastih teza o jugoslavenskom tipu imperializma kao bastardnog kolonijalizma), nego iz tvrdokuhanih historiografskih fakata kojima je baza upravo Labudovićev snimateljski opus iz Filmskog žurnala.

Jugoslavija je bila politički inicijator Pokreta nesvrstanih, a Tito je za svijet koloniziranih ili netom dekoloniziranih država i naroda bio snažna, vodeća figura pobednika iz Drugog svjetskog rata. Taj se fakt u reprezentativnoj historiografiji sklonio nacionalističkom revisionizmu na različite načine omaložava, zbog čega je Turajlić svoje filmove oblikovala u pažljivom i komplikiranom registru promatranja važnih događaja kolektivne historije u tri plana. Prvi i najvažniji pripada Labudovićevom filmskom materijalu i njegovom vergilijskom tumačenju konteksta svake snimljene zgode. U drugom, prostori beogradskih arhiva Filmskih novosti i Radio Beograda funkcionišu kao historiografski backstage, dok su iskazi sugovornika supostavljeni crno-bijelom filmskom mementu. U trećemu se pak Turajlić autorefleksivno uspostavlja kao naratorica filmova, istodobno svjesna privatnog generacijskog limba, ali i potrebe da publici koja pojma nema o nesvrstanima jasno prikaže i pokret i njegovu univerzalističku poantu.

Primjerice, film 'Nesvrstani' počinje kadrom u kojem vidimo NEHRUA kako silazi iz aviona na beogradskom aerodromu. Naranicu čujemo u offu: 'Tih šest dana u rujnu 1961. moj grad je bio centar Trećeg svijeta. Državnici koji su se zvali nesvrstanim po prvi put su se zajedno – usred hladnog rata – skupili u Beogradu na samitu, da formuliraju novu političku ideju. Ali zašto danas izvući slike događaja otprije šezdeset godina? Njihovi protagonisti i njihove političke akcije danas jedva nešto znače nama, kad ih sada gledamo'.

Je li baš tako? Jer nakon retorički intoniranog uvoda curi priča, a Labudovićev filmski i fotografiski materijal djeluje fascinantno i dirljivo. Recimo, u prostorijama arhiva Filmskih novosti (koje su, po riječima njezine voditeljice JOVANE KESIĆ, osnovane na dan oslobođenja Beograda, a onda su se žurnali prikazivali u kinima redovno do 1989., kada je proizvodnja žurnala prestala) postoji 36 kutija nemontiranog – dakle neiskorištenog

– i nikad prikazanog filmskog materijala sa samita nesvrstanih u Beogradu. Većinu tog materijala snimio je Stevan Labudović, čije ‘radne karakteristike’ saznajemo iz pripadnog, arhivskog Službeničkog lista.

U siječnju 1948. počinje raditi kao asistent filmskog snimatelja. Potječe iz crnogorskih Berana, a socijalno porijeklo mu je sitnoburžoasko jer je sin lokalnog knjižara. Posjeduje tvrdoglavost, u radu je savjestan i požrtvovan, ima osjećaj za kompoziciju iako nema dovoljno opće kulture i stoji na liniji Partije. Njegov profesionalni uspon počinje kada zajedno s fotografom i snimateljem DRAGANOM MITROVIĆEM bude određen da s Titom plovi na Galebu.

‘Na tom sam brodu s predsjednikom Titom manje više obišao pola sveta’, govori Labudović dok gledamo kadrove s palube Galeba: zabrinutog Tita, dok igra pikado na palubi ili dok sjedi za radnim stolom. ‘Čim počnemo snimati, on je svjestan da ga snimamo’, veli Labudović. ‘A sigurno je bio svjestan i da je to u njegovom interesu’, pragmatično razlaže taj autoričin sugovornik i zatim niže anegdotalno. O Nehruu (‘gdje god su bili sastanci nesvrstanih, on je bio prvi na redu da ga slikam’), Nasseru (‘on i Tito su pokazali specijalnu bliskost, kao da se oduvijek znaju’), SUKARNU (‘čovjek iz naroda, ekspresija lica sve kod njega govori’), HAILEU SELASSIEU (‘tražio je da mu budem kameraman’). Labudovićeve fotografije i kadrovi razdragnih, ekspresivnih, raspojasanih dočeka Titovog Galeba i njegove posade posvuda na obalama Trećeg svijeta što ih vidimo u filmu postoje i u kolektivnoj memoriji, uglavnom tretirane gotovo jednako kao i Titov brijuški, ljetni bonvivanski kič-spomenar. A to je posve pogrešna usporedba. ‘Gde god smo došli, bilo je jednako. Jedino film može da dočara takve dočke. A meni kao snimatelju nitko nikakve probleme nije radio: pogotovo kad čuju da sam Jugoslaven. Sjećam se, u Africi kad zapne nešto a ja samo kažem ‘Tito’ i sva vrata se otvaraju, eji’, navodi Labudović, a naratorica dodaje, na tragu poznate rečenice indijskog marksističkog povjesničara VIJAYA PRASHADA: ‘Treći svijet nije bio mjesto, bio je projekt. Jugoslavija je u taj projekt ušla ovim brodom, koji je postao simbol nesvrstanih.’

Pa ako je pojma ‘projekta’ bliži suvremenom razumijevanju poante – što Turajlić u filmu naglašava zaključnom metaforom današnjeg, ruzinavog Galeba čiji motor se jedva pokreće – Labudovićeve snimke s konferencija i sastanaka Pokreta nesvrstanih i dalje imaju energiju ‘promjene in spe’. Važno je vidjeti, a u određenom smislu je i neobično, kako karakter političkih događaja na filmskoj snimci ili fotografiji – uz minimalnu, ali pametnu intervenciju autorice, koja ih kategorizira u periodama od 1954. (‘kad je Galeb dospio nadomak Bombaya, našeg prvog odredišta’) do 1960., kad je na sjednici UN-a sudjelovao najveći broj državnika ikada skupljen na jednom mjestu – kulminira kao fenomen i dokaz da je ‘Titov put oko Afrike’ pripremio najveći politički pokret u povijesti.

KULMINACIJU teme filma iznio je, uostalom, najmjerodavniji sugovornik – BUDIMIR LONČAR, posljednji ministar vanjskih poslova Jugoslavije i posljednji živući svjedok sastanka vodećih protagonisti nesvrstanih okupljenih u mitsku ‘Inicijativu Petorke’. Razgovor s njime je snimljen nedavno, u sobi jugoslavenske ambasade u New Yorku. ‘Ovo je divna zgrada, ali preskupa za nas. Bila je i za Jugoslaviju skupa, a pogotovo je tako danas, kad još uvijek nije jasno kome točno

Labudovićevi filmovi rađeni su kao antikolonijalna, antifrancuska ‘pozitivna propaganda’ namijenjena zapadnoj diplomaciji kao dokument istine o oslobođilačkoj borbi Alžira

pripada’, rekao je Lončar u prostorijama te institucije na Petoj aveniji, na kraju svog kratkog eksposzea o Pokretu nesvrstanih kao ‘povijesnoj poruci’ i alternativi u najžešćim danima hladnog rata.

Mila Turajlić (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

U filmu ‘Ciné-guerrillas’, komponiranom po jednakom principu kao i ‘Nesvrstani’, saznajemo da Labudović na alžirskom terenu nije samo snimao nego je, kako stoji u arhivu Filmskih novosti, ‘radio i po scenariju’. Odnosno, ‘pozitivna propaganda’ alžirskog oslobođilačkog pokreta koji put je podrazumijevala specifičnu ‘inscenaciju’. U scenariju piše: ‘Snimiti zarobljenike ako ih ima, a ako ih nema, aranžirati stvar. I to s fokusom na one iz Legije stranaca s njihovim dekorativnim kapama, kao i planinskim odredima francuske vojske.’ Kao snimatelj s ratnim iskustvom NOB-a, Labudović je bio posebno cijenjen među alžirskim suborcima jer se ‘nije bojao ničega i izlagao se u najžešćim borbama’, o čemu su svjedočili u filmu. ‘Uvijek sam u džepu nosio bombu, to mi je ostalo od partizana. A bojao sam se jedino napalma’, rekao je Labudović u filmu. Manje je poznato da je za potrebe ‘pozitivne propagande’ alžirske borbe u zagrebačkom Jugotonu početkom šezdesetih proizveden dvostruki LP album s ‘alžirskim popularnim i patriotskim pjesmama’ koje su emitirane na alžirskom radiju ‘jer je tada

većina stanovništva bila nepismena’. Treba li naglasiti – Labudovićevi kratki alžirski filmovi bili su bez tona. Turajlić ih je međutim naknadno i diskretno ‘opremila’ autorovim dnevničkim bilješkama koje je vodio u teškim trenucima neizvjesnih borbi i boravka u pustim alžirskim krajolicima. ‘Tri i pol godine nije malo. Izdržao sam, iako s pauzom 1960. kad su me pokupili iz Alžira da snimam samit UN-a po Titovom naređenju’, objašnjava Labudović.

‘Bilo je to ključno zasjedanje UN-a, kad je 16 novih zemalja ušlo u UN – većinom francuske kolonije. Francuska se odrekla čak 20 kolonija da zadrži Alžir – i svejedno nije uspjela! U srpnju 1962. Alžir je proglašio nezavisnost’, rekla je redateljici filma o tom ključnom događaju antikolonijalna aktivistica ELAINE MOKHTEFI. Njujorčanka još od vremena alžirskog oslobođilačkog pokreta, Mokhtefi je ondje bila politička lobistica. Poput bivših alžirskih suboraca iz domovine, i njezina energija razgovora o politici nesvrstanih kao (neprekinutoj) borbi za slobodu i nezavisnost nije gestualne naravi. Naprotiv, otvorena ironija suvremenog trenutka osjeća se jedino u šetnji ispred zgrade UN-a, čiji je ulaz danas opremljen jakim sigurnosnim mjerama, a Mokhtefi je nekad kao ‘alžirska aktivistica s tuniskom legitimacijom ulazila posve slobodno’.

Tijekom istraživanja ‘Dosjea Labudović’ Mila Turajlić je od 2015. obišla mnoge svjetske adrese, većinu uz preporuku svojega prijatelja Stevana Labudovića. I taj se projekt ‘Non-Aligned Newsreels – Powered by Filmske Novosti’ nastavlja: uključuje raznoliku dokumentaciju iz arhiva Labudović i nove interdisciplinarne suradnje i radionice. Izložba o tom projektu može se u zagrebačkom KIC-u razgledati do 8. listopada. ■

Snimatelj u službi antikolonijalne borbe (Foto: Screenshot/Restart) (gore)
Na Galebovoj palubi (Foto: Screenshot/Restart) (dolje)

Problemi u trajanju

Premda je Zdenka Badovinac dala ostavku iz osobnih razloga, njen odlazak podcrtava u kojoj je mjeri limitirana pozicija bilo koga tko preuzme vođenje MSU-a ako njegov ili njezin trud nije popraćen adekvatnim financijskim iskorakom gradskih vlasti

KADA je u siječnju prošle godine objavljeno da je međunarodno ugledna slovenska kustosica ZDENKA BADOVINAC predložena za ravnateljicu zagrebačkog Muzeja suvremene umjetnosti, bila je to uistinu važna kadrovska akvizicija za novu gradsku vlast, od koje se s pravom očekivalo da će znatno poboljšati stanje u kulturnom sustavu. Upravno vijeće MSU-a dalo joj je prednost pred dotadašnjom ravnateljicom SNJEŽANOM PINTARIĆ, kao i dugogodišnjom kustosicom Muzeja VESNOM MEŠTRIĆ (za BORKU BOBOVEC ocijenjeno je da ne udovoljava formalnim kriterijima). Na jednu od najvažnijih pozicija u našoj institucionalnoj kulturi Badovinac je došla nakon gotovo triju desetljeća na čelu ljubljanske Moderne galerije, tijekom kojih se pokazala uspješnom

ravnateljicom na programskom, ali i na infrastrukturnom planu. Između ostalog, za vrijeme njenog mandata bivša vojarna u Metelkovoj adaptirana je u Muzej suvremene umjetnosti (MSUM) kao novo stanište MG-ove kolekcije poslijeratnih avangardi, čime je Ljubljana dobila novi reprezentativan prostor za predstavljanje suvremenih umjetničkih praksi.

Ustanovu s kojom je srasla Badovinac je napustila tijekom vala konzervativnih napada na kulturne institucije, koji se u tom trenu nije širio samo Slovenijom pod JANEZOM JANŠOM, nego i nizom drugih postsocijalističkih zemalja, poput Poljske i Hrvatske. Zagreb se u takvom kontekstu morao učiniti sredinom u kojoj je moguć umjereni optimizam – nova vlast s TOMISLAVOM TOMAŠEVIĆEM na čelu nesumnjivo je sklona ljudima poput

Badovinac i kustoskim i muzeološkim praksama koje je primjenjivala vodeći MG+MSUM. Međutim, ta potencijalno vrlo plodna kombinacija završila je ni dvije godine nakon što je započela – u srijedu, 13. rujna na MSU-ovoj stranici objavljeno je da je Badovinac podnijela ostavku ‘zbog osobnih, obiteljskih razloga, radi kojih više nije u mogućnosti obavljati dužnosti ravnateljice muzeja’.

Loša je to vijest za ustanovu koja, usprkos svoj pompi i važnosti nove lokacije u Središtu, otvorene krajem 2009. godine, kao da ostaje *work in progress*, muzej koji se kontinuirano bori s time da zaživi u zajednici u mjeri u kojoj se to očekivalo od takvog reprezentativnog projekta, pri čemu fokus razgovora u velikoj mjeri zasigurno treba biti na njegovom (pod)finansiranju. U smislu muzeološke konцепциje, svojevrsna je nedovršenost, ali u nekom drugom, pozitivnom smislu, od samih početaka upisana i u promišljanje stalnog postava u kontekstu nove zgrade. Mnogo se da zaključiti već iz samog naziva prve konceptcije – ‘Zbirke u pokretu’ – čiji autori su NADA BEROŠ i TIHOMIR MILOVAC. Kako stoji u opisu na MSU-ovoj službenoj stranici, njome se nastojalo ‘naglasiti bitna svojstva suvremene umjetnosti: kretanje, promjenu, nestalnost, neizvjesnost’, stoga je i ‘karakterizira fleksibilni okvir, neprestana spremnost na promjenu, mogućnost premještanja, uvećavanja ili umanjivanja pojedinih cjelina’.

‘Zbirke u pokretu’ održale su se otpriklje jedno desetljeće, da bi 2019. vodstvo MSU-a odlučilo da će ući u proces izrade nove koncepциje stalnog postava, do čega međutim nije došlo sve do dolaska Badovinac. Nova je ravnateljica kao programsku okosnicu MSU-a uvela ciklus ‘Zbirka kao glagol’, napuštajući koncept stalnog postava u korist onoga što je nazvala ‘postav u trajanju’, pri čemu je naglasak na konstantnom dijalogu između muzeja i društvenog i političkog konteksta. Izložbe ‘Tužne pjesme rata’ i ‘Drugarstvo’ iz 2022. tako su potaknute ratom u Ukrajini, odnosno promišljanjem pojma solidarnosti, dok su se ovogodišnje ‘Budućnosti’ dotakle i odrasta, aktualnog upravo ovih dana, pri obradi svoje naslovne teme.

Bitan aspekt funkcioniranja MSU-a pod Badovinac je i intenzivnije povezivanje s nezavisnokulturnim akterima, a također vrijedi istaknuti seriju izložbi pod nazivom ‘Okidači’, koja je pokrenuta ove godine kao dio ciklusa ‘Zbirka kao glagol’. Zamišljena je kao niz suradnji u kojima pozvane umjetnice, umjetnici, kolektivi i drugi akteri interpretiraju neki dio MSU-ove zbirke, kao što to, primjerice, s radom HANSA HAACKEA čini aktualna izložba ‘Ne mogu izvesti poseban rad za ovu izložbu’ kustoskog kolektiva Blok. Spomen zasluguje i prošireni postav ciklusa ‘Zbirka kao glagol’, koji uključuje prilagodbu dijela umjetničkih radova za slike i slabovidne osobe, premda treba naznačiti i da je riječ o procesu pokrenutom za vrijeme prethodne ravnateljice u sklopu međunarodnog projekta BEAM UP.

Ovaj šturi prikaz događanja tijekom kratkog vremena koje je Badovinac provela na njegovom čelu sugerira da se MSU poče kretati u plodnom smjeru. Naravno, nisu svi sadržaji bili realizirani na najvišoj razini. Navedeno bi se moglo reći za vjerojatno krunsku izložbu njenog mandata – ‘Sanja Iveković: Works of Heart (1970. – 2023.)’, prvu ovdašnju cjelovitu retrospektivu te naše glasovite umjetnice. U usporedbi s njenim studioznim i izvrsno oblikovanim arhivskim segmentom ‘Točke susreta: Dokumenti u nastajanju, 1968. – 1982.’, za koji su zasluzni IVANA BAGO kao kustosica i ZBYNĚK BALADRÁN kao autor arhitekture postava, glavni dio retrospektive, koji je kurirala upravo Badovinac, gdjegod djeluje

slabijim i manje rigorozno koncipiranim, uz poneke nejasne kombinacije radova i nekolicinu iznenadujuće banalnih tekstualnih elemenata. Najvažnije je međutim što se u razdoblju koje je Badovinac provela u MSU-u nisu mogli uočiti veliki pomaci po pitanju temeljnih problema koji muče zgradu Muzeja i njegovo funkcioniranje, premda, primjerice, treba istaknuti da je ove godine raspisana nekolicina natječaja za radna mesta koja su prema službenim dokumentima neophodna, poput čistačica. Kada je riječ o održavanju zgrade kao ključnom izazovu, faktora je nekoliko, a situaciju je unazadila i velika oluja koja je pogodila Zagreb u srpnju. Kako je u kolovozu prenio Jutarnji list, šteta koju je prouzrokovala na fasadi MSU-a dovela je i do prokišnjavanja, a tada je, srećom, najavljen da se završetak sanacije fasade očekuje krajem ovog mjeseca.

Što se pak dugotrajnijih problema sa zgradom tiče, i u samom MSU-u priznaju da ne raspolažu kapacitetima za njihovo rješavanje. Tako u finansijskom planu za 2023. godinu стоји sljedeće upozorenje, koje jasno govori da je pitanje održavanja puno šire od jednokratnih incidenta poput potresa i oluja: ‘Zbog nedostatnih sredstava i tendencije smanjenja potrošnje i provođenja štednje, naročito u pogledu energije, realizacijom ovakvog plana Muzej će vrlo otežano ostvarivati planirane aktivnosti. Nedostatna sredstva za održavanje zgrade, mogla bi dovesti do vrlo lošeg stanja zgrade što bi se u konačnici odrazilo i na nepovoljne uvjete čuvanja i izlaganja građe te na nemogućnost održavanja programa.’

Tijekom kratkog vremena koje je Badovinac provela na njegovom čelu MSU se počeo kretati u plodnom programskom smjeru, ali se nisu mogli uočiti veliki pomaci po pitanju temeljnih problema koji muče zgradu Muzeja i njegovo funkcioniranje

Dakako, odgovornost za navedeno ne može se svaliti na Badovinac, ali citirani ulomak u najmanju ruku pokazuje u kojoj je mjeri limitirana pozicija bilo koga tko preuzeće vođenje MSU-a ako njegov ili njezin trud nije popraćen adekvatnim financijskim iskorakom gradskih vlasti. Nažalost, preuranjeni odlazak nove ravnateljice znači da nećemo vidjeti što bi se dogodilo u trenutku kada bi – a usprkos drugim prioritetima gradske uprave u ovom trenutku, imamo razloga vjerovati da bi – joj bila pružena primjerena podrška. Kadrovska politika vladajućih kada je riječ o ustanovama u kulturi suočava se tako s još jednim neplaniranim izazovom, premda neka recentnija imenovanja, poput onog Nine Čalopek na mjesto ravnateljice Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog, podsjećaju da kvalitetnog kadra ne manjka. Za sve ostalo, odgovornost je na Gradu. ■

Zdenka Badovinac u MSU-u (Foto: Slavko Midžor/PIXSELL)

PREPORUKE: SERIJE

The Morning Show

(Apple tv)

APPLEOVA zvjezdana melodrama bombastično se vratila s trećom sezonom kao potpuno drugačija serija. Nakon dvije sezone posvećene MeToo pokretu i pandemiji i dalje se trudi reflektirati *Zeitgeist* pa nas uvodi u postpandemijsku realnost američkog društva baveći se širim rasponom gorućih tema. Spektar vijesti obuhvaća napade na Capitol 6. siječnja, američki odnos prema ratu u Ukrajini, ukidanje presude Roe protiv Wadea i sve neoliberalniji zakon o pobačaju, no glavna se priča vrti oko ozloglašenog tehnološkog magnata Paula Marks-a (JON HAMM) s kojim predsjednik mreže UBA pokušava sklopiti ugovor i uvesti televiziju u novu eru. Svoje će potencijalno partnerstvo simbolično zapečatiti lansiranjem novinarske zvijezde u orbitu

s vlasnikom rakete, gdje će uživo izvještavati o vlastitoj skrušenosti prizorom, rehabilitirajući usput lik i djelo tog adrenalinskog džankija iz Siliciske doline, koji svojim ulaganjem u svemirski turizam ljudima pruža nadu u skoro izmještanju s matične planete. Etičke rasprave o prodaji medija narcisoidnom Marks-u praktički ni nema; u neoliberalizmu javni interes nije faktor. Jer, riječima spretog televizijskog biznismena Coryja Ellisona (BILLY CRUDUP), svijet kakav smo poznivali je gotov, službeno smo u kaosu – za deset godina internet će biti 3D, *streaming* će masovno propasti i jedini vremeplov koji televiziju može odvesti u budućnost nalazi se u džepu muskolikih bezosa koji su nam dodijeljeni u ovoj ruci poker-a s kapitalizmom. No, iako se skupom produkcijom, zvjezdanom postavom i aktualnim temama silno trudi emanirati SORKINOV ‘Newsroom’, pa se u priči čak nazire i naznaka sukoba između realpolitike i novinarskog idealizma, ‘The Morning Show’ je ipak bastard kabelske i mrežne estetike i u svojoj je srži melodrama koja se više bavi unutarnjim svjetovima i osjećajima svojih likova, dok su aktualni medijski događaji samo kontekst za njihove razvojne lukove. Ipak, i unatoč manama i nevoljkama da se ozbiljno uhvati ukoštač s društvenom raspravom o temama koje dramatizira, seriji se mora priznati da je ostala dosljedno zabavna.

What We Do in the Shadows

(FX)

MALI mockumentarni biser JEMAINA CLEMENTA i TAIKE WAITITIJA odvratio je i petu sezonu svoje absurdne priče o vampirskom glijedzu na Staten Islandu. U prve četiri sezone ovog američkog serijskog derivata istimenog novozelandskog filma, autori su već uspjeli iskoristiti sve vampirske trope i re-

miksirati niz popkulturnih referenci pa su se u novoj vratile na početak i fokus prebacili na Guillerma, posilnog jednog od protagonisti, Nandora, i njegovu najveću želju da i sam postane vampirom. Nandorovo ga uporno odbijanje razbjesni pa u afektu plati nekom drugom vampiru da ga pretvoriti i tu se nastaje nova točka zapleta koja seriji pruža priliku za osjećajevajuću vlastitu invenciju – tajnu predaju prema kojoj samo vampirski gospodar svog posilnog može pretvoriti u vampira jer će mu u protivnom nanijeti veliku sramotu. To odvodi priču u neočekivanom smjeru,

stvara nove saveze među likovima i otvara mnoge bizarre rukavce priče koja postaje urnebesna i svježa kao na početku, neprimjetno se i vješto prebacujući između različitih stilova komedije, od slepskika preko burleske do političkih gegova. Sjajna se glumačka postava već toliko srođila s ulogama da se čini da bi ova luckasta komedija mogla trajati unedogled.

Good Omens

(Prime Video)

IZNENADNI nestanak arkandela Gabriela izazvao je kaos i podigao na noge cijeli birokratski aparat onostranog svijeta. Dok Raj i Pakao panično traže moćnog vođu, pali se andeo obreo u Aziraphaleovoj knjižari u Londonu moren ozbiljnim slučajem amnezije, a Aziraphale i Crowley ga skrivaju od vlasti onostranog, istražujući usput taj zastrašujući misterij putovanjem kroz prostor i vrijeme. Premda

nova sezona fantastičke kemp komedije nije temeljena na originalnom materijalu TERRYJA PRATCHETTA i NEILA GAIMANA, širenje izvorne premise serije savršeno se ukloplilo u ovu urnebesnu herezu koja je u svojoj suštini ljubavna priča anđela i demona i alegorija o dvojnosti ljudske prirode. Nezaboravnoj kemiiji DAVIDA TENNANTA i MICHAELA SHEENA, koji se vidno zabavljaju igrajući svoje legendarne bromantične uloge, u ovoj se sezoni priključio i sveprisutni Jon Hamm, koji i u komičnim ulogama pliva sigurnošću jednog Dona Drapera. Hammov lik pritom funkcioniра kao katalizator njihovog odnosa koji se polako razvija kroz epohe i povijesne prekrette, prikazane u flashbackovima koji pokrivaju raspon samog postojanja. Prepoznatljivo stilizirana, serija i dalje zaigrano skakuće iz parodije u farsu prokazujući mane i slaveći vrline absurdne ljudske vrste, a druga sezona završava cliffhangerom kojim najavljuje bombastičan nastavak koji je Gaiman već napisao.

■ Jelena Svilar

TEREZA TEKLIĆ
Godinama smo radili
na otvaranju KONTEJNER-a

Nedavno ste otvorili sezonu u novom izložbeno-izvedbenom prostoru u Odranskoj 1/1 u Zagrebu koji se nalazi u nekadašnjoj Vjesnikovoj tiskari. Kako ste se izborili da dobijete taj prostor na korištenje? Nakon više od 20 godina djelovanja na umjetničkoj i kulturnoj sceni, udruga KONTEJNER | biro suvremene umjetničke prakse otvorila je izložbeno-izvedbeni prostor pod nazivom KONTEJNER. To je ujedno i prvi prostor kojim će udruga samostalno upravljati. Svakako moram istaknuti da prostor, koji se nalazi na južnoj strani kompleksa Vjesnik, nismo dobili na korištenje, nego je u privatnom vlasništvu pa smo ga uzeli u najam. Otvaranje KONTEJNER-a je nešto na čemu smo radili godinama. Trebalo nam je vremena da osiguramo potrebna sredstva, ali i pronademo prostor koji može objediti sve naše potrebe. Sudjelovanje u brojnim međunarodnim projektima omogućilo nam je da počnemo tematizirati problem neimanja vlastitog prostora, ali i da kreнемo u njegovu realizaciju. U tom kontekstu istaknula bih europski projekt FutureDiverCities koji provodimo od 2016., a u sklopu kojeg se bavimo revitalizacijom urbanih cjelina kulturnim sadržajima i inicijativama. Činjenica da smo dosad radili bez vlastitog prostora svakako je odredila i prezentacijski okvir naših programa koji su od početka bili u festivalskom formatu. Novi prostor će svakako promijeniti smjer djelovanja udruge jer planiramo naše dosadašnje festivalske aktivnosti upotpuniti redovitim godišnjim programom koji će se sastojati od izložbi, performansa, radionica, ali i koncerata.

Prostor ste svečano otvorili zanimljivom izložbom...

Prva izložba koju predstavljamo je instalacija AGNES MEYER-BRANDIS pod nazivom ‘One Tree ID – Kako postati drvo za drugo drvo’ u kojoj umjetnica kroz proučavanje mirisa drveća u složenom ekosustavu šuma na poetičan način istražuje ne samo jedan od načina njihove međusobne komunikacije,

Foto: Sanja Bistrović Šrića

nego i moguću neverbalnu komunikaciju ljudi i drveća. U suradnji sa znanstvenicima počela je ekstrahirati i prikupljati hlapljive organske spojeve koje emitira svakako stablo i sintetizirati ih u parfeme koje svaki posjetitelj instalacije može nanijeti na svoje tijelo. Svaka instalacija je *site-specific*, što znači da za svako predstavljanje umjetnica odabire novu vrstu stabla, za ovo zagrebačko odabrala je stablo ginka.

S čime nastavljate sezonu?

Za listopad smo pripremili međunarodno događanje KONTEJNER 3.0 koje će predstaviti aktualne i eksperimentalne umjetničke prakse kroz naše tri programske cjeline. To su Gibanja – eksperimentalno zvučno događanje, izložba radova produciranih u sklopu mreže European Media Art Platform i projekt Realities in Transition koji se bavi istraživanjem potencijala XR tehnologije, gaminga i metaverzuma u umjetnosti. Jedinstveno događanje održat će se od 17. do 29. listopada na više lokacija u Zagrebu. Od 9. do 16. studenog u KONTEJNER-u organiziramo i osmo izdanje Izložbe zvuka u suradnji sa Zavodom za eksperimentalni zvuk i KSET-om.

■ Ana Grbac

KVADRAT

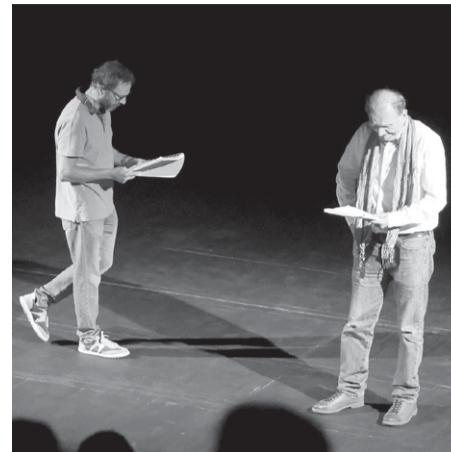
Prošlog petka u njujorškoj MoMA-i održao se protest protiv veza tog glasovičkog muzeja s biznismenom HENRYJEM KRAVISOM. Njegova investicijska firma KKR, tvrde prosvjednici, povezana je s projektima stetnima za okoliš. MoMA se, naravno, brani, no predanost općem dobru je nešto teže dokazati pored nedavnog povećanja cijene ulaznica na čak 30 dolara.

■ L. P.

Transparent prosvjednika u MoMA-i (Foto: screenshot/FNTV)

Vladimir Arsenijević i Igor Štiks: *Urotnici*
(r: Boris Lješević, ZKM)

PIŠE Ana Fazekaš

Boris Lješević i Svetozar Cvetković (Foto: Anto Magzan/Facebook)

Buntovnici kao karikature

Predstava koja naše ključne književne figure svodi na otužne sjene

Na programu ovogodišnjeg Festivala svjetske književnosti, u dvorani Zagrebačkog kazališta mladih, među standardnim se diskurzivnim događanjima našla i izvedbena produkcija beogradskog Udruženja KROKODIL. Predstava 'Urotnici' VLADIMIRA ARSENIEVIĆA i IGORA ŠTIKSA transmedijski je produžetak izdavačkog projekta 'Zajednička čitaonica' u kojem među tankim koricama knjižica-dubleta prostor dijele parovi vrlo različitih autora i autorica. Tako se uz DAŠU DRNDIĆ pod temom anti/fašizma našao ANDREJ NIKOLAIDIS, a pored DUBRAVKE UGREŠIĆ o egzilu piše SEMEZDIN MEHMEDINOVIC. 'Urotnici' također u kontakt dovode različite književne ličnosti stavljajući u središte mладог MIROSLAVA KRLEŽU, kojega u varijaciji na DICKENSOVU 'Božićnu pjesmu' kroz budućnost književnosti (i Jugoslavije) vodi duh BOGDANA BOGDANOVICA. Njih dvojica susreću BORKU PAVIČEVIĆ, ALEKSANDRA HEMONA, DANILA KIŠA, SVE-TLANU SLAPŠAK, PREDRAGA MATVEJEVIĆA, sve u različitim fazama života ili smrti, u grozničavom snu o Književnosti i Evropi.

S premisom satiričkog *homagea* koja može lako proklizati u infantilnu igru, 'Urotnici' se zapravo ne pomiču s početka, unatoč cijelovečernjem trajanju. Arsenijević i Štiks su se po vlastitim riječima dobro zabavljali pišući tekst, no za ishod bi možda bilo bolje da su se manje zabavljali ili da se teksta uhvatio kakav dramaturg bez milosti koji bi poštirhao viškove i koji put vratio rukopis autorima da barem donekle discipliniraju dramski tok. Ovako su 'Urotnici' više interna dramatizacija nekih elemenata izdavačkog projekta čija važnost i ozbiljnost počivaju negde drugdje; u suštini neadekvatna za javnu izvedbu u jednom od središnjih gradskih kazališta.

Pritom ne pomaže ni redatelj BORIS LJEŠEVĆ, koji na pozornici čita didaskalije dok izvedba poprima sirovi oblik scenskog čitanja. Međutim, neovisno o tome je li tu formu odabrala ili je silom prilika ostala na svojem razvojnom nivou, o punokrvnoj predstavi

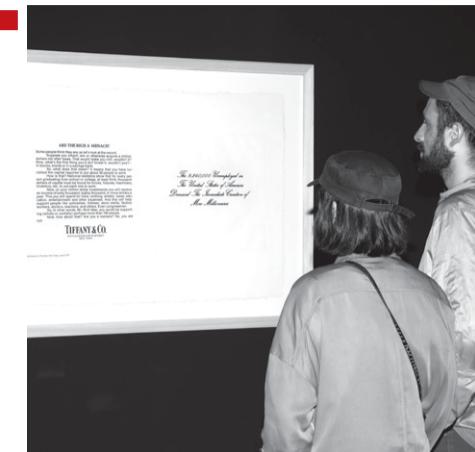
možemo govoriti samo u onoj mjeri u kojoj je riječ o funkcionalnom dramskom tekstu za inscenaciju – a nije. Režirani su segmenti predstave osobito nesretni, dok neukrašeno čitanje ponešto neutralizira retoričku patetiku teksta, koji je pritom repetitivan i bescijlan, stilistički grandiozan i politički nemuš, dok sve naznake narativno-dramskog smjera ostaju u zraku ili prhnu u neironični klišej koji se ponekad izgovara *korski*. 'Sve ostalo je... (dramska pauza) ...literatura', ponavlja se tijekom produženog završetka, na način kojemu je nemoguće odrediti ton i smisao. Je li namjera prikazati ove književne ličnosti kao od stvarnosti razvedene figure od kojih ostaju samo skraćene parole i opća mjesta?

Inače je lijepo vidjeti za scenu oživljene ili izmještene figure (post)jugoslavenske književne povijesti kako se susreću u različitim trenucima individualne i dijeljene povijesti. Međutim, svedeni na svoju jednu, gotovo karikaturalnu dimenziju, bez glumačke izvedbe da im podari skicu prepoznatljivog karaktera, ostaju ime na papiru i otužne sjene na sceni. Da su informativniji i zanimljiviji, 'Urotnici' bi mogli biti lektirni dodatak za mlađu publiku, ali ovako ne dobacuju ni do toga. KROKODIL radi mnogo lijepih i važnih stvari, ali za izlete u izvedbeni medij, osobito ako krajnji rezultat namjeravaju izvoditi pred javnošću, potrebno je daleko više sasmosti i samokritičnosti, pa i naprosto ozbiljniji rad na razumijevanju dramskog i izvedbenog modusa.

Donekle je ironično da se tema književnih buntovnika, idealista koje cikličnost povijesti još nije razuvjerala i razočarala, predstavlja unutar Festivala svjetske književnosti, bitno komercijalnog projekta, koji učvršćuje Frakturinu monopolističku poziciju, kao i socijalnu neosjetljivost i šuplju samodopadnost. A možda je i sasvim primjereni da predstava koja nije sasvim predstava, a predstavlja neke od najznačajnijih domaćih književnih ličnosti kao sablasti prisutne samo imenom, ne i sustinom, svoj izvedbeni dom na jednu večer nade pred točno takvom kulismom. ■

Ne mogu izvesti poseban rad za ovu izložbu, MSU Zagreb, 14. rujna – 29. listopada

PIŠE Jelena Pašić

Rad 'Tiffany Cares' Hansa Haackea (Foto: Srećko Budek)

(Ne)mogućnosti rada

Izložba tematizira uvjete umjetničke proizvodnje

GODINA je 1971., New York. Nekoliko tjedana uoči otvorenja u muzeju Guggenheim, izložba pionirskog umjetnika institucionalne kritike HANSA HAACKEA naglo je otkazana. Vodstvo muzeja je, naime, otkrilo da Haacke uz podršku kustosa EDWARDA FRYA namjerava izložiti 146 fotografija pretežito stambenih zgrada na Manhattanu u vlasništvu notornog investitora HARRYJA SHAPOLSKOG. Temeljen na opsežnom istraživanju, Haackeov rad uključivao je dokumentaciju koja ukazuje na zakonske malverzacije koje je Shapolskom pravosudni sustav popustljivo oprštio. Rad umjetnika koji je 1965. u New York doselio iz rodnoga Kölna Guggenheimova je uprava ocijenila nepriličnim, a Fryu uručila otkaz.

Godina je 1980., Zagreb. Na samom početku godine, u Galeriji suvremene umjetnosti, današnjem Muzeju suvremene umjetnosti, otvara se Haackeova izložba, a umjetnik prvi put sa svojim radovima stiže u Zagreb. Nekoliko mjeseci ranije, GSU je zatražio od Haackea novi rad za zagrebačko predstavljanje. Međutim, kako je Haacke kontekst primarno polje djelovanja, umjetnik odgovara: 'Budući da ne govorim i ne čitam hrvatski, a ne poznajem dovoljno ni društveno-političku situaciju u Jugoslaviji – ne mogu izvesti poseban rad za ovu izložbu u Zagrebu, kao što sam drugdje izveo radove primjerene specifičnim okolnostima.' Njegove su riječi, naizgled paradoksalno, postale upravo to – novi rad. Izložene su u formi teksta otišnutog na zrcalo, a isti citat je poput prologa otvorio i prateći katalog. Iz prvotne nemogućnosti stvorila se nova mogućnost promišljanja kako iščitati kontekst, što u njemu tražiti. Također, ako to ne može Haacke, tko u lokalnoj sredini može?

Godina je 2023., Zagreb. Sredinom rujna u MSU-u se uz kustosku podršku LEILE TOPIĆ otvara izložba koja kao ishodišnu referencu uzima Haackeove riječi 'Ne mogu izvesti poseban rad za ovu izložbu'. Kustoski kolektiv BLOK, pozvan da u okviru MSU-ove programske linije 'Okidači' odabere rad iz muzejskog fundusa reinterpretirajući ga

i postavljajući u dijalog sa suvremenošću, opredjeljuje se za 43 godine staru Haackeovu tvrdnju. Slijedeći umjetnikovu metodu, uz originalni Haackeov zagrebački rad izložena je prateća dokumentacija te još jedan njegov rad, 'Tiffany Cares' iz 1978., ironičan komentar na reklamu kojom je ova njujorška draguljarska kuća pokušala opravdati gomilanje kapitala kao socijalnu zadaću u korist stotina radnika. '9.240.000 nezaposlenih u SAD-u zahtijeva trenutno stvaranje novih milijunaša', zapisaо je Haacke pored promotivnog teksta. Upravo kroz prizmu radništva i socijalnog standarda BLOK otvara ulazak Haackeovog rada u suvremeni lokalni kontekst. Postavljanjem pitanja o (ne) mogućnosti rada, artikuliranog ishodišnom Haackeovom rečenicom sadržanom i u naslovu BLOK-ove izložbe, otvara se pitanje što (umjetnički) rad i proizvodnja podrazumiјevaju danas, u kojim se uvjetima odvijaju i po kojоj cijeni.

Obilježeno teretom prekarnosti, nesigurnim uvjetima i nedostatkom strukturirane i djelotvorne mreže podrške, umjetničko djelovanje, kao i dobar dio poslova u kulturni uopće, na prvoj je liniji stradanja. Ne iznenađuje stoga da BLOK, jedan od najglasnijih akteru nezavisne scene, intenciju svoje izložbe odlučuje usmjeriti prema artikulaciji konkretnih odgovora. Naime, konstitutivni dio izložbe čini katedra i auditorij postavljen za tribinu planiranu krajem rujna, na kojoj će se, između ostalog, raspravljati o inicijativi Za K.R.U.H. i publikaciji 'Kodeks prakse: Za pošteno plaćeni rad u kulturi' te mogućnostima da MSU kao centralna nacionalna institucija suvremenu umjetnost usvoji njezine smjernice. I sam suočen s krupnim problemima unutar kuće – među kojima su urušavanje panela s pročelja zgrade nakon srpanjske oluje i odlazak ZDENKE BADOVINAC s ravnateljske pozicije usred mandata najrecentniji – MSU je, čini se, primoran iznaći odgovore i redefinirati vlastite (ne)mogućnosti rada. ■

TV RAŠETANJE

Dvostruki ručak

PIŠE Boris Rašeta

Ako razvijemo ovisnost o domaćim telenovelama pa nam jedna ne bude dovoljna već se navučemo na dvije ili tri, vrlo brzo nećemo znati tko je tko jer se većina jačih glumaca pojavljuje u više uradaka. U 'Dinastiji' i 'Dallasu' nije bilo toga – ili si kod Carringtonovih ili si kod Ewingovih. No to je kritika koja ide na dušu vrhova TV kuća

RTL Direkt, 12. rujna, 22:15

'Da je NOVAK ĐOKOVIĆ najbolji u povijesti, više nitko ne može sumnjati', kaže u najavi priloga MOJMIRA PASTORČIĆ, dajući lekciju brojnim sportskim i drugim novinarima regije. Tako se to radi, dame i gospodo u Beogradu i drugdje. Komšijina kravica dala sto litara mlijeka, čestitamo! Takve – male, ali značajne – manifestacije normalnosti ljekovite su i za društva i za sport.

Kako navijači mogu ostati normalni ako čak i sportski komentatori govore o 'ponizavanju' protivnika, spominju 'krvnike' i slične stvari? Ako više vole susjedov poraz nego svoju pobjedu? Baraba pred mikrofonom nije ništa bolja od huligana s pajserom. Elem, vratimo se prilogu. Prema imu ljudi koji mogu sumnjati i sumnjaju da je Đoković najbolji u povijesti, brojke su nepokolebljive. Prema teniskoj listi GOAT (*Ultimate Tennis Statistics*), Đoković ima 24 Grand Slama (dva više od NADALA), 39 Mastersa (tri više od Španjolca), bio je 390 tjedana broj jedan (FEDERER 310, Nadal 209). Obojicu je više puta pobijedio nego što su oni njega. Jedan US Open ukrali su mu besmislenom diskvalifikacijom jer je lopticom nehotično pogodio sutkinju. Odmah je izbačen, Nadal ili Federer prošli bi bez opomene. Da se cijepio, dobio bi i onaj skandalozni Australian pa bi imao 26 titula. Kako god bilo, on 'više ne ganja povijest, nego je sam stvara', lijepo je rekla reporterka DARINKA TRGO, dodajući da je Đoković 'najstariji tenisač koji je osvojio US Open'. Čini se da će ih osvajati i stariji. Na listi prvih 20 samo je još jedan Slaven (IVAN LENDL, pod američkom zastavom) i jedan istočnjak (NASTASE, Rumunjska). Sve drugo su zapadnjaci, poglavito Anglosaksonci. ISAACU DEUTSCHERU zahvaljujemo skretanje pozornosti na divnu starozavjetnu parabolu o ružnim buđenjima. U toj priči siromašni Jakov obećava bogatom Lebanu da će sedam godina čuvati njegove ovce kako bi mogao oženiti Lebanonu kćer, lijepu Rahelu.

Jakov svoj dio pogodbe ispunjava besprekorno i u noći sedme godine djevojka biva uvedena u njegov mračni šator. Ujutro s užasom shvaća da nije dobio lijepu Rahelu nego njenu ružnu sestruru Leah; noć je proveo s tlapnjom za koju je robovao sedam dugih godina. Mi koji smo odrasli u utopiji o svijetu koji pripada svim ljudima – a ta je utopija jednako pripadala i liberalizmu i marksizmu – i kojoj smo, kao Jakov Lebanonu, s radošću robovali, probudili smo se u svijetu navijačkih plemena, tlapnja je zauvijek raspršena. 'Znamo da je istina ono što je Novak rekao. Da je slučajno iz neke velike zemlje, dizali bi ga u nebo', rekao je hrvatski trener NIKOLA PILIĆ, gospodin u punom smislu riječi, komentirajući u jednom drugom mediju Đokovićevu izjavu da bi ga na Zapadu odavno dizali u nebo da nije iz Srbije. A briljantan, čudesan odnos Srbina Đokovića i Hrvata IVANIŠEVIĆA može biti plodotvoran predložak za sile odnose – ni jedan ni drugi nisu ljevičari,

ri, fanatici bratstva i jedinstva, obojica su radosni pripadnici svoga naroda, a ipak se izvrsno slažu, tražeći točke dodira, zaobilazeći mjesta razdora. I s tom, inteligentnom formulom popeli su se na vrh svijeta, kao još jedan čovjek u bijelom odijelu prije njih, samo taj nije bio tenisač nego bravar.

Na granici, Nova TV/ San snova, RTL, 14. rujna, 14:35 / 20:15

Houston, imamo problem! Ako razvijemo ovisnost o domaćim telenovelama pa nam jedna ne bude dovoljna već se, recimo, navučemo na dvije ili tri, vrlo brzo nećemo

stup joje – gledamo u nevjerici – kolindiziran do bola. Tako je govorila, mahala rukama, akcentuirala, afektirala bivša predsjednica koja danas, na svoju žalost, nije puno više od influenserice pa se iz nje želi iščupati kao barun Münchhausen, vukući se iz gliba za vlastiti čuperak. To da rola manekenke, još ovakve, nalikuje bivšoj šefici države, žalostan je pokazatelj zapuštenosti naše zemlje. Pritom moramo priznati da ne znamo je li ARIJA RIZVIĆ namjerno parodirala KOLINDU ili su se ta afektiranja u glumicu uselila podsjesno, kao neki alien, pa onda iskrasnula u prvoj prilici, ali izvedbu svakako pohvaljujemo (premda je u epizodi bilo i vrlo amaterski odigranih scena).

RTL Direkt, 14. rujna, 22:15

DAMIRA GREGORET najavljuje prilog o španjolskom medijskom skandalu, uz nju je ADRIAN DE VRGNA. Mlada reporterka koja izvještava o nekoj plački stoji na ulici u standupu, sleda se približava neki momak koji je lupi po stražnjici. Gledamo reakciju urednika iz studija – munjevita je, oštra i brillantna. 'Mislim, je li te to upravo uhvatio za stražnjicu?' pita reporterku. 'Stavi idiota pred kamenu.' Reakcija je sekundarna – u sekundi; čestitamo voditelju zbog čije intervencije uskoro dolazi policija i hapsi budaletinu. Dojmljivo! Što bi se dogodilo kod nas? E, to ne možemo ni zamisliti, premda se sjećamo slične scene s PLENKIJEM i JUNCKEROM, postala je, kako se veli, viralna.

Provjereno, Nova TV, 14. rujna, 00:20

U zemlji u kojoj ministar 'zaboravi' upisati dva milijuna eura dividende pa se onda pravi da to ne zna izvesti, a milijune zaraditi zna, nije čudo da muljatore nalazimo na dnu hijerarhije podjednakom kao i na njenom vrhu. Reporterka 'Provjereno' BARBARA MAJSTOROVIC IVEZIĆ otkrila je da su tereni u Sukošanu dodijeljeni mladim ljudima kako bi se skučili iskorišteni za gradnju vila s bazenima. Jedna od tih vila čak je dobila županijsku nagradu! Ali – kako kaže reklama – to nije sve. Iako se takvi prostori ne smiju prodavati prije isteka desetogodišnjeg moratorija, to ovdje nije slučaj. Vila je ponuđena na prodaju, i to za 750 tisuća eura! E da, otac vlasnice je hudezevac, odnosno vlasnica je kći hudezevca, kako god hoćete. Sve ostaje u obitelji. Ta i slične kuće, navodno, služe samo za turizam, ne žive mlađi u njima... Metoda muljanja i sisanja države postala je opća formula opstanka. Imamo Hrvatsku kakvu sami stvaramo, kako reče Tuđman. ■

Zuhra i Filip Juricic u seriji 'San snova' (Foto: RTL)

Spomenik pobjedi naroda Slavonije, Vojin Bakić
Monument to the Victory of the People of Slavonia, Vojin Bakić

TIŠINA KOJA JE SRUŠILA SPOMENIK / THE SILENCE THAT TORE DOWN THE MONUMENT

30/09/2023
17:00 h / Kamenska

**SNV
CHB**